

Neus BALCELLS RECHA

ELS RÈGIMS ECONÒMICS MATRIMONIALS
A CATALUNYA

Treball Fi de Carrera
dirigit per
Adolfo LUCAS ESTEVE

Universitat Abat Oliba CEU
FACULTAT DE CIÈNCIES SOCIALS
Llicenciatura en Dret

2010

El trabajo que nunca se empieza es el que tarda más en finalizarse

J. R. R. TOLKIEN

Resumen

Trabajo final de carrera sobre los regímenes económicos matrimoniales en Cataluña. Se estudia y aplica el Código de Familia que es la normativa vigente en derecho de familia catalán. El punto de partida es el matrimonio, el cual constituye el origen y fundamento de los regímenes económicos matrimoniales. No puede haber matrimonio sin régimen económico matrimonial y sólo los cónyuges pueden organizar su economía conyugal mediante las normas de un régimen económico. Se realiza una breve síntesis de los efectos personales que produce el matrimonio con la finalidad de ser un trabajo más contundente respecto las relaciones económicas entre los cónyuges. El régimen económico matrimonial es el efecto patrimonial más relevante que produce el matrimonio, por ello, el presente trabajo estudia más detalladamente los distintos tipos de regímenes económicos que pueden existir en Cataluña. Existen tres tipos principales de regímenes económicos, y luego tres tipos de regímenes locales. En primer lugar, el régimen de separación de bienes, el de comunidad de bienes y el de participación en las ganancias; y en segundo lugar, “l’associació a compres i millores”, “l’agermanament o pacte de mig per mig” y “el pacte de convinença o mitja guanyeria”. Por último, se ha tenido en cuenta la materia relativa a los capítulos matrimoniales, los cuales pueden ser otorgados por voluntad de los cónyuges con la finalidad de regular por sí mismos cómo debe estructurarse su economía conyugal.

Resum

Treball fi de carrera sobre els règims econòmics matrimonials a Catalunya. S'estudia i aplica el Codi de Família que és la normativa vigent en dret de família català. El punt de partida és el matrimoni, el qual constitueix l'origen i fonament dels règims econòmics matrimonials. No pot haver matrimoni sense règim econòmic i només els cònjuges poden organitzar la seva economia conyugal mitjançant les normes d'un règim econòmic. Es realitza una breu síntesi dels efectes personals que produeix el matrimoni amb la finalitat de ser un treball més contundent respecte les relacions econòmiques entre els cònjuges. El règim econòmic matrimonial és l'efecte patrimonial més rellevant que produeix el matrimoni, per això, el present treball estudia amb més deteniment els diferents règims econòmics que poden existir a Catalunya. Existeixen tres tipus principals de règims econòmics, i després tres tipus de règims locals. En primer lloc, el règim de separació de béns, el de comunitat de béns i el de participació en els guanys; i en segon lloc, l'associació a compres i millores, l'agermanament o pacte de mig per mig i el pacte de convinença o mitja guanyeria. Per últim, s'ha tingut en compte la matèria relativa als capítols matrimonials, els quals poden ser atorgats per voluntat dels cònjuges amb la finalitat de regular per sí mateixos com ha d'estructurar-se la seva economia conyugal.

Abstract

This work is the end of the academic master in right and it's about the economic relations between husband and woman. The marriage is the principal point of this work because is the beginning of the family and the beginning of the life jointly of the members of the marriage. The effects of the marriage can be personal or patrimonial. The patrimonial effects are the central study of this work. We attend the typical economic relations in Catalonia, where are three principal types. First, relations with the marriage don't constitute any relation. Secondly, the economic relations that formation a common heritage. Thirdly, a mixture of both previous ones, and finally a group of other economic relations that can be applied in Catalonia.

Palabras claves / Keywords

Matrimoni – Efectes personals i patrimonials - Règim econòmic matrimonial – Capítols matrimonials – Separació de béns – Comunitat de béns – Participació en els guanys – Codi de Família
--

Sumario

Introducció

1. El matrimoni: una comunitat de vida	11
2. El Codi de Família: precedents i règim vigent	15
3. Els efectes del matrimoni	18
3.1 Efectes personals entre els cònjuges: drets i deures recíprocs	
3.2 Els efectes patrimonials entre els cònjuges: les relacions econòmiques conjugals	
3.3 Característiques generals dels règims econòmics matrimonials	
3.4 El règim econòmic matrimonial primari	
4. Els capítols matrimonials	30
4.1 Concepte de capítols matrimonials	
4.2 Capítols matrimonials: Objecte i finalitat	
4.3 Moment d'atorgament de capítols matrimonials	
4.4 Els capítols matrimonials: subjectes i capacitat	
4.5 Requisits per l'atorgament de capítols matrimonials	
4.6 La invalidesa i la ineficàcia dels capítols matrimonials	
4.7 Modificació dels capítols matrimonials: el consentiment de tots els atorgants	
5. El règim de separació de béns	38
5.1 Introducció històrica	
5.2 El règim jurídic de la separació de béns: els patrimonis privatius	
5.3 Determinació de les masses patrimonials: la gestió dels béns privatius	
5.4 Limitació a la lliure disposició dels béns privatius: l'habitatge familiar i la gestió dels béns privatius	
5.5 Les presumpcions de titularitat de béns en el règim de separació de béns	
5.6 L'extinció del règim de separació de béns	
5.6.1 Liquidació del règim de separació de béns	
5.6.2 La compensació econòmica per raó de treball	
5.7 Les compravendes amb pacte de supervivència	
6. El règim de comunitat de béns	58
6.1 Disposicions generals i contingut del règim de comunitat de béns	
6.2 Constitució del règim de comunitat de béns: els capítols matrimonials	
6.3 Determinació de béns comuns i béns privatius en el règim de comunitat de béns	
6.4 La gestió i disposició dels béns comuns i dels béns privatius en règim de comunitat de béns	

6.5 Causes d'extinció i liquidació del règim de comunitat de béns

7.- El règim de participació en els guanys 68

7.1 Concepte i règim jurídic del règim de participació en els guanys

7.2 Extinció del règim de participació en els guanys

7.3 La liquidació del règim de participació en els guanys

8.- Altres règims econòmics matrimonials a Catalunya 74

8.1 L'agermanament o pacte de mig per mig

8.2 L'associació a compres i millores

8.3 La convinença o mitja guanyaria

Addenda.- Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya

Conclusió

Bibliografia

Introducció

El present treball fi de carrera tracta sobre els règims econòmics matrimonials a Catalunya. L'estudi es centra en un àmbit territorial concret que és Catalunya. Per això, la normativa matèria d'estudi és el dret de família català contingut en el Codi de Família (Llei 9/1998, de 15 de juliol).

El treball parteix de la institució matrimonial. El matrimoni és l'origen i fonament dels règims econòmics matrimonials, donat que no hi ha règim econòmic sense matrimoni, ni tampoc hi ha matrimoni sense règim econòmic. Per a l'explicació dels règims econòmics és convenient l'estudi sobre els efectes que produeix el matrimoni, que poden ser personals o patrimonials. Ens centrarem més en les relacions econòmiques entre cònjuges, on es trobem els règims econòmics matrimonials, els quals són les disposicions generals sobre tot el contingut patrimonial i econòmic que existeix entre els cònjuges durant l'existència del matrimoni, i inclús una vegada el matrimoni es dissol per diverses causes.

Tanmateix, els capítols matrimonials constitueixen un punt important d'aquest treball donat que els cònjuges tenen la possibilitat de regular per sí mateixos i segons la seva voluntat, totes aquelles circumstàncies econòmiques que creguin rellevants a tenor de les seves necessitats, els seus patrimonis i les seves característiques concretes que defineixen la particularitat de cada societat conjugal de cada matrimoni. Els cònjuges poden regular la seva pròpia economia conjugal, per això, és procedent estudiar com s'han de formalitzar els capítols matrimonials, quin ha de ser el seu contingut, quines són les persones que els poden atorgar i quins són els requisits per a la seva modificació si així ho decideixen els cònjuges. Per tant, els capítols matrimonials es presenten en el present treball com una important possibilitat que tenen els cònjuges, i que en nombroses ocasions resten protagonisme a les normes relatives als règims econòmics, donat que els cònjuges pacten i disposen les seves relacions econòmiques de forma personal i deixant sense efecte de forma total o parcial les disposicions de la llei sobre un o altre règim econòmic.

L'objectiu d'aquest treball és l'estudi de cada tipus de règim econòmic de forma individual amb la finalitat de poder realitzar una comparació general entre tots ells, tant dels seus aspectes positius com dels negatius, i poder així arribar a determinar quin règim econòmic atorga més beneficis als cònjuges, és a dir, quin és el règim econòmic matrimonial que haurien d'escollir els cònjuges amb prioritat als altres.

Per tant, comencem explicant el règim de separació de béns que és el règim econòmic legal a Catalunya. La principal característica que ens ofereix aquest règim és que cada cònjuge manté la titularitat exclusiva dels seus béns. Els patrimonis privatis dels cònjuges es troben totalment diferenciats i en cap moment es produeix una confusió de patrimonis. A l'extinció del règim no es produeix una liquidació en sentit estricte perquè els cònjuges no tenen cap bé en comú, sens perjudici de les propietats a meitat indivisa, les quals es regeixen per les normes generals sobre comunitat ordinària indivisa que no tenen cap vinculació especial pel fet que els cotitulars siguin o hagin estat cònjuges.

Tot seguit són estudiats els règims de comunitat de béns i el de participació en els guanys. Per un costat, ens trobem amb un règim que crea un patrimoni comú en atenció a les despeses familiars que es troba format per tots els béns que tenen els cònjuges en el moment de contraure matrimoni, així com tots aquells que adquireix qualsevol dels cònjuges durant l'existència del matrimoni. I per un altre costat, ens trobem amb un règim mixt que incorpora aspectes del règim de separació de béns en relació a les circumstàncies que es produeixen constant matrimoni, així com del règim de comunitat respecte el moment de la dissolució del matrimoni.

Per últim, s'anomenen i es detallen les característiques principals d'aquells règims econòmics locals que també són d'aplicació a determinats territoris de Catalunya a elecció dels cònjuges. Aquí ens trobem amb el règim de l'agermanament o pacte de mig per mig que és propi del dret de Tortosa, amb el règim d'associació a compres i millores que és característic del Camp de Tarragona i amb la regulació del pacte de convingença o mitja guadanyeria que és una associació coneguda a la Vall d'Aran.

1.- El matrimoni: una comunitat de vida

El matrimoni és la unió d'un home i una dona per formar una comunitat de vida. Amb el matrimoni, els cònjuges queden units per un vincle personal i patrimonial. El vincle personal suposa la conseqüència més directa de la unió matrimonial i implica que l'home i la dona es converteixen, respectivament, en marit i muller. En canvi, el vincle patrimonial és l'element més jurídic del matrimoni, donat que es constitueix la societat conjugal, en la qual, tant el marit com la muller tenen drets i deures recíprocs.

Per tant, el matrimoni no és solament la unió personal dels cònjuges, sinó que és sobretot una institució que genera un vincle jurídic entre els esposos. Amb el matrimoni, el marit i la muller formen una determinada i concreta societat conjugal que serà pròpia i característica en cada matrimoni existent. Cada matrimoni compon la seva pròpia societat conjugal i, tot i que, no tots els matrimonis tenen la mateixa estructura de societat conjugal, serà requisit fonamental que tots els matrimonis en tinguin la seva amb una determinada estructura patrimonial per poder respondre dels nous drets i deures que produeix la unió matrimonial.

A més, el matrimoni és l'origen i fonament de la família. En alguns casos, la descendència comuna no és fruit del matrimoni entre els progenitors, però en la majoria de casos, el matrimoni és el punt de partida de la creació de la família. En aquest sentit, el Preàmbul del Codi de Família defineix la família com a "institució social bàsica" i com "la primera cèl·lula de la societat".

La pròpia legislació del dret de família català té la plena convicció i certesa de la importància que ha tingut i té la família per a la societat, i en el mateix sentit també s'admet jurídicament la rellevància del matrimoni quan el Codi de Família segueix el principi reflectit al article 32 de la Constitució espanyola, tot garantint el dret de les parelles que s'uneixen en matrimoni, ja que són verdaderes fundadores de les famílies¹.

El matrimoni és definit de diverses formes segons allò que es considera més significatiu de la pròpia institució. Així el matrimoni es pot descriure com la "unión

¹ BAS I VIDAL, p. 12-13, "El dret de família català", Edicions Cap Roig, "Etimològicament el concepte de família procedeix del llatí *famulus*, el qual al seu torn prové del sànscrit *vama*, amb el significat de servidor i habitació. D'aquí que família vingui a significar un grup de persones que viuen en una mateixa casa amb l'amo o cap de casa"

estable de un hombre i de una mujer para formar una comunidad de vida con las formas exigidas por la ley²”, també com “la unió d’home i dona que, havent prèviament acreditat reunir els requisits de capacitat que fixa la llei, donen públicament el seu consentiment a la dita unió³” i també com “la unión legal de un hombre y una mujer, que se encamina al establecimiento de una plena comunidad de vida y funda la familia⁴”.

Segons l’article 1.1 CF, el matrimoni és “ una institució que dóna lloc a un vincle jurídic, que origina una comunitat de vida en la qual el marit i la muller han de respectar-se i ajudar-se mútuament i actuar en interès de la família”.

Ens trobem que tota definició de matrimoni destaca que hi ha una creació d’una comunitat de vida, és a dir, que el matrimoni no és només la unió entre un home i una dona (o dos homes, o dos dones), sinó que la unió matrimonial produeix tant efectes personals com efectes patrimonials. Tot i que en principi el matrimoni comporti la creació d’una comunitat de vida i d’una societat conjugal, hi ha autors que distingeixen i separen els diferents tipus d’efectes que pot produir el matrimoni i, fins i tot, afirmen que necessàriament es produiran els efectes personals, però no sempre els efectes patrimonials⁵.

Per tant, amb la celebració del matrimoni, els cònjuges assumeixen uns determinats drets i deures recíprocs que poden ser de caràcter personal o de caràcter patrimonial. Per un costat, els cònjuges poden establir que no es produeixin efectes patrimonials, però no poden restringir els efectes personals perquè responen a l’essència del matrimoni. Per l’altre costat, tot i la restricció d’efectes patrimonials, l’economia privada de cada un dels esposos, potser no es veurà limitada, però sí influenciada per les noves circumstàncies de la unió matrimonial. És a dir, es pot limitar o negar la comunitat patrimonial, però la comunitat vital suposa que hi hagi una mínima influència patrimonial de cada un dels esposos vers la creació del matrimoni.

Històricament el matrimoni a existit fa molts anys. Tenim coneixement de temps remots de que es formaven els membres d’una determinada comunitat social en una

² ORTIZ SÁNCHEZ, Mónica i Virginia PÉREZ PINO, “*Diccionario Jurídico Básico*”, Ed. Tecnos

³ BAS I VIDAL, op.cit, p.11

⁴ ALBALADEJO, “Curso de derecho civil IV. Derecho de familia” p.31

⁵ LUCAS ESTEVE, “El règim de comunitat de béns”, Ed. Bosch Editor, p.17, “El matrimoni origina una unió personal i una comunitat vital, però no necessàriament una comunitat patrimonial sobre els béns del cònjuges”

unitat familiar⁶. La família ha anat evolucionant i actualment el model de família és molt diferent a les famílies dels nostres avantpassats. “L’estructura de la família catalana ha canviat molt en les últimes dècades tant des del punt de vista dels membres que la conformen – amb famílies monoparentals, homosexuals, fills de diferents matrimonis – com des del punt de vista de la seva estabilitat amb un índex de divorcis extremadament elevat⁷”. Fa pocs anys, el matrimoni a l’Estat Espanyol solament era possible entre un home i una dona i només en forma religiosa segons les normes del dret matrimonial canònic que es troben establertes al Codi de Dret Canònic de 1917 que es modificat posteriorment.

Amb la promulgació de la Constitució espanyola (1978), es va reconèixer el dret constitucional que tenen l’home i la dona per contraure matrimoni amb plena igualtat jurídica (art. 32 CE). Els cònjuges van poder contraure matrimoni tant de forma civil com de forma religiosa a elecció de la seva pròpia voluntat. Amb la instauració de la monarquia parlamentària, la forma canònica ja no era la única forma de contraure matrimoni, sinó que es va permetre la celebració civil del matrimoni. No obstant, el matrimoni només és vàlid quan havent prèviament acreditat que els cònjuges reuneixen els corresponents requisits de capacitat que estableix la llei donen públicament el seu consentiment matrimonial vàlid.

En tot cas, el matrimoni celebrat en forma religiosa pel ple reconeixement dels seus efectes civils precisa d’inscripció en el Registre Civil corresponent. Aquesta inscripció civil d’un matrimoni religiós, no és una inscripció constitutiva de la unió matrimonial, sinó declarativa. El matrimoni que es celebra en forma religiosa existeix des que els cònjuges donen pública i vàlidament el seu consentiment, però el matrimoni només serà oposable a terceres persones a partir de la seva inscripció al Registre Civil (art. 61 CC).

Pel que fa referència a les causes de separació i dissolució del matrimoni, l’any 1981, la legislació civil va permetre que es pogués instar un procediment de separació o divorci sense acreditar justa causa, sinó amb un únic requisit temporal

⁶ BAS I VIDAL, op, cit,p.12, afirma que “el matrimoni occidental ha estat molt influït per la concepció monogàmica hebraico-cristiana i per les característiques de l’esperit contractual del dret romà” i més endavant estableix que “La Revolució Francesa tractà el matrimoni com un contracte civil i admeté el divorci, tal com ja preveia el dret romà, institució que, per contra no era admesa per l’Església Catòlica romana”

⁷ ARTIGOT, “Incorporació de criteris d’eficiència en les dissolucions matrimonials a Catalunya: estudi comparatiu amb el dret de família de l’estat de Nova York”, p.3, Documents de treball, Àmbit de l’administració de justícia, Centre d’estudis jurídics i formació especialitzada (any 2007)

que consisteix en el transcurs de tres mesos des que es va celebrar el matrimoni (article 81.1 CC). Amb tal modificació sobre les normes reguladores de crisis matrimonials, es deixà enrere els llargs processos de separació, nul·litat i divorci entre els esposos. Amb la nova regulació fruit de la modificació, resulta innecessària la justificació de la ruptura matrimonial, ja que, adquireix més rellevància el fet que els cònjuges tenen la voluntat de dissoldre el seu matrimoni. Aquest fet normatiu implica un canvi substancial sobre la concepció social de la institució matrimonial, ja que hem passat d'un sistema tancat i difícil per separar jurídicament als esposos i ens hem immers en un sistema poc exigent respecte les causes i formes que s'han de tenir presents amb la finalitat de procedir a la separació, nul·litat o divorci dels cònjuges.

La crítica va dirigida al fet que fàcilment la modificació del procediment de separació, nul·litat i divorci pot comportar l'augment de les crisis matrimonials, o com a mínim, la no observació de la prèvia possibilitat de reconciliació entre els cònjuges. No obstant, l'Institut Nacional d'Estadística revela que amb l'actual crisi econòmica han disminuït notablement el nombre de divorcis a Catalunya respecte d'anys anteriors i que en la majoria de casos no s'acudeix a un procediment contenciós, sinó ha augmentat la taxa de divorcis de comú acord.

La llei civil també permet la unió matrimonial entre persones del mateix sexe, és a dir, estan permesos els matrimonis homosexuals. Aquests matrimonis tenen les mateixes formalitats i requisits que s'estableixen pels matrimonis heterosexuales en forma civil, donat que canònicament no tenen entrada els matrimonis entre persones del mateix sexe. Els matrimonis homosexuals tenen, segons la legislació civil, els mateixos drets i deures del matrimonis heterosexuales. La màxima que es persegueix és la igualtat del dret a contraure matrimoni i la igualtat jurídica entre els cònjuges, independentment de quin sigui el sexe dels qui contrauen matrimoni.

2.- El Codi de Família: precedents i règim vigent

En el present treball ens centrarem en les disposicions del Codi de Família (Llei 8/1998, de 15 de juliol, del Codi de Família), ja que és la llei actualment en vigor en matèria de relacions econòmiques entre els cònjuges a Catalunya.

Els precedents normatius d'aquesta llei són:

- Llei 40/1960, de 21 de juliol, sobre Compilació del Dret Civil especial de Catalunya,
- Llei 13/1984, del 20 de març, de modificació de la Compilació del dret civil especial de Catalunya (aprovada per Decret legislatiu 1/1984, de 19 de juliol),
- Llei 8/1993, de 30 de setembre, de modificació de la Compilació en matèria de relacions patrimonials entre els cònjuges

La última llei citada va ser la que va comportar la derogació dels anteriors articles en matèria de relacions econòmiques entre els cònjuges, i correlativament va suposar l'entrada en vigor del Codi de Família. Actualment el Codi de Família és la llei que es troba vigent, tot i que s'està elaborant un projecte de llei per refundre el Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya.

Donat que el present treball té com a objectiu l'estudi dels règims econòmics matrimonials a Catalunya en l'actualitat, la normativa sobre els efectes patrimonials dels cònjuges la trobem regulada al Títol I del Codi de Família, amb la denominació "Relacions econòmiques entre els cònjuges" (art. 10 a 14), així com al Títol II on trobem amb més precisió el contingut d'aquest treball, és a dir, la regulació sobre els règims econòmics matrimonials.

Tal com ens informa el Preàmbul del Codi de Família, la finalitat d'aquesta llei és la refosa d'un "cos legal unitari", és a dir, la creació d'un sol text normatiu que es componi de tot el dret civil català en matèria de persona i família, així com "l'adequació del dret civil català a la realitat social catalana d'avui". Per això, podem admetre que el Codi de Família "pot ser la llei que de manera més completa i sistematitzada tracta sobre l'adequació del dret civil de Catalunya a la realitat actual⁸", així com que és una llei totalment adequada a la societat catalana, per

⁸ Manual dels Jutjats de Pau de Catalunya, Capítol 2, p. 21

haver introduït diverses reformes per millorar i afavorir les relacions econòmiques entre els cònjuges⁹.

L'entrada en vigor del Codi de Família suposa la derogació de tota la normativa anterior en matèria d'institucions familiars. Aquesta llei substitueix tant la Compilació de Dret Civil de Catalunya, com totes les lleis especials en matèria de dret de família. La protecció de la família és un dels principis bàsics que proclama el Codi de Família. No obstant, i més concretament en relació a les relacions econòmiques entre els cònjuges, el Codi de Família estableix els principis d'autonomia de la voluntat i de llibertat de pacte entre els cònjuges. Per un costat, la llei permet que siguin els cònjuges catalans els que elegeixin quin règim econòmic ha de regir les seves relacions patrimonials constant matrimoni, i per un altre costat, s'atorga total llibertat per a que cada matrimoni realitzi els pactes o estipulacions que cregui convenient en capítols matrimonials.

Per tant, la llei catalana proporciona diversos règims econòmics a escollir i és respectuós amb els costums i tradicions locals que sempre han existit a Catalunya. En aquest sentit, no deroga les normes sobre règims econòmics matrimonials pròpies de determinades comarques que encara continuen en vigor i que estudiarem més endavant. A més, respecte del dot i d'altres institucions paradotals (com la tenuta, l'esponsalici o escreix, el tantundem i l'aixovar, entre altres), la Disposició Transitòria Segona del Codi de Família admet que no les contempla en el contingut de la seva normativa, però no les deroga totalment perquè les ja existents es regeixen per la normativa anterior. Aleshores, s'ofereix la possibilitat de que se'n puguin constituir, tot i que no constitueixen figures jurídiques molt comunes a l'actualitat.

Com ja hem vingut advertint anteriorment, la normativa sobre règims econòmics matrimonials a Catalunya es regeix per les disposicions del Codi de Família. Això comporta que el Codi Civil no és d'aplicació, donada la prioritat legislativa del dret civil català en matèria de dret de família a Catalunya. És una realitat que l'Estat espanyol té competència exclusiva sobre la regulació de les formes de matrimoni, però aquesta exclusivitat no avarca la regulació sobre els efectes patrimonials

⁹ El Preàmbul del Codi de Família ens descriu que "la nova regulació és, naturalment, respectuosa amb la Constitució espanyola; amb els principis clàssics del dret civil català; susceptibles d'adequar-se a la gran transformació que ha experimentat la família catalana en el transcurs del segle que finalitza; amb el text de la Compilació, i, molt particularment, amb les anomenades lleis especials que el Parlament ha aprovat. Conté, també, totes les innovacions que reclama la societat catalana d'avui"

derivats del matrimoni (art. 149.1.8 CE). En el mateix sentit, el Codi Civil regula les disposicions generals sobre el matrimoni, però tal regulació no és d'aplicació a Catalunya. Per això, la nostra norma d'aplicació serà el Codi de Família¹⁰. En matèria de relacions econòmiques entre els cònjuges a Catalunya hi ha prioritat del dret civil català sobre el Codi Civil. A Catalunya, com totes les altres Comunitats Autònomes que ho estableixin, els correspon regular els efectes patrimonials dels cònjuges. La regulació dels efectes patrimonials del matrimoni no és estatal, sinó en tot cas, autonòmica¹¹. Per això, podem admetre que aquesta falta de regulació estatal sobre els efectes patrimonials que genera el matrimoni, és "on apareix d'una forma més clara la diversitat legislativa espanyola¹²".

En tot cas, aplicarem els preceptes del Codi de Família quan els cònjuges tinguin veïnatge civil català. Les normes de dret civil català s'apliquen quan al temps de la celebració del matrimoni, els cònjuges gaudeixin del veïnatge civil català (art. 111-3 Codi Civil de Catalunya). Per això, el Codi de Família s'aplica quan els cònjuges que s'uneixen en matrimoni tenen veïnatge civil català. Això és degut a que el Codi Civil estableix que el dret de família es regeix per la llei personal i, davant d'una possible diversitat legislativa, pel veïnatge civil (art. 9 i 16 CC).

No obstant, el Codi de Família pot ésser aplicat a cònjuges on només un d'ells té veïnatge civil català o quan cap d'ells té atorgada tal condició, ja que, en cas que els cònjuges tinguin diferent veïnatge civil, la llei que regirà el matrimoni serà: en primer lloc, la llei personal de qualsevol d'ells al moment de contraure matrimoni; en segon lloc, la llei del lloc de residència habitual que hagi estat elegida per acord entre els cònjuges en escriptura pública abans de contraure matrimoni; en tercer lloc, regirà la llei de residència habitual d'ambdós cònjuges amb posterioritat a la celebració del matrimoni; i en quart i últim lloc, quan no sigui possible l'aplicació de les anteriors, el matrimoni es regirà per la llei del lloc on es va celebrar el matrimoni. La norma d'aplicació en aquests casos la determina l'article 16.3 CC que remet als punts de connexió establertes a l'article 9.2 del mateix codi. Per això, hi ha cònjuges que no tenen el veïnatge civil català, però se'ls apliquen les disposicions del Codi de Família. Com veiem, no és requisit únic que es tingui veïnatge civil català per a que s'apliqui el dret de família català.

¹⁰ ARTIGOT, op, cit,p.3, "El dret de família, regula tant el procediment i les conseqüències de contraure matrimoni com els efectes i la seva eventual dissolució"

¹¹ ROCHA GARCÍA, "Manual práctico de regímenes económico matrimoniales", ens informa que "como se establece en la propia Compilación, las disposiciones del derecho civil de Cataluña, regirán con preferencia al Código Civil y las restantes disposiciones de igual aplicación general"

¹² PUIG FERRIOL, ROCA TRIAS, "Instituciones del dret civil de Catalunya", p. 321, Ed. Tirant lo blanch, Volum II, 5ª Edició

3.- Els efectes del matrimoni

De la unió matrimonial deriven nombrosos efectes que regula la llei i que suposen drets i deures recíprocs entre els cònjuges i esporàdicament deures dels mateixos cònjuges davant terceres persones. Tradicionalment aquest efectes s'han vingut classificant com efectes personals i efectes patrimonials. Tots dos es troben regulats al Codi de família: els efectes personals sota el títol de "Disposicions generals sobre els efectes del matrimoni", i els efectes patrimonials sota el títol de "Relacions econòmiques dels cònjuges". Per això, podem distingir la comunitat de vida que es crea sempre fruit de la unió matrimonial, i la possible comunitat de béns que poden constituir els cònjuges a partir de posar en comú els seus béns i drets.

3.1 Efectes personals entre els cònjuges: drets i deures recíprocs

Els drets i deures personals que s'estableixen com a conseqüència del matrimoni entre els cònjuges es caracteritzen per ser essencialment drets i deures recíprocs, que tenen bàsicament un contingut ètic i que es regeixen pel principi general d'igualtat jurídica entre els cònjuges. Aquestes disposicions tenen caràcter imperatiu, per tant, no és possible el pacte en contra realitzat pels propis cònjuges. Els efectes personals tenen la particularitat que, en principi, només influeixen de forma directa als propis cònjuges, tot i que en ocasions poden també transcendir a la pròpia família. Es regeixen pels principis d'igualtat, reciprocitat i imperativitat.

Com ja hem advertit anteriorment, el Codi de família s'ha impregnat del principi constitucional d'igualtat jurídica entre els cònjuges i, així, l'article 1.2 CF estableix que "el marit i la muller tenen en el matrimoni els mateixos drets i deures". Es reconeix la plena igualtat jurídica entre marit i muller i desapareix la passada superioritat de l'home sobre la dona com a conseqüència d'una llarga evolució històrica que s'ha reflectit fonamentalment en l'àmbit jurídic i ha culminat amb el principi d'igualtat de drets i deures a tots els ciutadans (art. 14 CE).

Per això, actualment la unió matrimonial no limita la capacitat d'obrar de cap dels consorts. Per raó de matrimoni no es modifica la nacionalitat ni el veïnatge civil de cap dels contraents i ningun dels esposos pot atribuir-se la representació de l'altre, excepte en cas que procedeixi legalment per incapacitat d'algun d'ells (art. 3.3 CF).

.

No suposen una obligació jurídica estricta, és a dir, no són veritables preceptes del Codi de Família, sinó uns principis rectors sobre com haurien de ser les relacions personals entre els esposos. Els principals drets i deures personals són segons l'article 1.1 del Codi de Família "respectar-se i ajudar-se mútuament, actuar en interès de la família, guardar-se fidelitat i prestar-se socors mutu".

A més, l'article 2 del Codi de Família estableix que els cònjuges tenen el deure de viure junts en el domicili conjugal que determinin de comú acord el marit i la muller. El matrimoni ha de configurar el domicili familiar on poder desenvolupar la seva vida conjugal i la de la pròpia família que en sorgeixi. Més que una obligació, el deure de viure junts és un requisit fonamental del matrimoni. La convivència dels cònjuges es presumeix pel Codi de família. La llei no obliga expressament als cònjuges a viure junts, però socialment es considera intrínsec al matrimoni que les persones unides matrimonialment convisquin en el mateix domicili.

Els cònjuges són qui pacten expressa o tàcitament el lloc on conviuran. Tots dos cònjuges poden decidir on cohabitar. En cas que hi hagués greu desacord entre els cònjuges per establir el domicili familiar, es preveu la possibilitat d'acudir a l'autoritat judicial "qui el determinarà en interès de la família als efectes legals" (art. 2,2 CF) i sempre segons alguna de les propostes que hagin establert els mateixos cònjuges o sobre la que es cregui més adient segons les circumstàncies del cas concret. Respecte del domicili familiar actua una presumpció: es presumeix que el domicili familiar és aquell on conviuen habitualment els cònjuges, o sinó, aquell on conviu habitualment un d'ells i la major part de la família (article 2 CF). Aquesta és la regla de determinació de l'habitatge conjugal davant terceres persones externes al matrimoni i és una presumpció que opera en altres rames del dret, com per exemple, el dret tributari. És una presumpció *iuris tantum*, ja que admet prova en contrari de que el domicili conjugal efectivament és un altre. En cas de separació voluntària o involuntària dels cònjuges, no hi ha cap incompliment dels deures conjugals perquè amb la separació aquest deure deixa de tenir sentit. No obstant, res no impedeix que pel motiu que sigui, els cònjuges separats continuïn habitant en el mateix domicili.

Com veiem, els efectes personals queden totalment regulats per la llei de forma imperativa. El Codi de Família estableix un mínim de drets i deures dels cònjuges que no poden ser objecte de regulació per suprimir-los. En canvi, no ocorre el mateix amb els efectes patrimonials, que segons la llei catalana no són normes imperatives, sinó que són disposicions que es regeixen pel principi de l'autonomia de la voluntat o llibertat civil.

Per això, la normativa familiar catalana permet l'exclusió voluntària, la renúncia o el pacte en contrari de determinades lleis civils catalanes, com per exemple, les disposicions relatives als efectes patrimonials on els cònjuges poden disposar lliurement qualsevol aspecte econòmic (article 111-6 CCCat).

3.2 Els efectes patrimonials entre els cònjuges: les relacions econòmiques conjugals

El règim econòmic matrimonial és l'efecte patrimonial que té més rellevància. No obstant, hi ha altres aspectes patrimonials importants com la contractació i la donació entre cònjuges, així com la protecció dels creditors.

El dret civil català ha permès històricament la contractació entre cònjuges. Ha estat una constant el reconeixement i validesa dels contractes i negocis jurídics celebrats entre cònjuges. Res no impedeix jurídicament que un contracte no sigui vàlid per ser els contractants cònjuges. Per això, la possibilitat de contractació entre cònjuges ha arribat i s'ha fet visible a l'actual Codi de Família, tal i com ja contemplava la seva legislació precedent. El règim de separació de béns ha tingut gran influència sobre la presència de la possibilitat de contractació entre cònjuges, ja que, en principi cada cònjuge continua sent titular del seu patrimoni privatiu i amb això es facilita la transmissió de béns. Per tant, és una realitat jurídica que "els cònjuges es poden transmetre béns i drets per qualsevol títol i dur a terme entre ells tot tipus de negocis jurídics" (art. 11 CF). No obstant, la contractació entre cònjuges no només té aplicació als cònjuges en règim de separació de béns, sinó que és una possibilitat que té caràcter general per a tots els règims econòmics que s'apliquen a Catalunya.

La contractació entre cònjuges no queda absent de problemàtica i no es pot ignorar el fet que la contractació entre cònjuges adquireix una forma menys rigorosa que si es tractés d'un negoci jurídic entre persones que no tenen cap vincle personal. Per això, si fruit d'aquesta possible contractació entre cònjuges, un tercer impugnés judicialment tal transmissió o contracte, els cònjuges tenen la corresponent carga de la prova sobre la onerositat realitzada, perquè, en principi, se'n presumeix la donació. Els cònjuges són els responsables de provar que realment hi ha hagut una contraprestació, en cas contrari se'n presumeix donació.

El Codi de Família estableix en aquest aspecte una presumpció important. Es presumeix que si un dels cònjuges cau en concurs de creditors, tots els seus béns que han estat transmèsos al seu cònjuge dins de l'any anterior, han estat donats.

Per desvirtuar aquesta presumpció, els cònjuges han de demostrar que en aquell moment estaven separats judicialment o de fet, així com que també poden acreditar que el cònjuge adquirent dels béns del cònjuge deutor tenia en aquell moment ingressos o recursos suficients per realitzar la contraprestació (art. 12 CF). Aquesta presumpció *iuris tantum* de gratuïtat entre cònjuges només opera a favor de tercers, és a dir, un cònjuge front a l'altre no es pot aplicar aquesta presumpció perquè es tracta d'una barrera a la oponibilitat d'un negoci jurídic. Els tercers interessats que poden oposar aquesta presumpció són els creditors amb l'objectiu de poder cobrar els seus crèdits impagats, els ascendents o descendents a efectes del càlcul de la legítima i l'hereu de qualsevol dels cònjuges quan el negoci jurídic realitzat causi greu perjudici a l'actiu del caudal relicte del qual n'és titular.

Els requisits per a que operi aquesta presumpció són que el cònjuge deutor es trobi en situació de concurs o fallida, que la adquisició per part del seu cònjuge s'hagi realitzat en el període de l'últim any anterior des de la declaració de concurs, que la transmissió s'hagi produït constant matrimoni i que el cònjuge adquirent no tingui ingressos o patrimoni suficient per fer front al pagament del bé o dret adquirit. En cas que finalment es presumeixi donació i en el qual els cònjuges no hagin pogut provar la onerositat de la transmissió, el bé en qüestió passarà a formar part del patrimoni del cònjuge deutor, així com de la massa patrimonial per a procedir a la liquidació del procés de concurs de creditors.

Un efecte patrimonial que es pot produir és l'embargament de comptes indistints (art.13 CF). En aquesta situació, el cònjuge no deutor pot sostreure de l'embargament els imports que li corresponen en exclusiva, excepte en cas que hagi prestat el seu consentiment exprés respecte de l'obligació que va contreure el seu cònjuge. Per tant, només són oposables als embargaments aquelles obligacions econòmiques que siguin privatives d'un dels cònjuges, aquelles que no hagin estat expressament consentides o les obligacions familiars que no responen al nivell de vida o costums familiars.

Pel que fa referència a les donacions entre cònjuges que es produeixen fora de capítols matrimonials (art. 14 CF), s'ha de confirmar que gaudeixen d'una especial atenció donada la possibilitat de frau als creditors de qualsevol dels cònjuges. Els cònjuges es poden donar béns dins o fora de capítols matrimonials. En cas que sigui mitjançant capítols s'aplicarà la normativa sobre capítols matrimonials, i en cas contrari, són d'aplicació les normes generals de revocació de donacions. En aquest sentit, les donacions entre cònjuges estan permeses actualment dins i fora de

capítols matrimonials, tot i que no sempre ha estat així. En un passat no gaire llunyà, les donacions entre cònjuges fora de capítols matrimonials podien fàcilment ser declarades nul·les. Aquest fet el trobem patent a l'article 20.1 de la Compilació de Dret Civil de Catalunya de 1960, en la qual es regulava que "las donaciones entre cónyuges hechas durante el matrimonio fuera de capitulaciones matrimoniales serán nulas; pero si el cónyuge donante fallece sin haberse arrepentido de ellas o sin revocarlas, quedarán retroactivamente convalidadas". És a dir, respecte les donacions entre cònjuges a Catalunya hi havia certa restricció quan es realitzaven fora de capítols matrimonials, a diferència de les realitzades en capítols matrimonials, les quals tenien més dificultats per ser declarades nul·les.

Més endavant, la Llei 13/1984, del 20 de març, de modificació de la Compilació del dret civil especial de Catalunya, va ser l'encarregada d'eliminar aquesta prohibició i va atorgar la possibilitat als cònjuges de poder fer-se donacions matrimonials fora de capítols amb la mateixa validesa que les donacions atorgades en capítols matrimonials. Per això, actualment està permesa tal tipus de donació entre cònjuges al Codi de Família (art. 14 CF). No obstant, les donacions entre cònjuges fora de capítols matrimonials tenen un específic sistema de revocació. En principi es regeixen per les disposicions generals de les donacions (art.31 CF), però presenten peculiaritats respecte el fet que queden vinculades a la efectiva celebració del matrimoni entre els cònjuges (art. 32 CF). En cas que el matrimoni no es celebri en el termini d'un any des de la donació del bé per raó de matrimoni, el donant té la possibilitat de revocar la donació efectuada. El donant té dret a reclamar la restitució del bé, però en tot cas, el donatari pot exigir una indemnització respecte les millores necessàries i útils que hagi realitzat.

Aquestes donacions per raó de matrimoni atorgades fora de capítols matrimonials poden ser sotmeses a condicions i modes, així com la possibilitat de donació d'un bé gravat amb una càrrega que el donant no té l'obligació de alliberar (art. 33 CF).

Per últim, aquest tipus de donacions poden ser revocades específicament també per les causes generals de revocació de donacions matrimonials atorgades en capítols matrimonials (art. 34 CF). Les causes de revocació d'aquestes donacions són dos: en primer lloc, per l'incompliment de càrregues imposades pel donant al donatari segons la qual si es tracta d'una donació condicionada o modal, el donatari ha de complir tal condició; i en segon lloc, "per supervivència o superveniència de fills" (art. 22 CF). Per a que sigui revocable aquesta donació és necessari que el donant en el moment d'atorgar la donació no tingui fills, que el donant tingui fills amb

posterioritat i que els fills siguin comuns entre el donant i del cònjuge donatari. En cas contrari, la donació no serà revocable per aquesta causa. Per últim, senyalar que les donacions poden ser revocades per causa d'ingratitude del donatari, en casos de delictes contra la persona del donant, en la imputació o acusació delictual contra el donant o en casos de denegació d'aliments.

3.3.- Característiques generals dels règims econòmics matrimonials

El règim econòmic matrimonial és l'efecte patrimonial que té més rellevància, però no és l'únic existent. El règim econòmic matrimonial serà aquell que els esposos pactin en capítols matrimonials, i en defecte de pacte, aquell règim que estigui establert com a legal¹³. Com a conseqüència del principi d'autonomia de la voluntat i la no imperativitat de la llei entorn dels efectes patrimonials del matrimoni, en primer lloc, regeix el règim econòmic que els cònjuges hagin pactat en capítols matrimonials, i subsidiàriament regirà el règim legal que a Catalunya és el règim de separació de béns (art. 10 CF).

El instrument per fer efectiu aquest dret de llibertat de pacte patrimonial entre els cònjuges són els capítols matrimonials (article 15 CF). Tant el règim econòmic com les relacions patrimonials entre els esposos i amb terceres persones necessàriament han de quedar regulades perquè tenen una importància primària d'ordenació de l'economia dels esposos. Tot matrimoni té circumstàncies patrimonials que han de quedar degudament determinades i establertes per la pròpia voluntat dels cònjuges mitjançant capítols matrimonials i, subsidiàriament, per la llei mitjançant el règim econòmic legal i supletori¹⁴.

El règim econòmic matrimonial constitueix la regulació jurídica de l'organització econòmica de la societat conjugal. El règim econòmic ha estat definit de diverses formes. Segons LUCAS ESTEVE és "el conjunt de normes que ofereix el dret per

¹³ ROCHA GARCÍA, op, cit, p.4, ens defineix el règim econòmic com "el conjunto de normas jurídicas que ordena económicamente la sociedad conyugal y sus relaciones con terceros, regulando no sólo lo referente a los bienes del matrimonio, sino también los privativos de cada uno de los cónyuges"

¹⁴ Segons ROCHA GARCÍA, "Manual práctico de regímenes económico matrimoniales", p.3, "estas relaciones de orden patrimonial en el matrimonio, el régimen económico de la familia, es de capital importancia, no ya para los que la componen sino para todos. Por tal importancia, tanto jurídica como social, los Estados han de intervenir en todo lo relativo a la fijación de los regímenes regulándolos".

regular l'àmbit patrimonial del matrimoni¹⁵”, segons CARBAJO GONZÁLEZ és el “conjunto de normas, convencionales o legales, que regula los aspectos económicos de una pareja casada¹⁶”, i segons BAS I VIDAL és “una solució que estableix l'ordenament jurídic respecte de quina manera s'afronten les necessitats del grup familiar originat pel matrimoni¹⁷” .

Hi ha varietat de règims econòmics, no existeix un únic règim econòmic, sinó que hi ha varietat. Per tant, els consorts en la seva elecció no estan obligats a aplicar un determinat règim econòmic, sinó que poden optar lliurement. No obstant, territorialment destaquen determinats règims econòmics, conseqüència de la tradició i els costums del lloc. Tot i que els membres de la societat conjugal no tinguin voluntat de crear una comunitat de béns, el matrimoni sempre s'ha de regir per algun règim econòmic matrimonial.

El fonament del règim econòmic és el mateix matrimoni perquè com afirma CARBAJO GONZÁLEZ, “apenas puede darse una organización legislativa que no fije, de una u otra forma el estatuto de los intereses pecuniarios de los esposos¹⁸”. L'aplicació territorial d'un o altre règim econòmic és una constant històrica. Els règims econòmics gaudeixen de la seva tradició. Existeixen certs costums territorials segons els quals s'aplica preferentment un o altre règim econòmic. Cada zona geogràfica té la seva història, la seva forma de fer i de pensar. Un pensament comú construït al llarg de tota una història ha provocat que existeixin diferents aplicacions comunes a un poble, fet que comporta que els membres d'un poble o geografia concreta apliquin generalment el mateix règim econòmic.

En territori espanyol és conegut el fort arrelament del règim de comunitat, així com la tradicional aplicació del règim de separació de béns a Catalunya¹⁹. Trobem que hi ha tres característiques principals que defineixen perfectament la composició, estructura i finalitat dels règims econòmics:

a. La seva necessitat

En primer lloc, respecte de la seva necessitat, hem de tenir present que el règim econòmic matrimonial és una conseqüència directa que es deriva del matrimoni. Les

¹⁵ LUCAS ESTEVE, op, cit, p.22

¹⁶ CARBAJO GONZÁLEZ, op, cit, p. 10

¹⁷ BAS I VIDAL, op, cit, p.77

¹⁸ CARBAJO GONZÁLEZ, op, cit, p.14

¹⁹ LUCAS ESTEVE, op, cit, p.18, ens posa de relleu que “els règims matrimonials varien enormement entre els països, entre les regions d'un mateix país i, fins i tot, en petites zones dintre d'una mateixa regió”.

relacions patrimonials entre els cònjuges han de ser regulades, en un primer moment, per la voluntat dels cònjuges i, en defecte, pels preceptes del règim econòmic legal. Amb això, es destaca que el matrimoni sempre té règim econòmic que constitueix la seva mínima regulació dels seus béns, drets i obligacions. No hi ha règim econòmic sense matrimoni i no hi ha matrimoni sense règim econòmic. Per tant, com afirma LLOPIS GINER, “no puede pensarse, ni siquiera utópicamente, en un matrimonio sin régimen económico matrimonial²⁰”.

El règim econòmic és necessari per regular les relacions patrimonials dels cònjuges. És evident que el règim econòmic no és una exclusivitat jurídica del dret civil català, i tampoc del dret comú, sinó que en altres continents també existeix regulació sobre les relacions econòmiques entre els cònjuges²¹. Un matrimoni no pot existir sense règim econòmic. Tot matrimoni ha de tenir el seu règim, per això, la llei a falta d'elecció dels cònjuges n'introdueix un que és el règim legal i que només s'aplica en defecte de pacte entre els cònjuges o quan els cònjuges pacten en capítols, però es declara ineficaç. Segons CARBAJO GONZÁLEZ, “podemos clasificar los regímenes económico matrimoniales atendiendo a dos grandes puntos de vista: su origen (regímenes de carácter convencional o de carácter legal) y sus efectos (régimen de comunidad, de separación o de participación)”²². Hi ha tantes possibilitats de règims econòmics com matrimonis que regulin les seves pròpies normes o disposicions econòmiques, però totes les possibilitats que constitueixen els cònjuges acaben reduïdes a dos grans grups: el règim de separació de béns o el règim de comunitat de béns²³. Per tant, tots els règims constituïts s'aproximaran d'una forma o una altre a algun d'aquest dos règims perquè la qüestió principal és establir si els cònjuges tenen voluntat de constituir un patrimoni comú, o si en canvi, la seva voluntat es continuar disposant de forma separada i privativa dels seus propis béns.

b. La seva variabilitat i/o mutabilitat

En segon lloc, el règim econòmic es caracteritza per la possibilitat de ser mutable a elecció dels cònjuges, els quals poden atorgar capítols abans i després del matrimoni per tal de crear o modificar el règim econòmic (art. 15.2 CF). A més, els

²⁰ LLOPIS GINER, “Un régimen económico para cada matrimonio: el ejercicio de la libertad”, p.4729

²¹ ARTIGOT, op, cit, p.3 Un exemple de la universalitat del concepte i necessitat dels règims econòmics és la seva aplicació a altres continents, com per exemple, a Amèrica on el règim econòmic matrimonial vigent a l'estat de Nova York és el New York Domestic Relations Statue”

²² CARBAJO GONZÁLEZ, op, cit, p.15

²³ LUCAS ESTEVE, op, cit, p.23, “tota la diversitat de règims que es troben regulats a l'ordenament jurídic es poden classificar en dos grans grups: els que creen una comunitat de béns entre els cònjuges, total o parcial, actual o futura, i els que mantenen els patrimonis separats. Per un costat es destaca el règim de comunitat de béns (un patrimoni comú) i, per l'altre costat, destaca el règim de separació de béns”

cònjuges durant el matrimoni poden canviar el règim econòmic pactat, així com les estipulacions o inclús poden eliminar qualsevol elecció, fet que comportaria que s'apliqués el règim econòmic legal. És important remarcar que la mutabilitat del règim econòmic només és fruit de la voluntat dels cònjuges i que el canvi de nacionalitat o de veïnatge civil de qualsevol dels cònjuges o d'ambdós, no altera per sí mateix el règim econòmic, ni els pactes lícits que s'hagin estipulat. El Codi de Família permet plena llibertat als cònjuges per elegir el règim econòmic, però a més, els atorga la possibilitat de modificar-lo si resulta convenient²⁴. Si el règim econòmic escollit no es correspon amb el règim legal, els cònjuges han de fer valer la seva voluntat mitjançant capítols matrimonials. Els cònjuges no estan lligats a escollir un règim per tota la vida del matrimoni sinó que poden modificar la seva elecció tantes vegades com els hi calgui.

c. La seva oponibilitat

En tercer lloc, el règim econòmic és oposable davant de terceres persones amb la condició o requisit previ de que se n'hagi donat la publicitat adequada de tal règim en el Registre Civil per no perjudicar els drets adquirits per tercers. Per tant, el canvi o modificació de règim econòmic és un efecte patrimonial entre els cònjuges, però que pot afectar a terceres persones. El règim té que constar en el Registre Civil, en el Registre de la Propietat o en el Registre Mercantil per a que pugui ser oposable a terceres persones. Es tracta de la protecció jurídica dels drets adquirits per tercers, els quals no es poden veure perjudicats pel canvi de règim econòmic que puguin realitzar els cònjuges. Com afirma ROCHA GARCÍA, "este pronunciamiento supone la sospecha de que la modificación del régimen económico pueda utilizarse para burlar derechos y eludir obligaciones, ya que, en no pocos casos se ha utilizado tal vía²⁵", i en el mateix sentit, CARBAJO GONZÁLEZ assegura que es pot deduir que, "a fin de cuentas lo que se trata de evitar con esta norma es la disminución de la solvencia del deudor por la vía de modificación de hecho de sus activos patrimoniales²⁶".

Els drets adquirits per tercers no impliquen la nul·litat de la modificació del règim econòmic. El nou règim convingut pels cònjuges serà totalment vàlid, però si no ha estat inscrit en el corresponent registre, les relacions econòmiques dels cònjuges

²⁴ ROCHA GARCÍA, op, cit, afirma que "la mutabilidad del régimen económico matrimonial es admitida en la mayor parte de ordenamientos jurídicos, aunque existen excepciones como el Código Civil portugués, el griego y numerosos códigos civiles iberoamericanos"

²⁵ ROCHA GARCÍA, op, cit

²⁶ CARBAJO GONZÁLEZ, op, cit, p. 19

amb terceres persones es continuaran regint per aquell règim que es troba inscrit en el Registre. Una vegada modificat el règim i realitzada la adequada inscripció de la modificació del règim econòmic, serà el nou règim paccionat el que s'aplicarà. No obstant, els drets adquirits per tercers amb anterioritat a la modificació del règim comportarà que perduri les condicions del règim anterior amb aquestes concretes relacions econòmiques. Un tercer que contracta amb els cònjuges té dret a que les seves relacions econòmiques es regeixin pel règim econòmic del moment en que varen iniciar la seva relació jurídica i/o econòmica.

3.4.- El règim econòmic matrimonial primari

L'estructura general dels règims econòmics matrimonials conforma el règim econòmic matrimonial primari. Es tracta d'unes disposicions generals sobre els règims econòmics que són aplicables a qualsevol modalitat de règim econòmic matrimonial. Per tant, el règim econòmic matrimonial primari constitueix un conjunt ordenat de característiques comunes a tots els règims econòmics matrimonials. No es tracta d'un nou règim ni d'un règim que sigui independent per sí mateix, sinó que són disposicions de caràcter general i normalment de contingut patrimonial que són d'aplicació a tots els matrimonis catalans, qualsevol que sigui el règim econòmic que regeixi el seu matrimoni. Els cònjuges no poden pactar que els sigui d'aplicació les disposicions del règim primari perquè en sí mateix, aquest no és un tipus de règim econòmic, sinó el fonament que conforma les línies mestres de tots els règims econòmics²⁷.

El règim primari regula els principals efectes patrimonials que es produeixen constant matrimoni en les relacions econòmiques entre els cònjuges. La seva funció és establir l'estructura bàsica de tota economia conjugal. Per això, les normes establertes pel règim primari seran complementades per la diversitat de règims, així com per la voluntat dels cònjuges, però sempre han de ser respectades perquè són disposicions de caràcter general. Les normes reguladores de qualsevol tipus de règim econòmic no poden ser incompatibles amb les normes que disposa el règim econòmic matrimonial primari. Per això, les normes reguladores del règim econòmic primari actuen com a límit a l'autonomia de la voluntat dels cònjuges, els quals han de respectar els principis bàsics que contenen aquestes disposicions generals. Tot règim econòmic ha de regular "quin cònjuge és titular dels béns del matrimoni,

²⁷ ROCHA GARCÍA, op, cit, afirma que "estas normas contienen unas previsiones que van a aplicarse siempre con independencia del régimen concreto que se pacte, o que por defecto, vaya a aplicarse"

l'administració i disposició del béns, la contribució a les despeses familiars, la responsabilitat d'ambdós cònjuges, l'equilibri entre patrimonis, les causes d'extinció del règim i la forma de divisió i liquidació²⁸.

Per tant ens trobem que el règim econòmic primari no regula solament aquells aspectes patrimonials que es donen constant matrimoni, sinó també aquells que es produeixen una vegada s'ha extingit el règim. És el cas dels drets viduals familiars regulats al Capítol V del CF, els quals no tenen caràcter successori (art. 35 i 36 CF) perquè tenen origen en un pacte o disposició per raó de matrimoni. No formen part estricta de la successió, sinó de la liquidació d'un règim econòmic per causa de mort d'un dels cònjuges. Es tracta bàsicament del dret al parament de l'habitatge familiar (art.35 CF), l'any de viduïtat (art.36 CF), la quarta vidual (art.379 CS) i el usdefruit intestat (art. 323.3 i 331 CS).

El contingut del règim econòmic primari avarca tot el contingut explicat anteriorment en els efectes patrimonials sobre la llibertat de contractació entre cònjuges (art. 11 CF), la presumpció de donació en cas que no es provi la onerositat de la transmissió patrimonial (art. 12 CF) i l'embargament de comptes indistintes (art. 13 CF). No obstant, el contingut del règim econòmic primari és més ampli i també s'hi troba immers la regulació sobre:

- a) La direcció de la família. En virtut del principi d'igualtat jurídica, s'atorga a tots dos cònjuges l'actuació en interès de la família. Es tracta d'una gestió indistinta, és a dir, els dos cònjuges han d'actuar de comú acord, però un d'ells pot actuar solament amb la presumpció que té el consentiment de l'altre. En cas contrari, són d'aplicació les normes generals de gestió de negocis aliens (art. 3 CF).
- b) La contribució a les despeses familiars. Són despeses familiars aquelles que són necessàries per al manteniment de la família. Han de ser adequades als usos i nivell de vida de la família. Queden estipulades legalment com a despeses familiars les despeses en concepte d'aliments de la pròpia família, així com els aliments originats per fills no comuns que conviuen amb el matrimoni o altres parents que hi convisquin, sempre que ho necessitin; les despeses d'adquisició, millora i conservació dels béns o habitatges de titularitat conjunta dels cònjuges o

²⁸ LUCAS ESTEVE, op, cit, p.23

d'ús familiar i les despeses sanitàries i mèdiques de qualsevol dels membres de la família. En canvi, no són despeses familiars aquelles generades per béns privatis de qualsevol dels cònjuges, ni aquelles que siguin d'interès exclusiu d'un dels cònjuges (art. 4 i 5 CF). La forma de contribució és en primer lloc, segons la pactada en capítols matrimonials, i en defecte, per la que estableixi el règim legal que els sigui d'aplicació. La igualtat del marit i la muller en relació a la contribució de les despeses familiars, no és que tots dos hagin de contribuir de forma exactament igual, sinó que implica que tots dos tenen igual obligació. Quan es permet que els cònjuges pactin amb plena autonomia de la voluntat la forma de contribució, no es trenca el principi d'igualtat. El principi d'igualtat no és contrari al principi de llibertat de pacte. La forma de contribució no és necessàriament dinerària, donat que és acceptada l'aportació pròpia al treball domèstic, la col·laboració personal o professional no retribuïda o amb una retribució insuficient en l'activitat empresarial de l'altre cònjuge (art. 5.1 CF). A més, la contribució a les despeses familiars no només correspon als cònjuges, sinó a tot el grup familiar. Els fills o altres parents que conviuen amb la família, tenen el deure de contribució a les despeses familiars de forma equitativa i amb els ingressos, béns o la seva pròpia activitat en interès de la família, és a dir, segons els seus nivells d'ingressos i les despeses que generen.

- c) Deure d'informació recíproca sobre la gestió i administració de les despeses familiars (art.6 CF) i la responsabilitat dels cònjuges davant terceres persones (art. 8 CF). Els cònjuges tenen responsabilitat solidària respecte dels deutes familiars, excepte quan un dels cònjuges hagi contret una obligació no adequada als usos i nivell de la família.

- d) La disposició de l'habitatge familiar. Sigui quin sigui el règim econòmic que regeixi el matrimoni i independentment que es tingui una quota indivisa de l'habitatge familiar, existeix una estricta dificultat per a alienar, gravar o disposar de l'habitatge familiar. En tot cas, això queda sense efecte quan existeix el consentiment d'ambdós cònjuges o quan l'autoritat judicial ho permeti en interès de la família. En cas que algun dels cònjuges realitzi qualsevol acte d'alienació, disposició o gravamen de l'habitatge familiar, hi ha un termini d'anul·lació de quatre anys per impugnar l'acte efectuat sense el consentiment estimat.

4.- Els capítols matrimonials

4.1.- Concepte de capítols matrimonials

Els capítols matrimonials són pactes o estipulacions que realitzen els cònjuges, abans o després de la celebració del matrimoni per regular tots aquells aspectes econòmics i patrimonials que consideren convenients²⁹. Ens trobem diferents autors que ens descriuen de diferents maneres què són els capítols matrimonials. Així, per LOPEZ BURNIOL són “aquell negoci jurídic de contingut plural i variable, atorgat en contemplació d'una realitat familiar, futura o ja existent, amb la finalitat de regular el seu funcionament i l'ordenació de la seva extinció per qualsevol motiu³⁰”, per CARBAJO GONZÁLEZ constitueixen “el instrumento jurídico por el cual los cónyuges – actuales o futuros – estipulan el régimen económico de su matrimonio³¹”, són per BAS I VIDAL “un negoci jurídic accessori del matrimoni³²” i per ROCHA GARCÍA “son el contrato matrimonial por el que los otorgantes estipulan, modifican o sustituyen el régimen económico matrimonial o cualquier otra disposición por razón del mismo³³”.

4.2.- Capítols matrimonials: Objecte i finalitat

L'objecte dels capítols matrimonials pot ser divers segons la causa del seu atorgament. Els capítols matrimonials poden tenir per objecte determinar el règim econòmic matrimonial segons la voluntat dels cònjuges, instituir hereu mitjançant un pacte successori en els capítols matrimonials (art. 67.1 CS), i “fer donacions i tots aquells pactes lícits que es trobin convenients per a la vigència del matrimoni o en previsió de ruptura matrimonial” (art. 15.1 CF).

Per tant, les possibles disposicions que poden contenir els capítols matrimonials ens fan pensar que els capítols no tenen una única funció. L'objectiu principal i més comú dels capítols és establir el règim econòmic matrimonial segons la voluntat dels cònjuges, però també s'hi poden establir diverses i variades regulacions sobre l'organització familiar. En els capítols matrimonials, els cònjuges i terceres persones,

²⁹ ROCHA GARCÍA, op, cit, p.47, “Para De los Mozos se trata de un contrato de naturaleza compleja, acto formal solemne y de contenido polivalente”

³⁰ LOPEZ BURNIOL, “Comentarios al Codi de Família...”, p. 154

³¹ CARBAJO GONZÁLEZ, op, cit, p. 38

³² BAS I VIDAL, op, cit, p.78

³³ ROCHA GARCÍA, op, cit

poden fer tots els pactes i disposicions que es trobin oportunes i adequades per establir el funcionament i estructura de l'economia conjugal i/o familiar.

Els cònjuges quan pacten el règim econòmic en capítols no han de justificar el motiu de la seva elecció, sinó que simplement es presumeix que és aquell que millor respon a les característiques i necessitats del seu matrimoni. Tot i les possibilitats i beneficis que poden comportar els capítols matrimonials, el seu atorgament mai ha tingut una forta transcendència en la societat catalana. En la majoria de relacions econòmiques regeix el règim de separació de béns per ser el règim legal, ja que com descriu LUCAS ESTEVE, “a la pràctica de no atorgar capítols, hi hem d'afegir l'arrelament d'aquest règim a Catalunya i el convenciment dels catalans de la conveniència d'aquest sistema per sobre d'altres possibilitats³⁴”. No obstant, ens trobem autors com ROCHA GARCÍA, que estableixen una tesis totalment contrària i oposada, segons la qual es reconeix que l'atorgament de capítols matrimonials a Catalunya constitueix una forta font de regulació de les relacions econòmiques entre els cònjuges per raó de la creació de la societat conjugal³⁵.

El contingut atípic dels capítols són totes aquelles altres disposicions diferents a l'elecció del règim econòmic i constitueixen normalment un instrument per pal·liar els possibles i perjudicials efectes econòmics que pot produir el règim de separació de béns. Els cònjuges poden mitjançant capítols matrimonials atorgar algun tipus de protecció econòmica al seu cònjuge amb la finalitat de deixar sense efecte o de minorar el perjudici econòmic que pot tenir en cas de liquidació del règim econòmic.

Històricament, els matrimonis catalans que atorgaven capítols matrimonials no solien modificar el règim econòmic legal a Catalunya, sinó incloure figures jurídiques com el dot o altres institucions paradotals amb la finalitat de constituir una certa comunitat d'interessos familiars. No és costum de modificar el règim legal de separació de béns per un altre com per exemple el règim de comunitat, però en canvi, sí que s'han utilitzat els capítols per disposar allò que es creia convenient sobre els possibles efectes econòmics d'una separació de béns³⁶.

³⁴ LUCAS ESTEVE, op, cit, p.18

³⁵ ROCHA GARCÍA, op, cit, p. 225, “los capítulos matrimoniales catalanes en el contexto histórico en el que se desarrollan representan auténticas constituciones reguladoras de aquella sociedad matrimonial que va a constituirse y que gira entorno al primordial principio de la creación y conservación de los patrimonios que van a fusionarse”.

³⁶ MALUQUER DE MOTES I BERNET, “Dret civil català”, p.115, “és un fet indubtable que fins a finals del segle passat els capítols matrimonials havien constituït l'estatut de la família catalana, en tant que el contingut dels capítols comprèn des del règim econòmic matrimonial fins a l'establiment de la successió, i no sols la dels cònjuges, sinó fins i tot la dels seus ascendents”

Per tant, en capítols matrimonials és possible el pacte d'una institució contractual d'hereu (art. 67.1 CS). Els capítols matrimonials també són utilitzats per realitzar disposicions successòries vinculades al Codi de Successions (Llei 40/1991, de 30 de desembre)³⁷. L'heretament pot beneficiar a qualsevol dels cònjuges, a ambdós quan gaudeix de caràcter mutual o als fills o descendents d'aquests. En capítols matrimonials es pot pactar l'atribució recíproca del dret d'usdefruit sobre els béns privatis del cònjuge premort. Aquest tipus d'usdefruit no es correspon amb el usdefruit ordinari, ja que em aquest cas, al cònjuge supervivent se li atribueixen majors facultats de disposició que les que normalment disposen els usufructuaris. Aquesta institució jurídica era anomenada "usdefruit de regència" (art. 24 a 30 CF i 69 CS).

Per últim, els capítols matrimonials poden ser útils per realitzar donacions per raó de matrimoni, ja sigui entre els cònjuges o per part de terceres persones. Les donacions per raó de matrimoni són anomenades aportacions matrimonials i s'entenen atorgades "a tots dos contraents en proindivís ordinari i a parts iguals, llevat que el donant no ho disposi altrament" (art. 21.2 CF). La finalitat d'aquestes donacions no és el benefici privatiu d'un dels cònjuges, sinó la contribució al patrimoni familiar que neix amb el matrimoni. Per tant, tot i que s'especifiqui a quin dels cònjuges s'atorga la donació, és una donació que no serà privativa sinó que tindrà la consideració de familiar. L'essència de l'aportació és que sigui integrada al patrimoni comú dels esposos i col·labori a les despeses i càrregues familiars.

4.3.- Moment d'atorgament de capítols matrimonials

L'autonomia de la voluntat que s'estableix al Codi de Família per a poder atorgar capítols matrimonials segons les necessitats dels cònjuges i el interès familiar també troba plena llibertat per a la determinació del moment en que els cònjuges creuen convenient que han de regular certs aspectes de la seva economia conjugal en capítols matrimonials. És per això que "els capítols matrimonials es poden atorgar abans o després del casament" (art. 15.2 CF).

Segons la tradició jurídica catalana, no existeix un moment determinat en el qual s'hagin d'atorgar capítols matrimonials, ni tampoc existeix una veritable necessitat de que tots els matrimonis catalans regulin el règim econòmic i altres disposicions en

³⁷ ROCHA GARCÍA, op, cit, "La familia tradicional catalana siempre se ha organizado económicamente de acuerdo con el principio de conservación del patrimonio, tanto a la hora de organizar las previsiones sucesorias, gracias a la enorme importancia de la institución del <<hereu>>, como a la de fijar el régimen económico del matrimonio que se proyecta"

capítols matrimonials, per tant, la llei permet total llibertat, tant per confeccionar els pactes dels capítols matrimonials com per escollir el moment adequat per a fer-ho.

En cas de capítols atorgats abans de la celebració del matrimoni, és requisit indispensable l'efectiva celebració per a que els capítols sorgeixin els efectes previstos (art.15.2 CF). A més, els capítols matrimonials no queden condicionats temporalment per llei, sinó que poden tenir la duració que estableixin lliurement els cònjuges. Els capítols matrimonials poden contenir disposicions afectades per condicions suspensives segones les quals s'estableix el moment en que neix el dret o per condicions resolutives segons les que s'estableixen el moment en que perden eficàcia tals disposicions capitulars. En aquest sentit, PIÑOL ALENTÀ estableix que "podria estipular-se que el règim de participació s'iniciés en un determinat moment i finalitzés en un altre moment, fixant en els capítols matrimonials tant un termini inicial de vigència com un termini final d'extinció del règim"³⁸.

4.4.- Els capítols matrimonials: subjectes i capacitat

Els cònjuges són els principals subjectes dels capítols matrimonials, però no els únics. Pel que respecta a l'elecció del règim econòmic, únicament estan legitimats els cònjuges. Només el marit i la muller poden decidir sobre quin règim econòmic ha de regir les seves relacions econòmiques i amb tercers. En canvi, donada la diversitat de funcions que compleixen els capítols matrimonials, és possible la intervenció d'altres persones que solen coincidir amb familiars propers que realitzen alguna aportació matrimonial.

Per a l'atorgament vàlid de capítols matrimonials, els intervinents, ja sigui els cònjuges o terceres persones, han de tenir la capacitat suficient exigida per llei que es correspon amb la capacitat d'obrar. Aquesta capacitat que es requereix per atorgar capítols matrimonials és la capacitat general per celebrar tot tipus de contractes o per contraure matrimoni (art. 16.1 CF). Així, qui no pot contraure matrimoni tampoc pot atorgar capítols matrimonials, excepte els casos de menors emancipats. A més de la capacitat suficient, els intervinents necessàriament han de tenir el suficient poder de disposició dels béns que són objecte de capítols matrimonials.

³⁸ PIÑOL ALENTÀ, "El règim de participació en els guanys en el dret civil català", p. 50

Respecte de la capacitat, hi ha distinció entre els menors emancipats i els menors no emancipats. Els menors no tenen la capacitat jurídica suficient, però poden atorgar o intervenir en capítols matrimonials quan la seva capacitat és complementada per la indispensable intervenció dels pares i/o tutors legals. Un menor no emancipat no pot atorgar capítols matrimonials, excepte que per les causes que sigui, tingui autorització judicial per contraure vàlidament matrimoni (art. 48.2 CC). En canvi, els menors emancipats (art. 314 CC) gaudeixen de les mateixa capacitat que els majors d'edat, i per tant, poden contraure matrimoni i atorgar capítols matrimonials per sí mateixos.

En cas de persones incapacitades judicialment (art. 199 i 200 CC) per causa de deficiència psíquiques, la llei els permet amb determinades prevencions de contraure matrimoni (art. 56 CC), però pel cas de que hi hagi voluntat d'atorgar capítols matrimonials, serà necessària l'assistència del curador (art. 242.2 CF). El defensor judicial només actuarà quan es contraposen els interessos dels pares i dels fills en capítols matrimonials.

4.5.- Requisits per l'atorgament de capítols matrimonials

Per la completa validesa dels capítols matrimonials, s'exigeix una forma determinada d'atorgament i la seva publicitat registral. Per un costat, respecte de la forma, els capítols matrimonials s'han d'atorgar de forma obligatòria en una determinada forma *ad solemnitatem*, és a dir, en escriptura pública (art. 17.1 CF). Aquesta forma pública dels capítols no només es refereix a la seva constitució, sinó també a la seva modificació o eliminació. I per l'altre costat, és necessària l'adequada publicitat registral dels capítols matrimonials. En cas que s'hagin atorgat capítols en escriptura pública, però no hagin estat inscrits, els capítols seran vàlids, però no oposables davant terceres persones (art. 17.2 CF). Els capítols només són oposables des de la seva inscripció en el Registre Civil.

Per tant, totes les circumstàncies que no constin registral i públicament no poden ser objecte d'oposició per part dels cònjuges. Les terceres persones han de tenir coneixement de la situació econòmica dels cònjuges amb qui contracten i tenir certesa i seguretat jurídica dels actes que realitzen. Segons SAN ROMÁN MORENO, la Compilació de Dret Civil de Catalunya no regulava res al respecte de la publicitat registral dels capítols matrimonials i la seva posterior regulació a l'article 12.4 de la llei 8/1993, de 30 de desembre, de modificació de la Compilació en matèria de relacions patrimonials entre els cònjuges, va suposar una important

novetat perquè els capítols matrimonials no només tenen efectes envers els cònjuges, sinó que tenen transcendència respecte terceres persones que puguin tenir algun tipus de relació econòmica amb qualsevol dels cònjuges o amb tots dos. Per això, aquest autor ens mostra la importància d'una adequada publicitat dels capítols matrimonials que atorguin els cònjuges i llurs modificacions o extinció³⁹.

4.6.- La invalidesa i la ineficàcia dels capítols matrimonials

Els capítols matrimonials poden ser declarats invàlids per defecte de forma *ad solemnitatem*, per falta de l'adequada publicitat registral i per falta de capacitat suficient dels atorgants. La invalidesa dels capítols suposa la seva nul·litat, la seva inoperància. Els capítols invàlids no despleguen cap tipus d'efectes jurídics. En tot cas, no tindran validesa com a capítols matrimonials, però podran servir com a contracte privat entre els intervinents. Existeix discussió doctrinal sobre si els capítols invàlids són nuls o anul·lables, però el Codi de Família s'ha decantat per la concepció que són anul·lables, ja que els drets adquirits per terceres persones no es poden veure perjudicats. Respecte la ineficàcia, ROCHA GARCÍA ens assenyala que “siendo las capitulaciones matrimoniales un verdadero contrato, son de aplicación a las mismas las reglas generales tanto de eficacia como de ineficacia de los contratos⁴⁰”.

Els capítols matrimonials tenen causa del matrimoni celebrat o per celebrar entre els cònjuges. La causa dels capítols matrimonials és el matrimoni en sentit estricte. Sense matrimoni els capítols matrimonials esdevenen ineficaços i no desprenen cap efecte jurídic. En cas que no s'arribi a celebrar el matrimoni, els capítols no hauran mai arribat a produir efectes jurídics. En cas que el matrimoni s'hagi celebrat, però es declari la seva nul·litat, els capítols queden sense efecte, donat que mai ha existit el matrimoni (art. 20.1 CF). I si el matrimoni s'extingeix per divorci, els capítols esdevenen igualment ineficaços en alguns aspectes, com el usdefruit vidual, però conserven la seva eficàcia aquelles altres disposicions que no són específiques de la unió matrimonial, com els heretaments a favor dels fills, així com qualsevol reconeixement de fills per part de qualsevol cònjuge. Per tant, la separació, nul·litat o divorci són causa d'extinció del règim, però no sempre de les disposicions capitulars.

³⁹ SAN ROMÁN MORENO, “Cuadernos de derecho judicial. Régimen económico matrimonial y la protección de los acreedores”, p.271, “por eso se regula la publicidad de los capítulos matrimoniales y de las modificaciones o resoluciones judiciales que afectan, en particular, al régimen económico matrimonial”

⁴⁰ ROCHA GARCÍA, op, cit, p.65

4.7.- Modificació dels capítols matrimonials: el consentiment de tots els atorgants

Els capítols no només es poden atorgar abans o després del matrimoni, sinó que també es poden modificar (art. 18 CF). Les causes de modificació depenen de la voluntat dels cònjuges i segons les noves circumstàncies que pot travessar el matrimoni. La modificació pot ser total o parcial. La possibilitat de modificació ens indica que els pactes capitulars no tenen caràcter permanent ni absolut.

La derogada Compilació de Dret Civil regulava els capítols matrimonials partint del principi general d'estabilitat dels mateixos, però possibilitant que es poguessin modificar atenent a diversos requisits legals (art. 12.3 CDC). En el mateix sentit, el vigent Codi de Família ha respectat el principi d'estabilitat dels capítols, però ha quedat contrarestat per la possibilitat de mutabilitat que ofereixen. En principi es presumeix que els capítols són estables, però això no impedeix que es pugui realitzar la seva modificació quan així ho creguin convenient els cònjuges.

Un requisit fonamental per a la modificació dels pactes i disposicions capitulars és que consti el consentiment lliure i espontani de totes les persones que els van atorgar, i en el seu defecte, dels seus hereus (art. 18.1 CF). El consentiment ha d'ésser unànim per part de tots els atorgants, incloses terceres persones que només han intervingut en relació a una sola disposició o pacte, ja que gaudeixen de la condició d'atorgants i actuen com una part contractant més. Sense aquest consentiment no es possible la modificació ni l'anul·lació dels capítols.

Amb aquesta limitació a la lliure modificació es proporciona seguretat jurídica a terceres persones que han intervingut en els capítols matrimonials. Els capítols matrimonials no poden ser modificats solament per la voluntat dels cònjuges, sinó que és imprescindible el consentiment de tots els atorgants. No obstant, les terceres persones que intervenen no poden afectar o impedir que els cònjuges modifiquin el règim econòmic, sens perjudici que en cas de desacord, puguin revocar i deixar sense efecte els pactes o les disposicions efectuades. Per tant, els cònjuges poden realitzar modificacions capitulars sense el consentiment de tercers, quan es tracti de la modificació del règim econòmic, els pactes successoris recíprocs i els pactes o disposicions que hagin realitzat a favor dels fills (art. 18.2 CF). Aquests dos últims casos són els heretaments mutuels (art. 99 i 100 CS), i els heretaments purs, preventius i prelatius (art. 90 a 98 CS).

En el cas que per a l'atorgament de capítols algun dels intervinents, ja sigui els cònjuges o un tercer, hagi precisat un representant com a complement de capacitat, en la modificació també haurà d'intervenir, excepte en cas que la persona en qüestió ja gaudeixi de la capacitat suficient.

El Codi de Família impedeix que els cònjuges modifiquin el règim econòmic matrimonial per perjudicar drets adquirits per terceres persones (art. 19 CF). No és possible defraudar els creditors de qualsevol dels cònjuges com a conseqüència d'un canvi de règim econòmic. Tots els drets que terceres persones hagin adquirit durant la vigència d'un determinat règim econòmic, no es veuen alterats, modificats, disminuïts o suprimits per una modificació del règim econòmic perquè els drets adquirits s'exerceixen segons el règim i les responsabilitats del moment en que es van adquirir.

La modificació dels capítols matrimonials també pot ser declarada nul·la. Segons l'article 23 CF, són nul·les les retrodonacions fetes posteriorment per l'hereu o donatari a favor de l'heretant o donant, o dels seus hereus, quan es tracta de béns compresos en un heretament o una donació realitzada mitjançant capítols matrimonials. Tanmateix, també són nuls els actes posteriors del donant o de l'heretant, per disminuir l'heretament o la donació, o quan l'hereu o donatari presti el seu consentiment.

Tots els actes que vulnerin l'article 23 del Codi de Família esdevenen ineficaços i són nuls. És una nul·litat absoluta la que es predica d'aquest precepte, excepte en l'apartat dos segons el qual només actua si no s'ha pogut destruir la presumpció *iuris tantum* de frau que estableix el legislador.

Les aportacions matrimonials tenen un règim particular de revocació de donacions, ja que el Codi de Família disposa només unes causes determinades de les aportacions matrimonials. Son donacions però al estar compreses en capítols matrimonials no es poden revocar segons les regles generals. Segons l'article 22 del Codi de Família, "únicament són revocables per incompliment de càrregues, en el termini d'un any, comptador a partir del incompliment". Per tant, les donacions atorgades en capítols matrimonials tenen restricció més estricta per ser revocades que les donacions generals i típiques. Tot això, sens perjudici que les aportacions matrimonials "poden ésser reduïdes, en allò que resultin inofioses per raó de lilegítimes, en cas de supervivència o supervenció de fills" (art. 22 CF).

5.- El règim de separació de béns

5.1.- Introducció històrica

La història i tradició jurídica catalana ens revela que el règim de separació de béns ha estat, independentment que sigui el règim legal a Catalunya, el que ha regit en la major part de matrimonis catalans⁴¹. El règim de separació de béns és el règim per excel·lència a Catalunya. Es tracta d'un règim econòmic que gaudeix d'un fort arrelament al sistema matrimonial català i que s'ha vingut aplicant en defecte de pacte dels cònjuges, els quals han permès que la seva economia conjugal quedi regulada per les disposicions relatives al règim de separació de béns. Podríem inclús afirmar que la forma de regulació que es constitueix a partir de les disposicions del règim de separació de béns és pròpia del dret civil català. Com afirma LUCAS ESTEVE, "el règim de separació de béns ocupa un lloc de predomini absolut en la realitat catalana i s'ha considerat, juntament amb la regulació del dret de successions, com un dels principals signes d'identitat del dret civil català"⁴².

Hi ha fonts que revelen que el règim de separació de béns i els seus principis informadors ja eren coneguts pel dret romà, el qual disposava que les càrregues i despeses familiars serien sufragades per dos patrimonis privatis diferents. Tant l'home com la dona contribuïen juntament a les despeses comunes, però en cap moment es creava una comunitat de béns, sinó que cada un dels esposos contribuïa amb el seu propi patrimoni privatiu⁴³. Posteriorment, el règim de separació de béns que era conegut com a règim dotal va anar evolucionant fins a arribar al règim de separació absoluta de béns que coneixem actualment. Això va ocórrer, com a conseqüència de la falta d'aplicació d'institucions dotals per part dels matrimonis catalans, situació que va comportar que aquest sistema tradicional català caigués en desús. Per això, el primitiu règim de separació de béns s'ha tornat i es caracteritza actualment per ser un règim de separació absoluta dels patrimonis dels cònjuges que no sempre resulta ser el més adient per protegir el cònjuge més dèbil econòmicament.

⁴¹ PUIG FERRIOL, "La Codificació del dret civil català i l'oportunitat de la Llei 9/1998, de 15 de juliol, del Codi de Família", p.219, "el manteniment del règim econòmic matrimonial de separació de béns constitueix sens dubte el signe d'identitat més emblemàtic del nostre dret familiar, ja que gairebé arreu d'Espanya (amb excepció de les Illes Balears) el règim econòmic matrimonial que predomina és un sistema més o menys ampli de comunitat de béns entre els cònjuges"

⁴² LUCAS ESTEVE, op, cit, p. 18

⁴³ ROCHA GARCÍA, op, cit, p229, afirma que el règim de separació de béns, "se deriva del régimen dotal clásico, que comportaba la existencia de una masa patrimonial que sin ser común, está afecta al levantamiento de las cargas de la familia y otras masas patrimoniales de propiedad y gestión exclusiva de cada uno de los cónyuges"

La separació de béns es trobava mitigada per les institucions dotals que actuaven com a preventives d'un greu perjudici econòmic. Per això, l'actual i recent separació absoluta de patrimonis comporta necessàriament l'existència de mesures de correcció, com per exemple, la compensació econòmica per raó de treball.

El règim econòmic matrimonial legal a Catalunya és el de separació de béns (art.10 CF). Això comporta que aquest règim serà d'aplicació quan hi hagi inexistència de capítols matrimonials on els cònjuges pactin l'aplicació d'un altre règim econòmic, quan hi hagi capítols matrimonials que sobrevenen ineficaços per defecte de forma o per falta de capacitat necessària dels contraents, quan els pactes que conformen els capítols matrimonials són il·lícits o quan els contraents abans o després de la celebració del matrimoni pacten en capítols matrimonials que el règim econòmic que regeix el seu matrimoni és el de separació de béns.

5.2 El règim jurídic de la separació de béns: els patrimonis privatius

El principi rector del règim de separació de béns és una total i absoluta autonomia patrimonial dels cònjuges i la conservació privativa dels béns que són propis de cadascun dels cònjuges. Això es materialitza quan cada cònjuge manté la titularitat, gaudí i disposició en exclusiva dels béns de la seva titularitat i amb l'absència de cap tipus de patrimoni comú, excepte en casos de cotitularitat a meitat indivisa. La configuració del règim de separació de béns implica la inexistència de cap patrimoni separat de caràcter comú, ja sigui parcial o total. Es tracta bàsicament d'una separació patrimonial entre el patrimoni privatiu del marit i el patrimoni privatiu de la muller⁴⁴.

Per tant, la característica pròpia del règim de separació de béns és l'existència de dos patrimonis privatius. Els corresponents patrimonis privatius no es confonen ni es mesclen sinó que no tenen cap tipus de relació jurídica, excepte la mateixa obligació de contribució a les despeses familiars, és a dir, regeix l'absoluta separació patrimonial de les masses dels esposos (art. 37 CF), però la llei estableix uns límits com per exemple la disposició de l'habitatge familiar (art. 9 CF). La unió matrimonial en règim de separació de béns no conforma un patrimoni comú que respongui de les càrregues familiars, per això, cada un dels patrimonis respon en una determinada proporció de les necessitats familiars, tenint en compte que tots els béns que

⁴⁴ ROCA I TRIAS, op, cit, p.340, conclou que "en principi, en el règim de separació de béns, la celebració del matrimoni no produeix cap efecte ni té cap transcendència en relació a la titularitat dels béns que pertanyin a cada un dels cònjuges en el moment de la celebració del matrimoni, ni sobre aquells que adquireixin constant matrimoni"

integren els patrimonis dels cònjuges, cadascun d'ells conserva "la propietat, el gaudi, l'administració i la lliure disposició" (art.37 CF). Els cònjuges continuen sent titulars dels béns que tenen tant abans com després de la celebració matrimonial (art. 38 CF).

Per tant, podem afirmar que els béns privatis dels cònjuges no queden absents de tota responsabilitat per ser patrimoni privatiu d'un sol cònjuge, sinó que queda obligat (el patrimoni) a la contribució de les despeses familiars, segons la forma pactada, i en defecte de pacte, en proporció als seus béns i ingressos. Hi ha una mínima interposició d'un dret i d'una obligació sobre un mateix patrimoni privatiu. Els béns privatis tenen autonomia i corresponen solament al cònjuge titular, però aquest cònjuge té l'obligació de contribució a les despeses familiars.

Tot i així, els principis i normes del règim de separació de béns no impedeixen que lliurement els cònjuges puguin adquirir béns de forma conjunta a meitat indivisa abans o després del matrimoni o que realitzin transaccions i ingressos des de comptes indistints a cadascun d'ells. La configuració d'aquest règim no impedeix que els cònjuges puguin unir els seus ingressos o puguin (segons la seva voluntat) ser titulars de béns conjuntament. No hi ha una estricta separació patrimonial durant el matrimoni, si així ho estableixen els mateixos contraents de forma expressa o tàcita. Es possible que els cònjuges comparteixin béns i drets d'una forma totalment natural i consubstancial a la seva unió matrimonial⁴⁵.

La comunitat ordinària indivisa és totalment compatible amb el règim econòmic de separació de béns. Aquesta aparent contradicció consisteix en que esposos en règim de separació de béns tenen en comú i a meitat indivisa un mateix bé, com per exemple, l'habitatge familiar. D'aquesta manera no es trenca amb el principi de separació de béns perquè cada cònjuge té com a bé privatiu la meitat que li correspon del bé i no formen una comunitat matrimonial, sinó una simple comunitat ordinària sobre un bé. La titularitat del bé a meitat indivisa no s'adquireix com a conseqüència del règim econòmic matrimonial, sinó simplement per pacte de compra d'un bé determinat de forma conjunta i a parts iguals. Aquesta comunitat ordinària pot ser pactada en capítols matrimonials, però amb la compra conjunta, per meitats indivises i amb règim de separació de béns, no és imprescindible perquè

⁴⁵ LUCAS ESTEVE, op, cit, p.19, detalla que "no podem oblidar la realitat comunitària de la família, on malgrat la teòrica divisió i separació de patrimonis es produeix un intercanvi continu de diners, béns, drets i obligacions entre els cònjuges i on l'administració i disposició dels patrimonis no es regeix per la llei, sinó pel costum, la comoditat i el repartiment de papers"

cada cònjuge mantindrà la propietat, gaudi, administració i lliure disposició del bé comprat a meitat indivisa, tot i que es trobi integrat a la comunitat ordinària.

5.3 Determinació de les masses patrimonials: la gestió dels béns privatius

Per al règim de separació de béns és fonamental la delimitació dels béns propis que configuren cadascun dels patrimonis privatius, així com la determinació de la titularitat del béns adquirits durant el matrimoni. S'ha de fixar a qui pertany la titularitat del bé, tant quan s'inicia el règim econòmic com quan s'extingeix perquè cap cònjuge adquirirà cap bé privatiu de l'altre (art. 37 CF). No es crea en cap moment un patrimoni comú, només existeixen dos patrimonis diferenciats que són propis i a plena disposició de cadascun dels cònjuges, sempre "dins els límits establerts per la llei" (art. 37 CF). Cada cònjuge manté l'exclusivitat respecte de la gestió dels seus béns privatius, no obstant, tal administració no pot perjudicar els interessos familiars. El patrimoni privatiu de cada un dels cònjuges es troba format per tots els béns i drets que ja tenia abans de celebrar el matrimoni, així com també de tots aquells béns i drets que s'adquireixin durant el matrimoni per qualsevol títol oneros o gratuït (art. 38 CF). Per tant, els patrimonis dels cònjuges quedaran formats pel conjunt de "béns propis i béns adquirits", respectivament, més els fruits i les rendes que produeixen els seus béns i les donacions dins o fora de capítols matrimonials atorgades a favor d'un o dels dos contraents per raó de matrimoni.

En relació a la forma de contribució a les despeses familiars i la responsabilitat dels cònjuges per deutes familiars, no s'estableix quina ha de ser la contribució a les despeses familiars. S'ha d'acudir a les normes del règim econòmic matrimonial primari (art. 5.1 CF). En la responsabilitat per deutes, els cònjuges responen directament dels seus deutes privatius, però en relació amb els deutes comuns s'estableix que ambdós cònjuges amb els seus patrimonis corresponents són responsables i responen dels deutes familiars. És una responsabilitat solidària, independentment de quin dels cònjuges l'hagi contret.

5.4 Limitació a la lliure disposició dels béns privatius: l'habitatge familiar i la gestió dels béns privatius

El poder de lliure disposició dels béns privatius es veu generalment limitada per normes que poden pertànyer tant al propi sistema del règim de separació de béns, com per les disposicions del règim econòmic primari. Així, els béns privatius troben alguns límits respecte de la seva disposició o administració.

Per un costat, respecte a l'administració dels béns privatis, els cònjuges tenen el deure d'informació recíproca. El cònjuge és titular exclusiu i privatiu d'uns béns, li és permès la gestió ordinària, però ha d'informar a l'altre consort sobre qualsevol circumstància de rellevància econòmica. En règim de separació de béns, res no impedeix que un dels cònjuges administri els béns privatis de l'altre, sempre amb un límit: no es pot trencar o vulnerar les disposicions i principis del règim de separació de béns. Amb l'administració s'ha de procurar que no es provoqui una confusió de patrimonis privatis. La titularitat dels béns no ha de ser confosa. Un cònjuge pot administrar els béns privatis de l'altre però no pot variar ni modificar la titularitat dels béns. En aquest cas no ens trobaríem davant una gestió de patrimoni sinó d'un apoderament il·lícit de béns de l'altre cònjuge.

Per l'altre costat, els béns privatis tenen un quasi inexistent poder de disposició quan es tracta de l'habitatge familiar. Com que en règim de separació de béns, en principi, no hi ha cap patrimoni comú entre els cònjuges, la fixació del domicili familiar no correspondrà a cap bé comú dels cònjuges, sinó que sempre serà un bé privatiu, sens perjudici que els cònjuges adquireixin conjuntament i a meitat indivisa. El cònjuge titular no podrà disposar lliurement sense el consentiment de la part no titular o sense l'autorització judicial corresponent. S'atorga més transcendència i protecció jurídica a l'habitatge familiar que a la condició de bé privatiu. És més important la protecció del interès de la família que el interès particular. La família queda protegida, és un bé social d'interès que no es permet que sigui perjudicat per interessos privatis i/o individuals. El cònjuge titular no pot lliurement alienar, gravar o disposar de l'habitatge familiar, així com tampoc de determinats béns mobles d'ús ordinari.

El consentiment no serà vàlid si s'atorga de forma general, donat que no es pot renunciar amb anterioritat a un possible futur dret. No serà vàlid el pacte en capítols matrimonials segons el qual es renunci o s'exclouï la necessitat de prestar tal consentiment per a que el cònjuge titular pugui disposar lliurement de l'habitatge familiar. En cas que l'habitatge familiar sigui bé en comunitat ordinària indivisa d'ambdós, cap cònjuge pot disposar de la seva quota indivisa perquè no es tracta d'una mera comunitat sobre un bé, sinó d'una comunitat sobre l'habitatge familiar que està estrictament protegit per llei. En cas que el cònjuge titular realitzi qualsevol acte de disposició sense consentiment del seu consort no titular, el acte no és nul en sí mateix sinó que serà anul·lable a instància de la part perjudicada en un termini de quatre anys des que es té coneixement de tal acte o des de la inscripció en el Registre de la Propietat. No obstant, l'anul·lació de l'acte de disposició no serà vàlida

quan l'adquirent sigui un tercer de bona fe que hagi adquirit a títol onerós. El cònjuge que ha disposat de l'habitatge familiar haurà de respondre personalment dels perjudicis que generi l'alienació, gravamen o disposició del domicili familiar. En cas de crisi matrimonial, el cònjuge titular no pot disposar de l'habitatge familiar si l'altre cònjuge o els fills tenen dret d'ús. L'habitatge familiar suposa una restricció del principi de llibertat de pacte i d'autonomia de la voluntat que consagra el Codi de Família i el propi dret civil català.

5.5 Les presumpcions de titularitat de béns en el règim de separació de béns

En el règim de separació de béns operen dos presumpcions jurídiques, les quals tenen major aplicació en el moment de l'extinció del règim. Tenen com a objectiu la determinació de la titularitat dels béns adquirits pels cònjuges constant matrimoni. Aquestes presumpcions s'apliquen quan hi ha dubtes de titularitat, que no és el cas de les cotitularitats en proindivisió ordinària o en casos de compravendes amb pacte de supervivència. En tal cas, aquestes presumpcions no són d'aplicació, donat que les titularitats no seran dubtoses, sinó que seran en tot cas a meitats indivises.

Com s'ha esmentat anteriorment, un bé forma part del patrimoni privatiu d'un dels cònjuges quan és adquirit per aquest per qualsevol títol, ja sigui abans o després de la celebració del matrimoni (art. 37 CF). Tot i així, a la pràctica és possible que es presentin problemes de determinació de la titularitat de determinats béns que són adquirits a títol onerós, però que no consta explícitament de qui és la titularitat. El dubte que es planteja en aquests casos és sobre a quin dels cònjuges pertany la titularitat del bé, és a dir, a quin patrimoni privatiu ha de correspondre quan hi ha una intervenció de dos patrimonis privatis: un que l'adquireix a títol onerós i l'altre a qui s'atribueix la titularitat. Per tant, aquestes presumpcions són normes que determinen la titularitat quan hi ha dubtes, quan el règim que opera és el de separació de béns i en el moment de la liquidació del règim on cada cònjuge manté la titularitat exclusiva dels seus béns privatis.

La primera és una presumpció *iuris tantum* que actua quan constant matrimoni s'ha adquirit un bé a títol onerós per només un del cònjuges. La regla fonamental d'aquesta presumpció és que una vegada acreditat el títol adquisitiu onerós es determina la titularitat d'un dels cònjuges. Es presumeix que el bé adquirit és de titularitat de l'adquirent i serà un bé del patrimoni privatiu del mateix. S'aplica la presumpció de que el bé ha estat pagat amb diners de l'adquirent (art. 39 CF). Hi ha hagut un patrimoni privatiu que ha adquirit la titularitat d'un bé. Es presumeix que la

contraprestació realitzada per l'adquisició del bé ha estat pagada amb diners del cònjuge a favor de qui consta la titularitat. Aquesta presumpció pot quedar desvirtuada amb prova en contrari que demostrï que realment el cònjuge no titular és qui va realitzar la contraprestació. Es pot demostrar que no s'ha pagat amb diners del cònjuge adquirent, sinó amb el patrimoni privatiu de l'altre cònjuge i, per tant, que la titularitat no és del cònjuge que consta com a titular sinó de qui demostra haver realitzat la contraprestació.

La segona consisteix en que es presumeix donació quan la contraprestació efectivament ha estat realitzada total o parcialment pel cònjuge no titular. Això comporta que provada la contraprestació pel cònjuge no titular, "és presumeix que s'ha efectuat en concepte de donació⁴⁶". En tal cas, el cònjuge no titular que va realitzar la contraprestació pot desvirtuar tal presumpció amb prova que demostrï que no tenia *animus donandi*. Aquest cas pot ésser rellevant en casos de creditors que tenen crèdits impagats per part del marit (o de la muller) i que el deutor no té béns privatis per a fer front als deutes contrets, però on el seu cònjuge casat amb separació de béns és titular de diferents i nombrosos béns privatis que eren titularitat del cònjuge deutor. Es tracta d'una presumpció per deixar sense eficàcia el possible frau de creditors.

En aquest punt de controvèrsia o dubtosa titularitat es contraposen dos principis: el principi de titularitat formal i el principi de subrogació real. En el Codi de Família actua el principi de titularitat formal. Així, es presumeix que és titular del bé el qui apareix en el corresponent títol d'adquisició, és a dir, no regeix el principi de subrogació real, sinó el criteri nominalista. Per tant, l'adquisició de la propietat depèn del contracte adquisitiu i no de la procedència dels diners⁴⁷". No es té en compte el qui realment hagi satisfet la contraprestació, sense perjudici de prova en contrari per part de part interessada (creditors). La titularitat s'atribueix al cònjuge que figura com a titular de forma independent a que hagi o no realitzat la contraprestació. El criteri a seguir no és la realització de la contraprestació, sinó la constància en el títol adquisitiu del bé.

Com en la presumpció anterior, no regeix el principi de subrogació real, sinó el principi de titularitat formal perquè els patrimonis privatis dels cònjuges no es confonen. També és una presumpció *iuris tantum* que admet prova en contra. En aquest cas, si es demostra que el cònjuge que va realitzar la contraprestació del bé

⁴⁶ Sentència de la Audiència Provincial de Barcelona, de 16 de febrer de 2010

⁴⁷ Ídem

que ha adquirit l'altre cònjuge no tenia *anumis donandi*, la titularitat la manté el cònjuge adquirent, però el que va realitzar la contraprestació té un dret de crèdit pel valor del bé en qüestió enfront l'altre cònjuge⁴⁸.

Conseqüentment, la prova que no havia ànim de donació implica que neix un dret de crèdit a favor del cònjuge no titular que va realitzar la contraprestació per a l'adquisició de tal bé. En tot cas, no es modificarà la titularitat del bé però el cònjuge no adquirent té la possibilitat de demostrar que va realitzar la corresponent contraprestació i així sorgirà un dret de crèdit per a restituir la presumpte donació.

Per últim, si resulta que de l'aplicació d'aquestes presumpcions el dubte sobre la titularitat persisteix, és d'aplicació una tercera presumpció que tanca el ventall de possibilitats respecte de la titularitat d'algun bé adquirit constant matrimoni. Aquesta última presumpció també és *iuris tantum* (art. 40 CF) i consisteix en presumir la comunitat dels esposos sobre el bé. Aquesta presumpció que actua com a tancament de les dues anteriors, és una regla que atribueix la titularitat als dos cònjuges, és a dir, que es presumeix una cotitularitat per meitats indivises. Aquesta presumpció s'aplica quan no consta el títol adquisitiu, sigui bé moble o immoble. Hi ha un desconeixement absolut de qui és el titular efectiu del bé i es procedeix a determinar la cotitularitat en proindivís ordinari dels béns citats que suposa una adquisició a parts iguals, però sense que hi hagi una comunitat especial entre els cònjuges, els quals mantindran la separació patrimonial pròpia que caracteritza el règim de separació de béns.

Per tant, la regla principal d'aquesta presumpció de comunitat és que els béns adquirits durant el matrimoni i que siguin de dubtosa titularitat són adjudicats a meitats indivises. Aquesta presumpció no està absenta d'excepcions. Existeix una excepció a la presumpció de titularitat a meitat indivisa que és que els béns adquirits constant matrimoni i que se'n desconegui el titular, seran atribuïts en exclusiva a un dels cònjuges quan es tracti d'un bé moble afectat a la seva activitat professional o empresarial. En aquest cas es presumeix que el bé moble de titularitat dubtosa és exclusiu d'un dels cònjuges perquè es troba directament afectat a la seva professió i

⁴⁸ La Sentència de la Audiència Provincial de Barcelona de 16 de febrer de 2010 estableix que "en el cas que per a la seva adquisició, un dels cònjuges ha aportat més del que correspondria a la seva proporció, o ha efectuat aportacions per l'adquisició del bé que només és propietat de l'altre cònjuge, el que, en tot cas, podria reclamar aquell, si aquelles aportacions o majors aportacions no s'efectuaren amb ànim de donació, és el reintegrament de les quantitats abonades (no del seu valor actualitzat), per evitar un enriquiment injust"

es presumeix que és de la seva titularitat perquè es tracta de “béns mobles que siguin d'ús personal o que estiguin directament destinats al desenvolupament de l'activitat d'un dels cònjuges” sempre “que no siguin d'extraordinari valor” (art.40 CF). Per tant, aquesta excepció a la última presumpció no és d'aplicació per a béns immobles.

5.6 L'extinció del règim de separació de béns

El règim de separació de béns s'extingeix per les causes generals d'extinció dels règims econòmics. No trobem particularitats en aquest règim relatives a les causes d'extinció. No obstant, l'estructura del règim pot suposar que a la seva extinció alguna de les parts es vegi greument perjudicada, i és per això que el règim de separació de béns inclou diverses figures jurídiques de protecció econòmica en casos en que es compleixen certs requisits que demostrin una greu desigualtat econòmica. En cas de ruptura matrimonial es pot produir un important desequilibri econòmic entre ambdós cònjuges que impedeixi o dificulti quantitativament a algú dels cònjuges a subsistir econòmicament per sí mateix.

Per això, la llei estipula unes normes que actuen com a mesures correctores de les conseqüències que pot comportar aquest règim com el dret de compensació econòmica per raó de treball, i el usufruct universal de la herència quan és successió intestada (article 331 CS).

5.6.1 Liquidació del règim de separació de béns

Una vegada el règim s'ha extingit per qualsevol de les causes anteriorment senyalades, s'ha de procedir a la liquidació que es realitzarà per mitjà d'un acord entre els interessats o per resolució judicial en un procediment ordinari declaratiu o en un procediment especial de separació, divorci o nul·litat. S'ha de procedir a realitzar una sèrie d'operacions per les quals quedin determinats els patrimonis privatis de cada un dels interessats. Per un costat es determinarà el contingut present de cada un dels patrimonis privatis, l'estat de crèdits i deutes existents dels patrimonis citats i la divisió de les titularitats conjuntes, sempre que sigui possible, és a dir, que només es podrà procedir a la liquidació dels béns conjunts quan aquests no estiguin afectats com a domicili familiar o com a bé moble directament vinculat a l'activitat empresarial d'un d'ells. La liquidació del règim de separació de béns consisteix en determinar la massa patrimonial i el contingut de cadascun dels patrimonis privatis.

Per a aquesta determinació de la titularitat patrimonial, si hi ha dubtes es poden aplicar les presumpcions citades amb anterioritat (art. 39 i 40 CF). Si fruit de la liquidació sorgeixen crèdits a favor de qualsevol dels cònjuges i com a deute de l'altre cònjuge, aquests possibles crèdits s'han de fer efectius entre ells per donar per finalitzada la liquidació del règim. En cas contrari, persistirà el deute contret i el corresponent dret de crèdit, inclús una vegada el matrimoni ha quedat dissolt.

En el procediment de liquidació, respecte dels béns de titularitat conjunta a meitats proindivises, tots dos cònjuges conjuntament o per separat poden exercitar l'acció de divisió de cosa comuna (art.43 CF). Aquesta divisió a voluntat dels cònjuges i per motius d'economia processal es pot exercitar de forma simultània al mateix procediment de separació, divorci o nul·litat. Aquest procés judicial procedeix en primer lloc segons el pacte o estipulació que els mateixos cònjuges estableixin. Els cònjuges són lliures de decidir com es volen repartir els béns que tenen conjuntament a meitats indivises (inclosos en el corresponent conveni regulador).

En cas que hi hagi greus discrepàncies, els cònjuges hauran d'acudir a un procediment contenciós en el qual serà la sentència judicial la que fixarà els termes i contingut de la liquidació del règim, així com les divisions que corresponguin i que es farà efectiva per execució de sentència. Per tant, els cònjuges decideixen lliurement si acudir a un sol procediment o acudir a dos procediments: un procediment declaratiu de divorci, separació o nul·litat i un altre procediment declaratiu ordinari de divisió de cosa comuna, així com també decideixen si establir de comú acord la divisió de la cosa comuna o ha de interferir l'autoritat judicial per establir les condicions i últimes conseqüències econòmiques que produeix la dissolució del matrimoni.

5.6.2.- La compensació econòmica per raó de treball (art.41 CF)

La compensació econòmica per raó de treball no és una novetat del Codi de Família, sinó que és una figura que va introduir la Llei 8/1993 (article 23). Es tracta d'una institució jurídica pròpia del règim de separació de béns. Només s'aplica a l'extinció del règim de separació de béns. És establerta única i exclusivament per les normes reguladores del règim de separació de béns perquè és una conseqüència econòmica que produeix la liquidació d'aquest règim quan es compleixen una sèrie de circumstàncies determinades per la llei. No obstant, és una compensació que no existeix en totes les liquidacions del règim de separació de béns. Hi ha liquidacions en les que resulta necessària la seva aplicació, i altres casos en que no té sentit

perquè no es correspon amb els principis de tal compensació. En tot cas, es tracta d'una millora de les condicions del cònjuge més dèbil econòmicament per raó de l'extinció del règim. La compensació es configura com una mesura provisional, però no definitiva ni vitalícia⁴⁹.

Aquesta compensació només porta causa de les liquidacions per separació, divorci o nul·litat del matrimoni, per això, només s'aplica en determinats casos d'extinció del règim. No procedeix la compensació econòmica per raó de treball quan el matrimoni es dissol per causa de mort d'un dels cònjuges, tot i que el cònjuge supervivent es trobi en situació de debilitat econòmica. Tot i així, el dret de successions català mitiga aquesta situació amb altres figures jurídiques que suposen drets viudals, però que en cap cas tenen la mateixa naturalesa jurídica de la compensació econòmica.

Per això, quan es liquida el règim de separació de béns s'ha de valorar si procedeix o no l'aplicació d'una compensació econòmica a alguna de les parts. En cas que concorri causa justa i establerta per la llei, s'ha de procedir a la fixació de la quantia que en resulta, a més de fer-la efectiva per a que el cònjuge que en té dret pugui subsistir econòmicament. Aquest dret té caràcter irrenunciable abans del moment en el qual resulti exigible, és a dir, és invàlid el pacte previ dels cònjuges on s'estipuli la renúncia o exclusió. Tan sols pot renunciar el cònjuge que en tingui dret i en el moment en que s'atorga o es reconeix tal dret. A més, és un dret personalíssim de caràcter econòmic que resulta totalment compatible amb altres drets de caràcter econòmic que puguin correspondre al mateix cònjuge, així com la pensió compensatòria (art. 84 CF). La seva funció principal és el rescabament econòmic d'un dels cònjuges, per això, pot concorre aquest dret amb altres de naturalesa diferent. No obstant, si el cònjuge a qui se l'hi ha d'atorgar compta amb alguna altre aportació econòmica per qualsevol altre causa "ha d'ésser tingut en compte per a la fixació d'aquests altres drets" (art. 41.3 CF). La compensació econòmica per raó de treball és totalment compatible amb la pensió compensatòria.

En cas que es determini l'existència del dret de compensació, l'autoritat judicial serà qui fixarà la quantia que procedeixi en aquest determinat concepte. La quantia es determinarà en cada cas concret i amb totes les circumstàncies concretes que hi tinguin rellevància. No totes les compensacions econòmiques són de la mateixa

⁴⁹ Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 27 de maig de 2010. "Esta sala se ha pronunciado en repetidas ocasiones respecto de la naturaleza de la indemnización prevista en el artículo 41 del Código de Familia de Cataluña en el sentido de que se trata de una compensación por el pasado, no de futuro"

quantia, perquè no tots els cònjuges creditors es veuen perjudicats de igual forma econòmica. L'autoritat judicial té força llibertat per determinar la quantia de la compensació, donat que el Codi de Família no estableix estrictament cap criteri especial que s'hagi de valorar. No obstant, la discreció de l'autoritat judicial avarca tenir en compte diversos factors (art. 84.2 CF), així com la duració del matrimoni, les edats dels cònjuges, l'activitat professional de cadascun d'ells, els patrimonis privats d'ambdós, el nivell de vida econòmic constant matrimoni i l'existència de fills, entre altres. Alguns dels criteris que es poden ser utilitzats els podem trobar a les disposicions de la Compilació de Dret Civil de Catalunya⁵⁰.

Respecte de la forma de pagament, el import de la compensació "s'ha de satisfer en metàl·lic" (art.41.2 CF), sense perjudici que hi hagi acord entre les parts o de que l'autoritat judicial, per justa causa, faci possible el pagament amb béns del cònjuge que queda obligat a compensar econòmicament a l'altre. Aquesta compensació no és una pensió periòdica, ni vitalícia, sinó que és més bé una indemnització. Per això, la quantitat que en resulti a compensar no es dividirà en quotes periòdiques, sinó que es realitzarà un únic pagament en concepte de compensació econòmica. Això no exclou que a petició del cònjuge deutor, per acord entre les parts o per resolució judicial es pot disposar una forma de pagament fraccionada i/o periòdica. Com a regla general, el pagament hauria de fer-se efectiu en un termini màxim de tres anys a comptar des del reconeixement del dret, tenint en compte l'interès legal dels diners fins el complert pagament i sense perjudici que l'autoritat judicial pugui constituir garanties suficients a favor del cònjuge creditor.

Els requisits que han de concorre es detallen en moltes ocasions per la jurisprudència que existeix al respecte. En primer lloc, "que exista una separació judicial, divorcio o nulidad del matrimonio"; en segon lloc, "que uno de los cónyuges haya realizado durante el matrimonio un trabajo para el hogar o para el otro cónyuge no retribuido o retribuido de forma insuficiente"; en tercer lloc, "que la disolución del régimen matrimonial haya generado una desigualdad patrimonial comparando las dos masas de cada uno de los cónyuges"; i en quart i últim lloc, "que la citada desigualdad patrimonial implique un enriquecimiento injusto⁵¹".

⁵⁰ L'article 23 Compilació de Dret Civil de Catalunya regulava que "a manca d'acord, aquesta compensació serà fixada judicialment atenent la incidència familiar de l'activitat del cònjuge que la reclami, la quantia de la desigualtat patrimonial produïda i les altres circumstàncies del cas"

⁵¹ Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya de 27 de maig de 2010

Per tant, els requisits per a que concorri el dret de compensació econòmica són:

a) Que la causa de liquidació del règim econòmic matrimonial porti causa de separació, nul·litat o divorci. En tot cas, és un dret personalíssim que no correspon als hereus del cònjuge que en tenia dret perquè no és un títol successori ni porta causa de mort de qualsevol cònjuge.

b) Que hi hagi hagut existència d'efectiu treball en interès de la família sense remuneració o amb remuneració insuficient (art.41.1 CF). La causa de la disminució patrimonial ha de ser causa del treball realitzat per a la casa sense haver obtingut cap ingrés o una contraprestació insuficient. El cònjuge creditor ha d'haver realitzat feina domèstica i/o cura dels fills, així com treball per al altre cònjuge. El cònjuge creditor no ha treballat fora de casa amb un salari o ingressos proporcionats a la feina i hores de treball realitzats, sinó que ha contribuït a les despeses familiars pel seu propi treball domèstic.

c) Que la dissolució del règim econòmic de separació de béns hagi produït una important desigualtat entre els patrimonis que impliqui un enriquiment injust. Aquest requisit és el més rellevant de tots, perquè és el que es correspon directament amb la naturalesa jurídica i funció que compleix la compensació econòmica que té com a objectiu pal·liar el greu perjudici econòmic. Ha d'existir la disminució del patrimoni privatiu d'un dels cònjuges i el correlatiu augment del patrimoni privatiu de l'altre.

A més de les citades condicions, existeixen uns requisits fonamentals per a que es concedeixi la compensació:

a) Que la reclamació, petició o sol·licitud del dret de compensació econòmica es presenti en el seu específic moment processal oportú. La compensació econòmica per raó de treball no es pot sol·licitar quan el cònjuge creditor cregui convenient. El moment processal oportú és la reclamació en el mateix procediment de separació, nul·litat o divorci. Si no es reclama junt amb la presentació de la demanda s'entén que es renuncia al dret i es perd l'oportunitat d'exigir-ho en un moment posterior. Aquest és un requisit que pot comportar la pèrdua del dret de compensació, però alhora representa una condició apropiada segons el principi de seguretat jurídica. Amb aquest requisit processal s'intenta evitar que el cònjuge creditor reclami el seu dret de compensació quan passat cert temps des de la dissolució del matrimoni. Com a excepció, només es permet reclamar la compensació econòmica en un moment posterior quan hi ha hagut una

primera ruptura matrimonial, però s'ha produït una reconciliació que ha comportat una nova convivència. Per tant, en el segon procediment de separació, nul·litat o divorci també permet exigir la compensació perquè hi ha hagut noves circumstàncies. No obstant, una circumstància que es valorarà en aquest segon procés és l'existència o inexistència de compensació econòmica del primer procediment de separació, nul·litat o divorci. Tanmateix, hem de tenir en compte que en cas de matrimoni celebrat en forma religiosa la competència per dissoldre el matrimoni la té una autoritat eclesiàstica i per això, s'haurà d'acudir a un segon procés en reclamació del dret de compensació.

b) Que es tracti d'extincions del règim de separació de béns posteriors a l'entrada en vigor del Codi de Família (Disposició Transitòria Primera del Codi de Família). Això comporta que les liquidacions anteriors que es van regir per la norma ara ja derogada (la Compilació de Dret Civil de Catalunya) no es poden acollir per factors temporals i transitoris de la llei. La compensació per raó de treball no actua de forma retroactiva, sinó només s'aplica a partir del moment en que entra en vigor el Codi de Família. No es discuteix que en els matrimonis anteriors no hi pogués tenir lloc un desequilibri patrimonial greu, però per raons d'oportunitat i seguretat jurídica, les disposicions del Codi de Família no tenen efectes retroactius.

5.7.- Les compravendes amb pacte de supervivència (art. 44 a 47 CF)

Les compravendes amb pacte de supervivència no són un tipus de compravenda especial, sinó contractes de compravendes entre els cònjuges en les que s'inclou un "pacte de supervivència" realitzat entre marit i muller, segons el qual el bé moble o immoble que compren a meitats indivises serà de titularitat exclusiva del cònjuge supervivent (art. 44.1 CF)⁵². Per tant, no es tracta d'una compravenda especial per les seves característiques, sinó que manté la naturalesa jurídica del contracte de compravenda, tot i que amb un pacte entre els cònjuges que consisteix en que a la mort d'algun d'ells, el cònjuge supervivent es convertirà de forma automàtica en titular exclusiu de la totalitat del bé que han comprat de forma conjunta. Com afirma ROCA I TRIAS, "es tracta, doncs, d'un pacte afegit a un contracte de compravenda que els cònjuges celebren com a compradors, amb un tercer venedor"⁵³.

⁵² ROCHA GARCÍA, op, cit, p.231, "Su aplicación es más bien escasa pues en su inmensa mayoría, las compraventas de los cónyuges catalanes son en mitad y pro indiviso"

⁵³ ROCA I TRIAS, op, cit, p.356

Aquesta institució és pròpia i característica del règim de separació de béns, però res no impedeix que esposos units en matrimoni per un altre règim econòmic puguin pactar en capítols matrimonials el mateix contingut d'aquesta compravenda amb pacte de supervivència. A més, el règim de participació en els guanys és totalment compatible amb el pacte de supervivència, donat que durant l'existència del matrimoni, el règim de participació en els guanys opera com el règim de separació de béns (art. 48.2 CF).

Al igual que la compensació econòmica per raó de treball, la compravenda amb pacte de supervivència també és una institució jurídica que tradicionalment ha servit com a mesura de protecció pels cònjuges en règim de separació de béns, donat que davant la separació absoluta de patrimonis alguna de les parts pot sortir greument perjudicada (pot ser que existeixi una part més feble o desfavorida)⁵⁴. La compensació operava com una restitució econòmica que estableix la llei, mentre que aquesta atribució del bé a la mort d'un dels cònjuges és conseqüència directa de la voluntat dels cònjuges. La compensació només és possible quan s'extingeix el règim econòmic per causa de separació, nul·litat o divorci, mentre que la compravenda amb pacte de supervivència solament opera per causa de mort de qualsevol dels cònjuges. Per tant, és una figura jurídica que suposa una correcció de la separació absoluta dels patrimonis privats dels cònjuges. Com ens descriu HERNÁNDEZ MORENO, es tracta "d'un benefici vidual" inherent al règim econòmic conjugal⁵⁵.

La compravenda amb pacte de supervivència permet una mínima comunicació entre els patrimonis privats dels cònjuges per causa de mort. És un contracte que es realitza *inter vivos*, però que adquireix fermesa *mortis causa*. Existeixen dues actuacions amb transcendència patrimonial o econòmica. Per un costat, l'acte de compra conjunta entre els esposos, i l'altre de transmissió de la propietat del bé comprat conjuntament. Segons ROCA I TRÍAS "existeix una dualitat de negocis jurídics: el de compravenda i el pacte oneros i aleatori, de la supervivència"⁵⁶.

Els efectes propis i específics que produeix aquesta institució es poden confondre, però no equiparar al títol successori, ja que els efectes i/o conseqüències jurídiques tenen causa de mort d'un dels esposos, però deriven directament dels pactes de la compravenda i no de la successió en sentit estricte.

⁵⁴ ROCHA GARCÍA, op, cit, p.231, ens remarca que "esta institución pretende actuar como correctiva del régimen de separación absoluta de bienes, estableciendo una cierta comunicación entre los patrimonios de los cónyuges"

⁵⁵ HERNÁNDEZ MORENO, VILLAGRASA ALCAIDE, "El Codi de Família i la Llei d'unions estables de parella", p.237

⁵⁶ ROCA I TRIAS, op, cit, p.356

El cònjuge que adquireix la meitat del bé del cònjuge premort, no l'adquireix a títol successori, sinó en compliment de les clàusules establertes en el contracte de compravenda conjunta. No obstant, el pacte no té caràcter aleatori i no és una mera transmissió d'un bé, sinó que com té causa de mort, l'adquisició de la meitat del bé comprat conjuntament pertany i l'adquireix únicament el cònjuge supervivent, però és un bé que es computa com a bé hereditari a efectes de càlcul de la corresponent legítima (art. 44.3 CF), així com també es té en compte el seu valor com a imputació de la quarta vidual (art. 379 CS).

Els requisits per a que siguin vàlids són principalment tres. En primer lloc, els compradors del bé moble o immoble han de ser cònjuges en règim de separació de béns (art. 44.1 CF) o en règim de participació en els guanys (art. 48.2 CF). En segon lloc, el pacte de supervivència s'ha de trobar adjunt en el mateix contracte de compravenda, és a dir, ha de ser correlatiu en el moment de la compra. En últim i tercer lloc, els cònjuges han de comprar conjuntament i per meitats indivisibles (art. 44.1 CF), és a dir, han de realitzar una compra de béns conjunta, segons el qual els haurà de correspondre la mateixa quota, donat que es presumeix que els dos cònjuges adquirents realitzen la contraprestació a parts iguals. Per tot això, és pot afirmar com ho fa ROCA I TRÍAS que "la compravenda amb pacte de supervivència és un negoci oneros que els cònjuges celebren amb un tercer; el venedor, per tant, ha de rebre el preu, que s'entendrà que procedeix d'ambdós compradors⁵⁷".

En canvi, per a que el pacte de supervivència tingui eficàcia només ha de complir un requisit fonamental i indispensable: que ningun dels cònjuges atorgui amb posterioritat a la celebració del contracte de compravenda amb pacte de supervivència cap heretament a favor de tercers contraents o heretament pur a favor dels fills. En cas que existeixi un heretament posterior, com és una institució incompatible amb l'heretament, la compravenda esdevé ineficaç. En cas d'heretament posterior, aquest pot resultar invàlid i el pacte de supervivència tindria els efectes esperats, però en cas que l'heretament posterior sigui vàlid, el pacte de supervivència resulta ineficaç i no produeix els efectes d'adquisició de la totalitat del bé per part del cònjuge supervivent. En aquest últim cas, el cònjuge supervivent no té dret d'adquisició automàtica de la meitat del bé, sinó que passa a formar part d'una comunitat ordinària juntament amb els hereus o legataris del seu consort premort (art. 45 CF).

⁵⁷ ROCA I TRIAS, op, cit, p.357

Durant la titularitat per meitats indivises dels cònjuges es forma un tipus especial de comunitat que té per objecte el bé comprat i que no és un règim de comunitat per quotes (art. 44.2 CF). “El que es modifica no és el contracte de compravenda, sinó l'estructura de la comunitat⁵⁸”. Amb la constitució d'un pacte de supervivència adjunt a una compravenda, es crea una cotitularitat entre els cònjuges amb un règim jurídic particular que comporta l'alienació conjunta dels béns que han estat objecte de la compravenda, la impossibilitat d'alienar de forma separada o particular la quota, així com la indivisió dels béns (no es pot sol·licitar la acció de divisió de cosa comuna).

Respecte dels efectes jurídics d'aquesta institució constant matrimoni, els béns adquirits es regeixen per les seves pròpies normes. Els béns comprats presenten diverses limitacions a la seva disposició. Els cònjuges no poden disposar del bé que tenen conjuntament de forma lliure com a conseqüència de la especial comunitat patrimonial creada. A més de les limitacions pròpies del règim econòmic matrimonial primari, del règim de separació de béns o inclús del règim de participació en els guanys, les compres amb pacte de supervivència contenen tres limitacions característiques.

En primer lloc, els béns adquirits amb aquest pacte “no poden ésser alienats ni gravats, si no és per acord de tots dos” (art. 44.2.a CF), és a dir, la propietat, l'administració, el gaudi i la disposició ha de ser conjunta. En segon lloc, “cap dels cònjuges no pot transmetre a terceres persones el seu dret sobre els béns” (art. 44.2.b CF), és a dir, el pacte de supervivència suposa un pacte d'exclusivitat entre els cònjuges que impedeix l'entrada de qualsevol tercer a la comunitat patrimonial. I en tercer lloc, “cal mantenir necessàriament la indivisió dels béns” (art. 44.2.c CF), és a dir, els béns adquirits pels esposos amb pacte de supervivència són béns indivisibles, per la qual cosa no és possible la sol·licitud de divisió de cosa comuna.

Per tant, el pacte de supervivència suposa la creació d'una mancomunitat en la que no hi ha quotes, perquè cap dels cònjuges pot disposar de la seva quota de forma particular, sinó que han de realitzar en tot cas una disposició conjunta. Totes aquestes limitacions no només operen respecte els propis cònjuges, sinó que també tenen transcendència davant terceres persones, donat que qualsevol actuació processal o judicial que s'iniciï respecte la mancomunitat es veurà afectada per les regles del litis consorci, actiu o passiu (en cas que els cònjuges siguin part demandant o part demandada).

⁵⁸ Ídem

L'embargament del bé comprat conjuntament és possible, independentment que es tracti de deutes privatis de qualsevol dels cònjuges o per deutes familiars. Els deutes privatis d'un dels cònjuges poden provocar que la seva meitat del bé quedi embargada. Tanmateix es pot embargar qualsevol meitat de qualsevol dels cònjuges per deutes familiars. En tot cas, el creditor que procedeixi a l'embargament de la meitat del bé comprat amb pacte de supervivència, haurà de posar en coneixement del cònjuge no deutor per mitjà de feaent notificació, el corresponent embargament per a que aquest pugui exercitar les acciones que consideri oportunes per a protegir legítimament el seu dret de propietat sobre el bé comprat a meitats (art. 47 CF).

Les causes d'extinció del pacte de supervivència no modifiquen la compraventa realitzada. En cas d'extinció del pacte de supervivència, la comunitat entre els esposos serà ordinària indivisa, segons les regles generals de comunitat. L'extinció del pacte de supervivència suposa que es deixa sense efecte la clàusula o pacte de supervivència. Per això, l'extinció del pacte no suposa automàticament que la compravenda s'extingeixi, donat que el bé continua essent propietat de tots dos cònjuges, però amb poder de disposició suficient de cadascun d'ells sobre la seva part del bé. Amb l'extinció queden sense efecte les tres limitacions específiques citades anteriorment. Cada cònjuge pot disposar lliure i independentment del bé.

La principal causa d'extinció del pacte de supervivència és la mort d'un dels cònjuges. Aquesta primera causa és el supòsit previst i pactat, però extingeix el pacte perquè es fa efectiu. El cònjuge supervivent adquireix la totalitat del bé, objecte de la compraventa amb pacte de supervivència. En aquest cas, desapareix la comunitat entre els esposos. El cònjuge supervivent és el titular únic del bé que adquireix sense títol successori, però tal adquisició es computa entre els béns de l'herència a efectes del càlcul de la llegítima i, si és el cas, com a pagament a compte de la corresponent quarta vidual (art. 44.3 CF). Segons aquesta causa típica d'extinció del pacte de supervivència, el pacte ha esdevingut eficaç, ha produït els efectes legals esperats i s'ha extingit.

Altres supòsits d'extinció del pacte de supervivència són causes que responen a circumstàncies anòmales constant matrimoni. Aquestes causes a diferència de la primera, produeixen la ineficàcia del pacte de supervivència, amb la qual cosa, no es produeixen els efectes legals esperats. La mancomunitat entre els esposos es trenca i perd l'essència de comunitat especial entre els cònjuges. Hi ha tres causes per les quals el pacte de supervivència s'extingeix per ineficàcia.

En primer lloc, el pacte de supervivència s'extingeix per acord d'extinció durant el matrimoni per part dels propis cònjuges (art. 46.1.a CF). Els esposos poden de comú acord deixar sense efecte el pacte de supervivència. La comunitat sobre el bé que va ser adquirit no es trenca automàticament, sinó que es transforma en un altre tipus. Passa a ser una comunitat ordinària indivisa. El que s'ha de tenir en compte és que per modificar el pacte es requereix l'actuació conjunta, és a dir, han de concorre les voluntats d'ambdós cònjuges, els quals han de prestar el seu consentiment a tal extinció. No és possible la renúncia unilateral al pacte de supervivència, sinó que han de ser els dos cònjuges els qui han d'extingir el pacte. Un sol dels cònjuges no té poder suficient per deixar sense efecte el pacte de supervivència.

En segon lloc, el pacte de supervivència també s'extingeix per renúncia del supervivent (art. 46.1.b CF) que pot renunciar al dret d'adquisició de la titularitat exclusiva de la totalitat del bé. A la mort d'un dels cònjuges, el supervivent no està obligat a adquirir la titularitat del bé, sinó que té el dret. Un dret que pot o no exercir. En aquesta situació, es crea una comunitat ordinària entre el cònjuge supervivent i els hereus del cònjuge premort (art. 46.3 CF).

En tercer lloc, el pacte queda extingit per divorci, separació o nul·litat del matrimoni (art. 46.1. c CF). La comunitat adquireix la condició d'ordinària indivisa, perquè ja no és una comunitat entre els esposos, sinó entre dues persones independents l'una de l'altre. La comunitat actuarà segons les regles generals de comunitat i deixarà de ser una comunitat especial (art.46.3 CF). En cas de separació de fet acreditada fefaentment també s'extingeix el pacte de supervivència (art. 46.2 CF) i en cas de trobar-se en tràmits judicials a la mort d'un dels cònjuges, els hereus tenen dret a la continuïtat de l'acció "als efectes de la declaració d'extinció del pacte de supervivència" (art. 46.2 CF). Per últim, hem de tenir en compte altres possibles causes d'extinció del pacte de supervivència, com és el cas de l'embarg de la meitat del bé, la commoriència dels esposos, la destrucció del bé o l'eficàcia d'un heretament realitzat amb posterioritat.

En cas d'embarg, la meitat del cònjuge deutor pot ésser adjudicada a un tercer. Per tant, la comunitat entre els esposos es trenca, donat que un tercer ocupa legítimament la propietat d'algun dels esposos i provoca l'extinció del pacte de supervivència (art. 46 CF). Es crea comunitat indivisa entre el cònjuge no deutor i l'adjudicatari de la meitat embargada (art.46.3 CF). El cas de commoriència és una situació especial que comporta que en cas de mort simultània dels esposos, es pressuposa que el pacte de supervivència també queda extingit sense cap efecte.

No es produeix transmissió patrimonial alguna entre ells, però en canvi, sí que es produeix un proindivís ordinari dels seus hereus. Es crea una comunitat ordinària entre els hereus del marit i els hereus de la muller, si fos el mateix hereu o hereva seria sobre la totalitat i en exclusiva del bé, però en tot cas per títol d'adquisició *mortis causa* perquè el pacte de supervivència amb la mort del dos cònjuges queda extingit i sense cap efecte jurídic.

Pel que fa referència a la destrucció del bé, és causa d'extinció donada la falta sobrevinguda d'objecte. Hi ha impossibilitat de cap comunitat entre els esposos perquè l'objecte destruït ha deixat d'existir. La última causa d'extinció del pacte de supervivència la hem explicat amb anterioritat i es tracta de la possibilitat de l'eficàcia d'un heretament posterior al pacte de supervivència. Aquesta situació produeix la ineficàcia del pacte (art. 45 CF). Si l'heretament posterior és eficaç, el pacte deixa de ser-ho. En cas contrari, no té eficàcia l'heretament i el pacte mantindrà tots els seus efectes.

6.- El règim de comunitat de béns

6.1.- Disposicions generals i contingut del règim de comunitat de béns

En règim de comunitats de béns, els cònjuges no només creen una comunitat de vida amb la celebració del matrimoni, sinó també una comunitat de béns. Es crea un patrimoni comú que conforma el fonament i contingut bàsic d'aquest règim econòmic matrimonial. Aquest patrimoni comú es troba format per tots els béns privatis de cada un dels cònjuges, més tots aquells que s'adquireixen durant el matrimoni per qualsevol d'ells i per qualsevol títol. Els béns privatis, els guanys i beneficis de qualsevol dels cònjuges passen a ser comuns, i per tant, passen a ser atribuïts per meitats. Tot això, sens perjudici que els propis cònjuges pactin altrament (art. 66 CF)

El règim de comunitat de béns és una de les novetats que incorpora el Codi de Família. Per primera vegada el dret civil català regula un règim econòmic matrimonial de comunitat de béns. En la legislació anterior no trobem aquest tipus de règim econòmic perquè no era contemplada la comunitat entre els esposos, sinó que s'havia d'acudir a la legislació estatal. L'actual regulació d'aquest tipus de comunitat no respon a una necessitat de la societat catalana ni es correspon amb els costums i tradicions de Catalunya, però el legislador català ha trobat oportuna la seva regulació dins del dret civil català per evitar l'existència de llacunes en relació a règims econòmics de comunitat entre els esposos. En aquest sentit, SOLÉ RESINA descriu aquesta situació amb la següent afirmació: "la novedad no se corresponde a una necesidad social sino que obedece a razones de política legislativa, pues pretende evitar en todo caso la aplicación supletoria de la normativa sobre sociedad de gananciales contenida en el Código Civil⁵⁹". Amb la implantació que realitza el Codi de Família del règim de comunitat de béns, els cònjuges que vulguin un règim de comunitat ja poden aplicar la normativa catalana. En aquest sentit, ROCHA GARCÍA afirma que abans de l'existència de la regulació del Codi de Família els qui volien un règim de comunitat havien d'acudir a la legislació estatal⁶⁰.

Els cònjuges no contribuiran separatament al sosteniment de la família sinó que contribuiran conjuntament i amb el patrimoni comú que hagin constituït. Per tant, la vigent regulació del règim de comunitat de béns és una regulació "ex novo" respecte

⁵⁹ SOLÉ RESINA, "*Derecho de familia vigente en Cataluña*"

⁶⁰ ROCHA GARCÍA, op, cit, p.240, ens informa que "en uso de su libertad contractual, los cónyuges sometidos al derecho civil catalán por razón de su vecindad, pueden pactar el régimen de gananciales, que de una manera directa no está regulado en el Código de Familia catalán".

dels règims de comunitat entre els esposos a Catalunya, sens perjudici de l'històrica existència de règims de comunitat locals. Les disposicions del Codi Civil queden desplaçades i no actuen com a supletòries perquè el propi règim de comunitat de béns ja disposa la regulació que s'ha d'aplicar en defecte. Per tant, el règim de ganancials no és supletori directament del règim de comunitat de béns. La regulació del règim de comunitat de béns en el Dret Civil català introdueix una normativa específica que provoca que hi hagi legislació catalana i no s'apliqui per defecte la normativa estatal. Les normes supletòries no s'apliquen per manca total i absoluta de regulació sinó per falta de regulació exhaustiva de situacions que es poden donar i que no estan regulades.

El legislador català en matèria de regulació sobre el règim de comunitat de béns no té una llacuna sinó una manca de regulació, hauria d'haver estat més contundent. Com descriu LUCAS ESTEVE, "la llacuna ha d'ésser suplida per l'ordenament estatal; en canvi, la manca de regulació ha de ser suplida per les fonts de l'ordenament jurídic català⁶¹", i més endavant, "per acudir a l'ordenament jurídic supletori hem d'esgotar l'ordenament jurídic català, des de les lleis fins als principis generals del dret, i solament quan no sigui possible trobar una solució en l'ordenament jurídic català es pot acudir a les normes supletòries. I, en aquest cas, les normes supletòries no han de contradir els principis generals informadors de l'ordenament jurídic català (art. 111-5 CF)⁶²".

Altres règims econòmics matrimonials no tenen dificultats respecte les seves normes d'aplicació supletòria. Així podem destacar que el règim de separació de béns és supletori del règim de participació en els guanys (art.48.2 CF), l'associació a compres i millores aplica supletòriament el costum de la comarca (Camp de Tarragona) i les disposicions del règim de participació en els guanys (art. 61.2 CF). En l'agermanament es té com a norma supletòria el costum de Tortosa i les disposicions sobre el règim de comunitat de béns (art. 64.2 CF) i el pacte de convenença o de mitja guanyaria aplica de forma supletòria el costum de la Vall d'Aran, així com el capítol X del privilegi anomenat de la Querimònia.

6.2.- Constitució del règim de comunitat de béns: els capítols matrimonials

El Codi de Família regula el règim de comunitat de béns com un règim econòmic de caràcter voluntari o convencional, donat que solament s'aplicarà a aquell matrimoni

⁶¹ LUCAS ESTEVE, op, cit, p.28

⁶² LUCAS ESTEVE, op, cit, p.29

que hagi pactat la seva aplicació en capítols matrimonials (art.66.2 CF). En tot cas, el règim de comunitat no gaudeix de la mateixa tradició catalana que el règim de separació de béns i és per això que si voluntàriament s'opta per aquest règim s'han d'atorgar capítols matrimonials. Per a l'atorgament de capítols matrimonials, els cònjuges han de complir els requisits anteriorment explicats en relació als capítols matrimonials que són el vàlid consentiment dels atorgants i la forma *ad solemnitatem* (art.17.1 CF). A falta d'això, es declararà la nul·litat de les capitulacions matrimonials.

Respecte el moment d'atorgar els capítols matrimonials, si els cònjuges pacten el règim de comunitat de béns abans de la celebració del matrimoni, les disposicions i pactes realitzats només produiran efectes a partir de la seva efectiva celebració. I si els capítols es realitzen després de la celebració matrimonial, en defecte de pacte d'un altre règim, el matrimoni s'havia regit per separació de béns, amb la qual cosa, es crea la comunitat i es deixa sense efecte els béns privatis d'ambdós cònjuges en benefici de la constitució del patrimoni comú. Els matrimonis catalans que optin per aquest règim, ho faran en primer lloc, per les estipulacions que hagin convingut en els corresponents capítols matrimonials i de forma supletòria per les disposicions de les normes del règim econòmic de comunitat de béns (art.66.2 CF).

En general, els règims de comunitat poden ser universals o parcials, segons el contingut del nou patrimoni comú que es vulgui formar. Per un costat, la constitució d'una comunitat universal suposa que tots els béns del marit i de la muller es fan comuns i formen un únic patrimoni comú. S'inclouen tots els béns i drets, és a dir, els béns presents i els futurs que s'adquireixin per qualsevol títol onerós o gratuït per qualsevol dels cònjuges. Per l'altre costat, una comunitat parcial existeixen tres patrimonis: el patrimoni privatiu de cada un dels cònjuges i el patrimoni comú. Els béns que formen el patrimoni privatiu d'algun dels cònjuges respondran dels deutes privatis i personals individualment del cònjuge al que pertanyen, mentre que els béns comuns quedaran afectats a la contribució de les despeses familiars (art.5 CF) i a tots aquells deutes que tinguin la consideració de familiars i/o domèstics.

Segons ROCHA GARCÍA, el règim de comunitat de béns suposa respecte el règim de ganancials un règim de comunitat de tipus universal perquè a diferència dels ganancials que fan comuns els béns adquirits a títol onerós constant matrimoni, la comunitat de béns fa comuns tots els béns que tenen els cònjuges al inici del matrimoni, així com tots els que adquireix posteriorment per qualsevol títol. No obstant, l'autor reconeix que el règim de comunitat de béns que regula el Codi de Família no és un règim de comunitat universal perquè "durante el matrimonio pueden

coexistir la masa patrimonial común y los patrimonios privativos de los cónyuges⁶³. Si els cònjuges no pacten res al respecte, el patrimoni comú estarà format per tots els béns i drets que abans de celebrar el matrimoni o pactar el règim de comunitat de béns eren patrimoni privatiu dels cònjuges, aquells béns que adquireixi qualsevol cònjuge per qualsevol títol constant matrimoni i els fruits que sorgeixin dels béns tant dels que havien estat privatis com els que des d'un principi són comuns (article 67.2 CF). En el règim de comunitat de béns, els esposos són cotitulars de la totalitat del patrimoni comú, és a dir, no hi ha quotes sobre cada un dels béns, sinó una partició de meitat de la globalitat del patrimoni comú.

6.3.- Determinació de béns comuns i béns privatis en el règim de comunitat de béns

El Codi de Família ens estipula per separat aquells béns que són comuns i aquells que són privatis. Respecte de la determinació de béns comuns o privatis és fonamental una adequada publicitat registral, donat que es presumeix que en règim de comunitat de béns, els béns dels cònjuges són comuns. Correspon als cònjuges la inscripció d'un bé com a comú o com a privatiu. Fora de la inscripció registral, no podrà ser oposable a tercers la condició d'un bé privatiu que no respon de les despeses o càrregues familiars comunes perquè sinó es tranca el principi de seguretat jurídica. Tant la creació com la modificació del règim econòmic atorgat en capítols ha d'estar inscrit en el Registre Públic (art.17.2 CF). Aquesta inscripció no és constitutiva del pacte entre els cònjuges, els quals queden obligats o legitimats des de la celebració dels capítols. La inscripció dels capítols matrimonials i llurs modificacions constitueixen requisit fonamental per poder oposar el règim econòmic o els pactes continguts en escriptura pública davant terceres persones que tenen algun dret de caràcter econòmic amb un o ambdós cònjuges. No obstant, la creació o modificació del règim econòmic no afecta els drets adquirits amb anterioritat per tercers (art. 19 CF).

a) Determinació dels béns comuns en règim de comunitat de béns:

En aquest règim són comuns els béns i drets que tenen els cònjuges en el moment de constituir aquest règim econòmic, tots aquells que qualsevol dels cònjuges adquireixi constant matrimoni per qualsevol títol, així com els guanys o lucre que obtingui indistintament qualsevol dels cònjuges (art. 67.1 CF). També es consideren comuns tots els fruits i rentes que sorgeixin dels béns privatis d'ambdós cònjuges

⁶³ ROCHA GARCÍA, op, cit, p.237

(art. 67.2 CF). En qualsevol cas, el cònjuge interessat pot sol·licitar que consti la seva titularitat en la inscripció dels béns i drets que hagi adquirit el seu cònjuge (art. 67.3 CF). Pel que fa referència a la configuració dels béns comuns en règim de comunitat de béns, amb la constitució del règim, automàticament es converteixen els béns citats en comuns. No obstant, hi ha la possibilitat que en l'escriptura pública de pacte d'aplicació d'aquest règim, els cònjuges pactin altrament, de forma que la titularitat no esdevindrà comuna en la seva totalitat, sinó en allò que s'hagi pactat. Per tot això, en primer lloc hem d'acudir a les disposicions dels capítols matrimonials atorgats pels propis cònjuges, i en defecte de pacte, a les disposicions legals d'aquest règim. Si els cònjuges només pacten l'aplicació d'aquest règim, els béns esdevindran comuns. En cas contrari, esdevindran comuns els béns que els cònjuges hagin disposat que han de convertir-se en comuns.

b) Determinació dels béns privatis en règim de comunitat de béns: El règim de comunitat de béns enumera a l'article 68 CF béns que no són comuns. Es tracta de béns que queden exclosos de la comunitat de béns. Hi ha alguns dels béns dels cònjuges que no formen part del patrimoni comú, sinó que continuen essent patrimoni privatiu dels cònjuges. Tot els béns que el Codi de Família estipula com a privatis, ho són sens perjudici de pacte en contra per part dels cònjuges. No formen comunitat de béns, aquells béns que els cònjuges han disposat que mantinguin la seva condició de privatis mitjançant capítols matrimonials (art.68.1.a CF). Aquests béns només podran ser oposables per la seva condició de privatis davant de terceres persones des de que consti en el Registre públic o la tercera persona tingui coneixement de que és un bé privatiu (art.68.2 CF). Tampoc són béns comuns els béns adquirits a títol lucratiu. Els béns que els esposos adquireixen per donació, herència o llegat són privatis del cònjuge que els adquireix (art. 68.1.b CF). S'ha de prestar especial atenció a la titularitat d'aquest béns adquirits, ja que contradiuen el principi general de comunitat. Aquest article contradiu l'article 67.1 CF i la principal característica d'aquest règim, perquè no tots els béns adquirits per qualsevol títol són comuns. Es trenca la vocació d'universalitat i es manté l'essència de comunitat, però en tot cas esdevé una comunitat parcial perquè hi ha béns que no formen part del patrimoni comú, excepte que els cònjuges ho disposin altrament.

Els béns adquirits amb clàusula reversional o que siguin objecte de restitució fideïcomissària (art. 68.1.c CF) no són béns comuns sinó que continuen essent titularitat exclusiva del cònjuge a qui pertanyen. En aquest cas, es evident que la titularitat entre els esposos no pot ser conjunta perquè són béns que un dels cònjuges adquireix, però que hauran de ser transmesos a persona certa i

determinada en un futur. El testador disposa que sigui adquirit primer per una persona, però aquesta adquisició està gravada i condicionada a una futura transmissió ja establerta i fixada pel propi testador. Per tant, aquest béns no passen a ser comuns ni passen a conformar part de la comunitat conjugal dels esposos.

Tampoc són comuns sinó que són privatis, els béns adquirits per subrogació real d'altres béns privatis (art. 68.1. d CF), així com les quantitats en concepte d'indemnitzacions per danys morals atorgades a qualsevol dels cònjuges (art. 68.1.e CF). En cas d'indemnitzacions per danys patrimonials, aquestes quanties tindran la condició de privatives quan es tracti de béns privatis, però en canvi, tindran la condició de bé comú quan la indemnització s'atribueixi per danys també patrimonials però sobre algun bé comú dels cònjuges. Per últim, es consideren béns privatis "els necessaris per a l'exercici de la professió i la roba i els objectes d'ús personal que no siguin d'un valor extraordinari" (art. 68.1.f CF). En aquest sentit, es tracta de béns que poden haver estat adquirits amb patrimoni comú, però que tenen la consideració de béns privatis. Són béns que s'han pogut incloure com a despesa familiar (art. 4.1.a CF) i no com a despesa destinada a bé privatiu. Per tant, només es poden reemborsar les despeses generades per béns privatis i aquesta és considerada una despesa familiar, però que adquireix la condició de bé privatiu d'un dels cònjuges.

6.4.- La gestió i disposició dels béns comuns i dels béns privatis en règim de comunitat de béns

Per un costat, l'administració dels béns comuns correspon als dos cònjuges, excepte que pactin altrament (art. 69.1 CF). Per tant, regeix el principi d'administració i gestió conjunta de béns comuns. En defecte de pacte, els cònjuges tenen el mateix dret d'administració dels béns comuns. Tot i tractant-se d'una cogestió, d'una administració conjunta, no és necessària la intervenció de tots dos cònjuges en totes les actuacions o gestions que s'hagin de realitzar. Això suposa que actuen indistintament i que és possible que un sol dels cònjuges pugui actuar de forma independent, sempre i quan tingui el consentiment de l'altre. Els cònjuges poden pactar com ha de realitzar-se aquesta gestió i poden pactar l'atribució de la gestió a un d'ells en capítols matrimonials, però en tot cas, a falta de pacte o disposició en contra, els dos cònjuges han de administrar el patrimoni comú.

Un del cònjuges pot actuar unilateralment i sense el consentiment de l'altre quan es tracti de actuacions per al sosteniment de les despeses familiars o en interès de la família (art. 69.2 CF), és a dir, qualsevol dels cònjuges pot adquirir despeses

familiars a compte del patrimoni comú. En canvi, per a l'adquisició d'obligacions relatives a béns privatis que s'hagin de satisfer amb el patrimoni comú, és necessària la intervenció dels dos cònjuges o la d'un d'ells amb el consentiment de l'altre. El règim de comunitat de béns també permet que algun dels esposos pugui utilitzar els béns comuns per l'exercici de la seva professió. En tot cas, es poden obtenir beneficis o perjudici que seran atribuïts al patrimoni comú i és per això que es requereix el consentiment d'ambdós cònjuges (art. 69.3 CF). En referència a la gestió de béns privatis, l'administració correspondrà al cònjuge que en tingui la titularitat (art. 71.1 CF). Els cònjuges no tenen la lliure disposició dels béns que formen el patrimoni comú. No poden disposar tampoc lliurement de la seva part de propietat perquè necessiten el consentiment de l'altre cònjuge. Els actes de disposició necessiten del consentiment d'ambdós esposos, en defecte de pacte en contrari. A falta del consentiment d'un d'ells es pot disposar de béns comuns amb la corresponent autorització judicial sempre i quan concorri justa causa o sigui convenient per el interès de la família (art. 70 CF). En cas que el cònjuge disposi de béns comuns sense consentiment de l'altre cònjuge, el acte realitzat és anul·lable a instància del cònjuge que es troba en desacord i que no ha prestat el seu consentiment, o dels seus hereus. La impugnació del acte de disposició d'un bé comú produeix efectes restitutoris (art. 1303 CC).

Respecte de béns privatis, cada cònjuge té dret a disposar lliurement dels seus béns privatis (art. 71 CF). El patrimoni comú no respon de les obligacions contraïdes per béns privatis, però en cas que hi hagi un cònjuge deutor amb béns privatis insuficients, el creditor pot sol·licitar l'embargament de la meitat dels béns comuns. Aquest embarg ha de ser notificat al cònjuge del deutor, que pot suportar l'embarg de la meitat del patrimoni comú o que pot exigir la dissolució de la comunitat de béns per a que l'embarg només afecti la meitat dels béns que corresponen al cònjuge deutor (art. 71. 2 CF).

6.5 Causes d'extinció i liquidació del règim de comunitat de béns

Es distingeixen dos grups de causes que extingeixen el matrimoni (art. 73 CF). Per un costat trobem les causes generals d'extinció del règim econòmic i per l'altre costat, ens trobem causes d'extinció peculiars pròpies d'aquest règim. El règim de comunitat de béns s'extingeix de forma anticipada per decisió judicial a instància de qualsevol dels cònjuges quan concorre justa causa que pot ser la separació de fet per un període superior a dos anys o una gestió patrimonial irregular que ha compromès greument els interessos de la família.

En el primer cas, és evident que sense convivència el patrimoni comú, la gestió i disposició de béns comuns no compleix la mateixa finalitat per la qual es va crear. I en el segon cas, també és raonable que es pugui extingir el règim, ja sigui mala gestió del patrimoni privatiu com del patrimoni comú. En tot cas, és causa d'extinció perquè amb aquesta situació econòmica es poden generar despeses familiars innecessàries o que poden comprometre de forma greu el patrimoni comú, o inclús el patrimoni privatiu de l'altre cònjuge.

Una vegada es decideix la procedència de l'extinció del règim, s'ha de procedir a la liquidació dels béns comuns. L'extinció del règim suposa l'extinció de la comunitat patrimonial dels cònjuges. Es tracta de la liquidació del patrimoni comú existent entre els esposos. El procés d'extinció del règim s'inicia amb la corresponent liquidació i divisió dels béns comuns i finalitza amb l'adjudicació dels béns que formaven la comunitat patrimonial entre els cònjuges o els seus hereus (art. 74 i 75 CF). La liquidació del règim econòmic matrimonial de comunitat de béns no només es regeix per les normes relatives a tal règim sinó que també li són d'aplicació les normes corresponents a la partició de la comunitat hereditària (art. 45 i ss CS).

a) **Determinació i valoració dels béns:** La liquidació del règim té com a punt de partida la determinació dels béns que componen els patrimonis privatis i el patrimoni comú en el moment en que s'ha de practicar la dissolució (art. 74 CF). Tots els béns que adquireixen els cònjuges una vegada s'ha extingit el règim econòmic no es computen perquè son posteriors a l'extinció del règim, no existeix comunitat i, per tant, pertanyen al cònjuge que els adquireixi per qualsevol títol. Per la determinació dels béns que formen el patrimoni comú que és el que s'ha de liquidar, no es obligació legal però és útil determinar tant l'actiu com el passiu per poder liquidar el passiu abans de realitzar la partició de béns. Quan els deutes que té el patrimoni comú han quedat acreditades i son menors a la quantitat del actiu, es liquiden els deutes i es procedeix a valorar la quantia del actiu que serà el patrimoni que finalment serà adjudicat a les parts. En tot cas, el valor dels béns que conformen l'actiu es valoren segons el valor de mercat al temps de la liquidació.

b) **Divisió del béns comuns:** Una vegada ha quedat determinat quin és el patrimoni comú, es determina l'actiu patrimonial líquid net que en resulta de la liquidació del passiu. Els béns que en resulten són dividits i adjudicats entre els cònjuges o entre el cònjuge supervivent i els hereus del premort. Si no hi ha pacte en

contrari, els cònjuges tenen una participació per meitats a la comunitat (art. 66.1 i 75.1 CF).

La distribució és a meitats, sense tenir en compte la contribució que hagin realitzar prèviament cada un d'ells. En la dissolució dels règim de comunitat de béns aquell cònjuge que va aportar menys béns comuns adquireix més béns amb l'extinció, donat que tots els béns comuns són distribuïts per igual. No obstant, és possible que els cònjuges en capítols matrimonials hagin pactat l'atribució de quotes desiguals en cas de dissolució del matrimoni. Per això ens trobem que la divisió de béns comuns no sempre opera per meitats, sinó en la forma pactada entre els cònjuges en capítols matrimonials. La disposició patrimonial realitzada en capítols matrimonials on es pacta que a l'extinció i liquidació de la societat, els cònjuges participen de l'atribució de béns comuns de forma desigual és vàlida. Els esposos poden haver pactat i haver modificat la quota de participació sobre els béns comuns. En aquest cas, no es trenca el principi general d'igualtat jurídica entre els cònjuges (art. 50.1 CF) perquè els esposos són lliures de pactar tots aquells aspectes patrimonials que trobin convenientes en capítols matrimonials.

Ens trobem que hi ha una regla especial en la dissolució i en la liquidació de la societat conjugal quan existeix causa de mort d'algun dels cònjuges. El cònjuge supervivent té el dret i la facultat d'opció respecte del domicili familiar. Aquesta regla actua en benefici del interès familiar i consisteix en que el cònjuge supervivent pot optar per reclamar que se l'atribueixi la propietat dels béns comuns, en concret el domicili familiar, com a pagament a compte de la seva quota de participació a la comunitat (art. 75.1 CF). En cas que el valor de l'adjudicació dels béns comuns sigui superior a la proporció de quota que li correspongui per extinció de la comunitat, el cònjuge supervivent (adjudicatari) haurà de fer-se càrrec de la diferència que haurà de pagar en diners.

Aquesta regla especial que protegeix el interès familiar és molt útil per a que el cònjuge supervivent pugui adquirir i mantenir el domicili familiar amb preferència a la seva divisió amb els hereus del premort. Així, hi ha una mínima certesa de permanència al habitatge familiar. Per a la correcta divisió i distribució dels béns comuns de la comunitat de béns, s'atribueix amb ordre de preferència als cònjuges aquells béns privatis que ells van aportar a la comunitat i que ara tenen la condició de béns comuns. La distribució dels béns comuns tindrà en compte els béns aportats per cada un dels cònjuges i, seguint aquesta regla, es començarà a atribuir els

corresponents béns als cònjuges segons els béns que inicialment van aportar a la comunitat.

Tot i així, es tindrà en compte si existeix o no diferència de valor del bé que el cònjuge va aportar entre l'estat inicial del bé al constituir-se la comunitat o aquell bé passar a formar part de la mateixa, i l'estat en que es troba aquell bé en el moment de la liquidació. En cas que el bé hagi experimentat un increment de valor com a conseqüència de millores de conservació a càrrec de la comunitat, s'atribuirà el bé al cònjuge que el va aportar, però se li restarà la diferència dinerària que la comunitat va aportar per a la millora del bé. Aquesta diferència es compensa amb la resta de béns comuns que el cònjuge ha d'adquirir de la comunitat i si no són suficients, el cònjuge que l'adquireixi té que fer una compensació en tot cas dinerària. Això és conseqüència de que les millores a càrrec del patrimoni comú són computades com a adquisició de la comunitat. La millora és tinguda en compte de forma independent al bé, el bé no s'atribueix amb la millora realitzada a càrrec de la comunitat de béns sinó que al cònjuge al qual se li atribueix per un costat el bé en qüestió, i per altre costat, el valor de la millora que s'ha realitzat en aquell bé.

7.- El règim de participació en els guanys

7.1.- Concepte i règim jurídic del règim de participació en els guanys

El règim de participació en els guanys ja existia en la Compilació de Dret Civil de Catalunya. Es tracta d'un règim mixt, donat que participa de normes sobre el règim de separació de béns i també participa de les normes del règim de comunitat de béns. Per un costat, aquest règim es constitueix i opera de la mateixa manera que el règim de separació de béns, però, per l'altre costat, participa del règim de comunitat de béns en quant que a la seva extinció. És un règim convencional que només s'aplica per pacte en capítols matrimonials atorgats pels cònjuges. Durant la vigència del règim s'apliquen les disposicions capitulars atorgades pels propis cònjuges, i en defecte de pacte, és d'aplicació la normativa sobre el règim de separació de béns i les compres amb pacte de supervivència. En canvi, si s'extingeix el règim operen els principis informadors dels règims de comunitat, donat que apareix el dret de participació en la meitat dels guanys obtinguts per l'altre cònjuge. El dret de participació en els guanys comprèn tots els guanys obtinguts o adquirits durant la vigència del règim.

Amb la celebració del matrimoni, els cònjuges no creen cap tipus de comunitat patrimonial conjunta. Durant la vigència del règim, existeixen dos patrimonis privatis, propis del règim de separació de béns i amb les mateixes característiques. No obstant, en el règim de participació en els guanys, aquesta autonomia patrimonial dels cònjuges durant el matrimoni queda limitada per l'obligació d'informació a l'altre cònjuge sobre la gestió patrimonial dels béns privatis. Per tant, el règim de participació ofereix tots els aspectes positius que en resulten del règim de separació de béns, i alhora, atenua els possibles efectes negatius d'una liquidació segons les normes del règim de separació de béns. Això comporta que a l'extinció del règim no tingui lloc un greu perjudici econòmic pel cònjuge més dèbil, donat que el cònjuge que hagi obtingut menys beneficis durant el matrimoni té dret de participar de la meitat dels béns obtinguts per l'altre cònjuge.

La particularitat d'aquest règim radica en el dret de participació que neix a l'extinció del règim. La participació en els guanys implica que un dels cònjuges podrà participar de la meitat dels guanys obtinguts per l'altre. No obstant, els cònjuges poden vàlidament pactar en capítols matrimonials una participació desigual. És vàlid l'acord entre els cònjuges on s'atribueixi una participació diferent. La única condició

que s'estableix per a que aquest acord no sigui invalidat, a més de les regles sobre validesa dels capítols matrimonials, és que el pacte de participació desigual sigui igual i recíproc entre els cònjuges. Només es pot variar la quota de participació, però ambdós cònjuges han de tenir la expectativa del mateix dret de participació. La participació en els guanys del cònjuge només opera al finalitzar el règim, sens perjudici de que durant el matrimoni el cònjuge que obté els guanys pugui deixar participar al seu cònjuge.

7.2.- Extinció del règim de participació en els guanys

L'extinció del règim de participació en els guanys té com a principal conseqüència el naixement d'un dret de participació en els guanys. A la dissolució del règim no s'apliquen les normes de separació de béns, sinó les normes de comunitat de béns. Per això, no són d'aplicació les figures correctives que proposa el règim de separació de béns per atenuar els seus possibles efectes perjudicials pel cònjuge més dèbil, ja que no té sentit atorgar una restitució econòmica a un cònjuge que ja té un dret econòmic propi del seu règim matrimonial.

Fins a l'extinció del règim no és possible determinar quin és el guany existent. A l'extinció és necessari la computació del guany obtingut, ja que amb el procés de liquidació del règim, s'ha de fer efectiu el dret de participació que prèviament ha d'haver estat valorat econòmicament. Només hi ha participació en els guanys quan hi ha efectivament guanys. Durant la vigència del règim, no hi ha dret de participació sinó una mera expectativa d'un dret que només es pot computar a l'extinció del règim a partir de les diferències entre els guanys que han obtingut un i altre cònjuge durant el matrimoni. Quan s'extingeix el règim es deixa de tenir la possibilitat de participació en les guanys, ja que el dret es fa efectiu. Per extingir el règim s'ha de procedir a realitzar les corresponents operacions de liquidació que seran les que determinaran el crèdit de participació (art. 54.1 i 57 CF). Mitjançant el sistema liquidatori que preveuen les normes reguladores del règim de participació en els guanys, el dret de participació es consolida com a crèdit de participació.

Les causes d'extinció del règim de participació en els guanys són de dos tipus. Per un costat hi ha causes d'extinció necessària on l'extinció del règim és automàtica, i per l'altre costat, hi ha causes d'extinció judicial que extingeixen igualment el règim, però precisen de decisió judicial prèvia.

Les causes d'extinció necessària són la dissolució o declaració de nul·litat del matrimoni, la separació judicial i el pacte d'un altre règim econòmic en capítols matrimonials. Aquestes causes d'extinció no són pròpies d'aquest règim, però també són causes que l'extingeixen.

Respecte del pacte en capítols, es tracta d'una causa d'extinció que no comporta una liquidació del règim. El pacte d'un altre règim en capítols no dona lloc sempre a la liquidació. La modificació del règim no provoca la liquidació perquè el matrimoni segueix vigent i el règim no s'extingeix sinó que es modifica per un altre. En canvi, les causes pròpies d'extinció del règim de participació són la separació de fet per un període superior a un any, l'incompliment greu o reiterat del deure d'informar adequadament a l'altre cònjuge sobre la gestió patrimonial, una gestió patrimonial irregular que compromet greument els interessos de l'altre cònjuge i la situació d'un dels cònjuges que compromet greument els interessos de l'altre. En tot cas, els efectes de l'extinció tenen efectes retroactius al moment de presentació de la demanda, és a dir, a partir del inici del procés judicial si algun dels cònjuges realitza actes fraudulents en perjudici del dret de crèdit del seu cònjuge, els efectes perjudicials seran més pel cònjuge fraudulent que pel cònjuge creditor donat que els béns alienats en un moment posterior a la presentació de la demanda es computaran com a guanys obtinguts per un dels cònjuges i es tindran en compte en la computació del dret de participació. Tot i així, al cònjuge fraudulent no li servirà res l'alienació dels béns realitzada perquè serà igualment deutor per la quantitat que finalment es determini i que en cas de no tenir béns per pagar provocarà la retroacció dels negocis jurídics realitzats.

En aquest últim grup de causes ha d'haver un dels cònjuges que sol·licita l'extinció del règim a la autoritat judicial i que la majoria d'elles responen a les conseqüències de l'incompliment del deure d'informació adequada que opera durant la vigència del règim i que suposa una limitació a la lliure administració i disposició dels béns que proclamen els principis del règim de separació de béns que s'apliquen durant la vigència del règim de participació en els guanys.

7.3 La liquidació del règim de participació en els guanys

Una vegada hi ha causa d'extinció del règim s'obre el procés de liquidació per determinar si existeix dret de participació, i en tot cas, per fer-lo efectiu. El guany es pot definir com aquell increment patrimonial que ha obtingut un o ambdós cònjuges durant l'existència del matrimoni i que a l'extinció del règim origina el dret de

participació de l'altre cònjuge. Els cònjuges troben limitat el seu poder de disposició dels seus béns patrimonials mentre dura la fase de liquidació del règim de participació. Només poden realitzar gestions patrimonials ordinàries que impliquin administració ordinària, però no poden disposar dels béns a títol gratuït ni onerós. La fase d'extinció i liquidació del règim comprèn des del inici de les actuacions per extingir el règim fins a la seva definitiva determinació del dret de participació a favor d'un dels cònjuges. Segons quina sigui la causa de dissolució del règim, es pot concedir el poder de disposició quan consti el consentiment del cònjuge creditor o dels seus hereus. El consentiment és un requisit fonamental per evitar possibles actes patrimonials fraudulents per part del cònjuge deutor, així com per poder procedir a les operacions de càlcul de la quota de participació. L'acte de disposició sense consentiment vàlid esdevé ineficaç per insuficiència de capacitat per disposar.

En el procés de liquidació hi ha dos operacions bàsiques que s'han de realitzar per la correcta computació de la diferència entre el patrimoni final i l'inicial. En primer lloc, s'ha de determinar l'actiu, i en segon lloc, el passiu. S'han de determinar els guanys que ha obtingut cada cònjuge durant la vigència del règim. Aquestes operacions ens permetran determinar el crèdit. Per un costat, l'actiu comprèn tots els béns dels cònjuges que subsisteixin en el moment de l'extinció del règim, els béns alienats a títol gratuït o a títol onerós i els béns destruïts. S'han de deduir el valor de les obligacions i gravàmens que hagin estat constituïts en favor de deutes privats de qualsevol dels cònjuges. No es computen les donacions gratuïtes realitzades amb el consentiment d'ambdós cònjuges o aquelles que qualsevol dels cònjuges renunci a que es computin com a actiu. Les operacions fraudulentes realitzades en perjudici de l'altre cònjuge també es computen, ja sigui per haver alienat a títol onerós o per haver estat el bé destruït o deteriorat.

Per l'altre costat, el passiu comprèn tots aquells conceptes que són deduïbles. Són les deduccions que s'han de realitzar sobre la base de béns que són computats com actiu. Només es pot deduir quan persisteix la obligació i romanguin en el patrimoni d'un dels cònjuges. Es computen segons el valor en el moment de la liquidació. Es dedueixen els béns que formaven el patrimoni de cada un dels cònjuges al inici de l'existència del règim, el valor de les indemnitzacions corporals o morals, així com les pensions d'aliments o d'invalidesa i es dedueixen el valor de les despeses familiars, tot i que encara no s'hagin satisfet perquè les despeses familiars seran sufragades segons les normes de contribució a les despeses familiars. No es computen com a passiu el valor dels fruits i les rendes, les donacions, les herències, els llegats i les subrogacions.

Una vegada s'ha determinat quins han estat els guanys de cada un dels cònjuges, s'ha de procedir a valorar l'existència de dret de participació i la seva quota. Per això, es procedeix a comparar els béns obtingut per un i altre cònjuge i en resulta l'existència o no del dret de participació, la titularitat o a favor de quin cònjuge opera aquest dret i la quantia en la que s'expressa aquest dret de crèdit. Com a regla general, el cònjuge que ha obtingut més beneficis té l'obligació de pagar a l'altre la meitat de la diferència entre els seus guanys i els de l'altre. Com a excepció, s'aplicarà la quota o percentatge recíproc que els cònjuges hagin pactat en capítols matrimonials (art. 50 CF), sempre i quan sigui una clàusula vàlida per haver estat configurada de forma igual i recíproca entre els cònjuges. Pot ocórrer que només un dels cònjuges hagi obtingut beneficis o que les dos cònjuges els hagin obtingut. Per un costat, el cònjuge no titular dels guanys o els seus successors tenen dret de participació en la meitat dels guanys obtinguts, i per un altre costat, es computa la diferència entre els guanys obtinguts i el que hagi obtingut menys té dret a participar de la meitat dels guanys obtinguts per l'altre. En cas que ningun dels cònjuges hagi obtingut guanys o hagin obtingut els mateixos guanys no hi ha dret de participació a favor de cap dels cònjuges.

Després de la fase de liquidació, quan ja es coneix si concorre dret de crèdit o no, s'obre la fase de pagament. El pagament del dret de crèdit de participació dels guanys es pagarà, en principi, en diners. No obstant, la llei permet que a instància de part deutora i per raons justificades amb garantia suficient del deute, es pugui concedir un ajornament per aplaçar el pagament, així com la possibilitat d'un fraccionament. Aquesta concessió temporal per a que el cònjuge deutor pagui el crèdit de participació no podrà excedir de tres anys i meritarà interessos legals des del moment en que es concedeixi. Per tant, el crèdit de participació és un crèdit líquid que s'ha de pagar de forma immediata, en únic pagament y en efectiu. Tot i així, el legislador incorpora possibilitats a les que el cònjuge deutor es pot acollir per poder fer front al deute en proporció als seus ingressos i possibilitats econòmiques. A més, hi ha possibilitat que el crèdit de participació es realitzi en béns (art. 59 CF), donat que creditor i deutor poden pactar segons els seus propis interessos o sigui decisió del jutge a instància d'una de les parts. En cas que el deutor sol·liciti davant la autoritat judicial que el pagament es realitzi en béns, es tindrà en compte la falta de liquidesa del mateix per atendre a un pagament únic, mentre que si és el creditor qui ho sol·licita, es tindrà en compte el interès afectiu per rebre un determinat bé o la seva necessitat i utilitat per a la seva activitat professional.

Hi ha unes regles especials entorn el domicili familiar. El Codi de Família en aquest punt disposa que si l'extinció del règim és per causa de mort, el cònjuge supervivent que té dret al crèdit de participació pot reclamar que se l'adjudiqui el domicili familiar com a pagament a compte del seu dret de crèdit. En tot cas, és possible que s'inverteixi la persona del cònjuge deutor. Si el valor de l'habitatge familiar té un valor superior al seu dret de crèdit, l'adjudicatari haurà de pagar en efectiu la diferència de valor (art. 59.2 CF).

Com a conseqüència de que les alienacions a títol gratuït són comptabilitzades com a actiu en el càlcul del crèdit de participació, si resulta que el patrimoni del cònjuge deutor no hi ha prou béns per satisfer el dret del cònjuge creditor, aquest té la possibilitat i tota la legitimació per impugnar totes les alienacions realitzades pel seu cònjuge a títol gratuït durant la vigència del règim econòmic i sense el seu consentiment, així com totes les liberalitats realitzades amb intenció fraudulenta de fer disminuir el seu patrimoni, excepte aquelles donacions a favor dels fills per raó de matrimoni o per facilitar-los una ocupació. Per tant, el cònjuge creditor que ha vist perjudicat el seu dret de crèdit pot acollir-se a un conjunt de mesures que preveu el legislador amb ànim de reconstrucció de la solvència del cònjuge deutor (art. 60 CF).

Aquest acció de rescissió que se li atorga al cònjuge creditor té un termini de caducitat de quatre anys, és a dir, només podrà impugnar les liberalitats que va realitzar el cònjuge deutor durant quatre anys a comptar des de l'extinció del règim econòmic de participació en els guanys. No li serà possible reconstruir la solvència del cònjuge deutor quan els béns en qüestió es trobin en poder de tercers que hagin adquirit els béns a títol oneros i de bona fe, és a dir, sense tenir coneixement de la intenció del cònjuge deutor de defraudar econòmicament a l'altre cònjuge (art. 60.2 CF).

Quan hi hagi problemes per a cobrar el crèdit de participació o per garantir el seu pagament, el cònjuge creditor o els seus hereus poden sol·licitar la anotació preventiva de la demanda de reclamació del crèdit de participació en el Registre públic que correspongui, segons les disposicions de la Llei hipotecària en els seus articles 42 i 44. Per tant, les normes de separació de béns (o del règim econòmic primari) s'apliquen supletòriament a les normes de participació en els guanys. No obstant, les disposicions del règim econòmic de separació de béns que s'apliquin de forma supletòria no poden ser contràries als principis que informen el règim de participació en els guanys que són bàsicament el principi de solidaritat i el principi d'equilibri patrimonial del cònjuges.

8.- Altres règims econòmics matrimonials a Catalunya: els règims locals

8.1 “L’agermanament o pacte de mig per mig”

Aquest règim econòmic s’ha presentat al llarg de l’història i tradició catalana com un règim universal de comunitat de béns. Es troba regulat al Codi de Família, però constitueix una figura emblemàtica del dret català, ja que la seva existència és bastant remota en el temps. L’agermanament ja apareixia regulat en el Codi dels Costums de Tortosa, es va introduir també a la Compilació (1960), posteriorment va ser reformat (per la llei de 1984 i la de 1993) i actualment es troba inclosa en la regulació del vigent Codi de Família (art. 64 CF). Actualment consta de la mateixa regulació, i això ha comportat que s’hagi mantingut el règim econòmic, però alhora ha provocat que sigui un règim que s’ha quedat obsolet.

És una institució pròpia del dret local de Tortosa. És un règim local perquè s’aplica i és costum d’un determinat àmbit local. Tot i així, no és un règim legal. És un règim propi d’aquest territori, però no hi ha obligació d’aplicació en el territori citat. Aquest règim no s’aplica als matrimonis tortosins de forma automàtica. El Codi de Costums escrites de Tortosa atorgava la possibilitat d’acollir-se a aquest règim econòmic d’agermanament de diverses formes que es podien escollir entre: el règim dotal, la comunitat universal o agermanament, unió de béns o esposa indotada.

L’agermanament és un règim convencional perquè els cònjuges necessàriament l’han de pactar en capítols matrimonials. És un sistema voluntari que s’aplica per la sola voluntat dels cònjuges, tot i que no pertanyin al territori de Tortosa. No s’aplica l’agermanament als matrimonis celebrats a Tortosa entre tortosins si no hi ha pacte en capítols matrimonials. I en cas que s’atorguin capítols matrimonials, en primer lloc seran d’aplicació les disposicions capitulars, en segon lloc, els costums de Tortosa, i en tercer lloc, les normes generals del règim de comunitat de béns (art. 64.2 CF). En cas d’aplicació de les normes reguladores del règim de comunitat de béns, aquestes no poden ser contràries a les aquí establertes.

L’agermanament és una comunitat universal de béns que està formada per tots els béns dels cònjuges sense cap excepció ni determinació temporal (art. 64.3 CF) i sense cap limitació patrimonial perquè s’inclouen tots els béns que tenen els cònjuges i tots els béns que els cònjuges adquireixen amb posterioritat. Els béns es

fan comuns per meitats, tant els presents com els futurs a la constitució del règim i a l'extinció l'adjudicació per meitats provoca que els béns aportats no es corresponguin amb els béns adjudicats. L'agermanament és diferent al règim de comunitat de béns. En cap moment es pot afirmar que el règim de l'agermanament sigui el seu precedent, però és indubtable que la configuració del règim de comunitat de béns s'ha nodrit de les disposicions i característiques de l'agermanament perquè la seva regulació és anterior i també constitueix un exemplar de comunitat a Catalunya. Tanmateix, el règim de comunitat és una regulació molt recent, mentre que l'agermanament constitueix una regulació obsoleta.

Tot i ser una comunitat universal de béns, no s'exclou la possibilitat de pacte d'existència de béns privatis. La possible diferència entre patrimoni inicial i final dels cònjuges no té cap transcendència perquè els cònjuges lliurement han constituït la comunitat. En l'agermanament aquesta diferència d'aportació de patrimoni inicial no es considera enriquiment injust perquè a l'extinció del règim cada cònjuge rep la mateixa quota sobre els béns. No neix cap dret de crèdit del cònjuge que més béns ha aportat perquè aquí és on radica la peculiaritat d'aquest règim: en que els cònjuges fan comuns tots els seus béns i en cas d'extinció es divideix a parts iguals. En principi es crea un patrimoni comú dels béns existents. Això comporta que qualsevol nova adquisició també en formarà part i esdevindrà bé comú. Com el bé o dret ha estat adquirit en règim d'agermanament, el cònjuge no adquirent té dret a sol·licitar que en la inscripció del bé o dret adquirit pel seu cònjuge figuri que està regit per l'agermanament.

Respecte el règim de comunitat, l'agermanament es compon d'un patrimoni comú, però de diferent naturalesa jurídica. En l'agermanament és una comunitat romana, mentre que en el règim de comunitat és una comunitat germànica. En el primer, els cònjuges poden disposar de la seva meitat de quota sobre un bé, però en el segon és inconcebible que un dels cònjuges disposi sobre una part del patrimoni comú. Es crea una comunitat que té una doble naturalesa jurídica: és comunitat romana respecte de cada un dels béns o drets, i és una comunitat germànica respecte del conjunt total del patrimoni comú. A més, aquest dos règims són compatibles en relació a les formes d'extinció on els Costums de Tortosa no regulen de forma exhaustiva totes les causes i queden complementades per les causes d'extinció del règim de comunitat de béns (art. 73 CF). No obstant el fet que es pot pactar l'existència de béns privatis, una especialitat fonamental d'aquest règim, és que en l'agermanament no és possible pactar quotes de participació desigual, perquè és una disposició contrària als principis de l'agermanament.

Al constituir-se com una comunitat de béns conjugals, l'administració és conjunta (art. 64.5 CF). Qualsevol dels cònjuges pot realitzar actes d'administració dels béns de la comunitat, sens perjudici de pacte en capítols matrimonials en que es designi a un dels cònjuges com a únic administrador (art. 69.1 CF). Per als actes de gestió i/o disposició dels béns de l'agermanament és necessari el consentiment d'ambdós cònjuges, excepte consentiment exprés o tàcit d'un d'ells, o amb la corresponent autorització judicial supletòria (art. 70 CF). Tot i així en l'agermanament els cònjuges poden disposar de la seva part del bé, però mai sobre la totalitat del patrimoni.

La primera conseqüència que els cònjuges disposin que els seu matrimoni es regeix per l'agermanament és que tots els béns i drets del marit i de la muller passen a ser adquirits per meitats entre ells, independentment de les veritables aportacions que hagi fet cada cònjuge. Per tant, la meitat que correspon a cada un dels esposos es té la plena disposició a voluntat del cònjuge que en té la titularitat. Aquesta disposició no requereix el consentiment de l'altre cònjuge. No obstant, només es pot disposar de la meitat dels béns concrets, no del patrimoni. Es discuteix si la disposició d'aquestes quotes es pot realitzar constant matrimoni o si els Costums de Tortosa només permeten que cada un dels cònjuges en disposi quan es produeix l'extinció del règim (Llibre cinquè, rúbrica primera del costum 21 del Codi de Costums de Tortosa).

En l'agermanament hi ha deutes comuns o deutes privatis que provoca que hi hagi diversos tipus de responsabilitats. Els deutes comuns són tant els que origini el marit com la muller, els deutes que solament hagi contret el marit o aquelles obligacions que contrau la muller en atenció a les necessitats de la casa quan hi ha absència del marit o aquest es negués a satisfer-les. També són deutes comuns aquelles obligacions que origina l'esposa com a conseqüència d'un comerç o botiga a que es dediqui amb consentiment del marit (Llibre cinquè, Primera rúbrica, costum 20, par.2) En canvi, els deutes privatis del marit o de la muller són les obligacions contretes pel marit sense el consentiment de l'esposa, les obligacions o préstecs contretes per l'esposa fora dels casos abans indicats i /o les donacions realitzades pel marit per dot o per un altre motiu als fills o alguna altre persona (Llibre cinquè, rubrica 1ª, costum 20, par. 3, 4 i 5). Per tant, la responsabilitat per deutes i obligacions en l'agermanament es regeix pel criteri de la persona que contreu el deute i el tipus d'obligació que es contreu. En aquest règim pot ser que s'incompleixi el principi d'igualtat jurídica entre els cònjuges, fruit de la antiga regulació dels Costums de Tortosa. El marit i la muller, segons aquest règim, no tenen els mateixos drets i deures.

En l'agermanament, la comunitat universal de béns dels dos esposos també comprèn els deutes i obligacions que tenien cada un per separat amb anterioritat a contraure matrimoni. El patrimoni comú és responsable de tals deutes que eren privatis de l'home o de la dona amb anterioritat al matrimoni per evitar el possible frau als creditors del marit o de la muller mitjançant la constitució d'aquest règim econòmic. Per tant, els creditors poden vigent matrimoni exigir el compliment del seu deute a càrrec del patrimoni comú dels dos esposos, tot i ser un deute privatiu d'algun d'ells. El patrimoni comú respon dels deutes que tenen la condició de comuns, mentre que els deutes privatis adquirits per qualsevol del cònjuges vigent matrimoni corren a càrrec únicament de la meitat de béns que correspon al cònjuge deutor. Per tant, els deutes privatis durant el règim no poden dirigir-se contra el patrimoni comú, sinó només al patrimoni del deutor que serà una responsabilitat diferent en cas que es tracti de deutes privatis de l'home o de la dona.

És a dir, els deutes privatis contrets pel marit, la dona té dret a exigir la mateixa quantitat a càrrec del patrimoni comú i en cas que l'home concedeixi tot el patrimoni comú per complir els seus deutes privatis, la dona té dret amb preferència dels creditors a que se li pagui la mateixa quantitat del patrimoni comú sobre els deutes privatis del marit (llibre cinquè, rúbrica 1^a, costum 20, par.2). En canvi, els deutes privatis de la dona contrets durant el matrimoni, els creditors no poden exigir vigent el règim el pagament sinó que han d'esperar a la dissolució de l'agermanament i anar només en contra del patrimoni adjudicat per meitat a la dona, i en defecte als seus hereus (llibre cinquè, rúbrica 1^a, costum 20, par.4) .

Mai el patrimoni del marit respondrà dels deutes privatis de la dona, però el patrimoni comú sí que respon dels deutes privatis de l'home contrets durant el règim. Per això, a l'extinció del règim, l'home adquirirà una meitat de béns lliure de càrregues i la dona amb la mateixa meitat haurà de pagar els seus deutes. Com els deutes del marit son assumits pel patrimoni comú, la dona veurà perjudicat el seu dret sobre els béns de l'agermanament.

Les causes d'extinció del règim d'agermanament són les mateixes que les causes d'extinció del règim de comunitat de béns, incloses les diferències relatives a l'extinció necessària i l'extinció judicial, amb l'excepció de que és impossible l'extinció per causa de gestió irregular del patrimoni privatiu, donat que en l'agermanament tots els béns són comuns.

La dissolució de l'agermanament comporta la seva automàtica extinció i es dona per finalitzada les facultats especials de gestió i responsabilitat vigents en el règim. Es procedeix a liquidar el patrimoni comú per meitats, sense distinció respecte de les aportacions inicials dels cònjuges o aquelles realitzades constant matrimoni. El patrimoni comú es valora i s'adjudica per meitat als cònjuges, o al cònjuge supervivent i els hereus del premort (art. 64.6 CF). En aquest règim es mantenen les normes de liquidació del règim de comunitat de béns, donat que el cònjuge supervivent en règim d'agermanament també té dret d'opció preferent sobre el domicili familiar i l'adjudicació s'inicia amb el repartiment dels béns que cada un dels cònjuges va aportar a la comunitat en el moment de la seva constitució en capítols matrimonials (art. 75.2 i 75.3 CF). Després de la dissolució, cada cònjuge té dret de disposició plena sobre la seva meitat dels béns. Cap dels cònjuges pot disposar de la meitat de l'altre, per això, en cas de mort és paradigmàtic perquè el cònjuge supervivent ha de subsistir amb la meitat dels seus béns i no té en teoria cap dret sobre els béns que eren del seu consort.

8.2.- L'associació a compres i millores i la convinença o mitja guanyaria

Aquestes dues institucions civils catalanes constitueixen la forma antiga/històrica del règim econòmic de participació en els guanys. Actualment, aquestes figures jurídiques encara perviuen en el dret civil català, tot i que es troben en desús i es caracteritzen per ser varietats locals. Històricament, es trobaven regulades com a règims de comunitat en les disposicions de la Compilació del Dret Civil de Catalunya (Cap. XI, Tít. III, Llibre I). Més endavant, la Llei 8/1993 va deixar de qualificar-les com règims de comunitat i foren incloses com règims econòmics de dret local.

8.3.- L'associació a compres i millores (art. 61 a 63 CF)

Aquest règim econòmic local es troba delimitat geogràficament a l'àmbit territorial del "Camp de Tarragona i altres comarques" (art. 61 CF). Per a que aquest règim sigui d'aplicació, el marit i la muller han de tenir el veïnatge civil corresponent a aquest territori, a més de convenir-ho en pacte exprés en capítols matrimonials.

Segons les normes reguladores d'aquest règim local convencional, en primer lloc són d'aplicació els pactes que hagin atorgat els cònjuges en capítols, en segon lloc, s'apliquen les normes relatives a aquest règim econòmic contingudes al Codi de Família, en tercer lloc, el costum de la comarca (Tarragona), i per últim, les normes reguladores del règim de participació en els guanys, sempre hi quan no sigui un contingut contradictori als pactes entre els cònjuges i el propi règim (art. 61.2 CF).

La particularitat d'aquest règim és que un dels cònjuges de forma unilateral o ambdós cònjuges de forma recíproca es poden associar a les compres i millores realitzades per l'altre. A més, no és un règim econòmic estricte, sinó que es pot constituir com una comunitat en la que no només tenen participació els cònjuges sinó també els ascendents d'un o d'ambdós cònjuges, els quals també es poden associar a les compres i millores que es realitzin.

El concepte de compres inclou "tots els béns qualsevol que sigui la persona que l'adquireixi a títol onerós o per obtenció a partir de la seva professió, indústria o treball" (art. 61.4 CF). L'administració és conjunta entre tots els qui formen el règim o la comunitat (art. 62.1 CF). No obstant, es pot convenir en capítols un sol administrador. L'administració versarà sobre el patrimoni comú als membres que componguin el règim o comunitat, ja que els cònjuges continuen tenint la titularitat exclusiva dels seus patrimonis privatis.

El Codi de Família regula les facultats que tindrà l'administrador únic nomenat en capítols matrimonials (art. 62.2 CF), que són: la disposició a títol onerós de tots els béns que formen el règim o comunitat. Tot i que no pot garantir en nom de la associació, sinó solament de la família. En aquest règim es fa distinció entre els deutes personals i els deutes familiars. Així, els deutes personals de qualsevol dels membres de la comunitat només gravaran aquella part que correspongui en exclusiva a la persona associada. En canvi, els deutes familiars gravaran la totalitat dels béns que componen el règim o comunitat (art. 62.3 CF).

El règim de associació a compres i millores no té causes pròpies d'extinció del règim, per això, són d'aplicació les causes d'extinció del règim de participació en els guanys (art. 51 i 542 CF). Com a particularitat d'aquest règim, la liquidació dels guanys de les persones associades es realitzarà en el moment d'extinció del règim o per la mort de qualsevol de les persones associades (art. 63 CF). No obstant, s'ha de tenir en compte que l'extinció del règim només la produeix la mort d'un dels cònjuges, donat que amb la mort d'un dels ascendents que componen la comunitat, el règim no s'extingeix. Si s'extingeix el règim o comunitat es procedeix a fer una liquidació total de la comunitat, mentre que sinó la liquidació es realitzarà solament sobre els guanys que corresponien al difunt associat. Quan de la liquidació resulta que existeixen guanys, la forma de pagament podrà ser en diners o en béns de la associació (art. 63 CF). A més, la liquidació es pot realitzar per aplicació de les

normes sobre el pagament del crèdit de participació (art. 58 a 60 CF) que corresponen al règim de participació en els guanys.

8.3.- La convinença o mitja guanyaria

Com l'anterior règim econòmic, aquest també es configura pel Codi de Família com un règim local que redueix el seu àmbit territorial d'aplicació originari a la Vall d'Aran. El règim de la convinença o mitja guanyaria també és una varietat local del règim econòmic de participació en els guanys (art.65 CF). El pacte exprés en capítols matrimonials constitueix un requisit fonamental d'aquest règim (art. 65.1 CF), donat que no s'aplica directament el règim segons el veïnatge civil, sinó que necessàriament ha d'haver estat pactat pels cònjuges en capítols matrimonials. Com altres règims econòmics, en primer lloc seran d'aplicació els pactes convinguts pels propis cònjuges en capítols matrimonials, en segon lloc, s'apliquen els preceptes del Codi de Família relatius a aquest règims, i en tercer lloc, el costum de la Vall d'Aran i el "Capítol X" del privilegi anomenat de la "Querimònia".

Com el règim anterior, la convinença o mitja guanyaria pot tenir dos règims jurídics diferents: com a règim econòmic i com a associació. En el primer cas, només afecta als cònjuges de forma exclusiva, mentre el segon cas, poden tenir participació els ascendents d'un o altre cònjuge o inclosos també altres persones que no es necessàriament han de ser familiars (art. 65.3 CF).

Aprovació del Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya

El dia 14 de juliol de 2010, el Parlament de Catalunya ha aprovat el Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya, sobre la persona i la família. No obstant, l'aprovació d'aquesta llei, a dia d'avui encara no està en vigor, i és per això, que el present treball es centra en les disposicions del Codi de Família. Tot i així, resulta totalment procedent deixar constància d'aquesta recent aprovació normativa, donat que a data de la seva entrada en vigor, els preceptes del Codi de Família tindran la condició de derogats.

El llibre Segon del Codi Civil de Catalunya aporta algunes importants novetats, però no suposa una contradicció absoluta amb els principis i contingut del Codi de Família. Aquesta llei incorpora una nova enumeració que és pròpia de l'ordenació iniciada pel Llibre Primer del Codi Civil de Catalunya, però no modifica en la seva totalitat allò que estableix el Codi de Família.

Les innovacions i modificacions més rellevants són relatives a diversos aspectes del dret de família que avarca més temàtica de la que es tracta en el present treball, així com modificacions en matèria d'incapacitació i d'adopcions. En relació al matrimoni, els seus efectes i els règims econòmics, trobem que es produeix una equiparació dels diferents tipus de famílies que presenta la societat actual. L'objectiu es agrupar les famílies monoparentals, les unions estables de parella i les famílies reconstituïdes sota la denominació i concepte de família en el seu sentit més ampli. Per tant, la llei està reconeixent l'heterogeneïtat del fet familiar, alhora que elimina la discriminació entre les diverses formes de família existents.

El Llibre Segon es presenta com una novetat en relació a la reordenació de continguts que realitza i les novetats que introdueix s'encaminen a satisfer les noves necessitats socials, per tant, és un fet indubtable que la societat evoluciona, i per tant, el dret ha de regular noves situacions per no quedar anacrònic respecte de la realitat social catalana. La família actual ja no es correspon amb la família de fa pocs anys, a més, la dona s'ha incorporat al món laboral i ha crescut la taxa de divorcis que alhora provoquen noves agrupacions familiars de pares amb fills comuns o no comuns. A més, els drets i deures dels progenitors gaudeixen de la mateixa condició mitjançant la implantació de la responsabilitat parental compartida en el supòsit de crisi matrimonial, així com amb la regulació del pla de parentalitat que és el instrument d'ordenació de les formes de relació dels progenitors amb els fills també

en cas de separació, nul·litat o divorci dels seus progenitors. Segons la Consellera de Justícia de Catalunya, Montserrat Tura, “la igualtat de drets i deures entre els progenitors elimina les dinàmiques de guanyadors i perdedors”.

Així com ho va fer el Codi de Família, el Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya també té com a objectiu l’adaptació de les lleis existents de la persona i de la família a la realitat social catalana. Per tant, Montserrat Tura també ens assegura que el Llibre segon del Codi Civil de Catalunya “suposa una nova cultura de la família i una nova cultura de la ruptura de la parella”.

L’estructura del Llibre Segon suposa la divisió del text normatiu en quatre títols:

- Títol 1 relatiu a la persona física
- Títol 2 relatiu a les institucions de protecció de la persona
- Títol 3 relatiu a la família
- Títol 4 relatiu a les relacions convivencials d’ajuda mútua

Algunes de les modificacions són merament numèriques, és a dir, es manté el mateix precepte però amb la incorporació a la nova llei se’n varia el número de precepte. Altres modificacions són merament terminològiques, com per exemple, la substitució del deure de fidelitat per deure de lleialtat, el canvi de marit i muller per home i dona, així com la modificació de pare i mare per progenitors. Altres modificacions són de concreció o reforçament de l’obligació, com per exemple, el deure de compartir estrictament les responsabilitats domèstiques i tenir la mateixa obligació d’atenció i cura dels membres de la família que es troben al càrrec o conviuen en el mateix domicili. I per últim, ens trobem que hi ha modificacions de contingut, com per exemple, que en règim de separació de béns, el cònjuge supervivent té dret a sol·licitar la corresponent compensació econòmica per raó de treball, per causa de mort o declaració de defunció del cònjuge, opció que abans no era possible.

Pel que fa referència al contingut d’aquest treball, ens centrarem en les disposicions del Títol III, el qual segueix la sistemàtica presentada pel Codi de Família, però que incorpora en el seu primer precepte una modificació important sobre les noves formes de família que presenta la societat actual i que ha hem tingut ocasió d’anomenar. El llibre segon estableix que “la família és, en efecte, el referent essencial dels ciutadans i un dels pocs que susciten l’adhesió de tothom. En totes les societats, és un dels àmbits vitals més ben valorats i té gran importància per als seus membres”.

Un altre novetat important es troba relacionada amb l'atribució de l'habitatge familiar en cas de ruptura matrimonial. Es pretén modificar l'atribució automàtica al cònjuge que adquireix la guarda dels fills, tot i que es tracti d'un bé privatiu d'algun dels cònjuges. Amb aquesta llei es deixa constància de que l'atribució no és vitalícia, sinó temporal i s'incorporen noves mesures de protecció del cònjuge més dèbil, com per exemple, la possibilitat que l'habitatge familiar sigui atribuït al cònjuge més dèbil econòmicament, tot i que aquest no sigui el que disposi de la guarda dels fills. Amb això, es provoca que el cònjuge que tingui més recursos econòmics hagi de cedir l'habitatge, donat que es presumeix que l'altre en té més necessitat.

Una altra modificació que s'incorpora es que les despeses d'adquisició i millora de l'habitatge familiar no es consideren despeses familiars, "ja que constitueixen despeses d'inversió que cal vincular a la titularitat de l'immoble".

Pel que fa referència a les compres amb pacte de supervivència, el Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya les manté, però fa la institució extensible a altres tipus de contracte, com per exemple, una permuta o lloguer, els quals gaudirien de les propietats del pacte de supervivència. A més, no serà una figura jurídica pròpia del règim de separació de béns, i eventualment, del règim de participació en els guanys, sinó que estarà permesa també en el règim de comunitat de béns i altres règims econòmics locals.

Per una altra banda, s'estipulen els requisits formals i substantius dels que han de gaudir els capítols matrimonials atorgats en previsió d'una possible ruptura matrimonial per ser plenament vàlids i eficaços. Per això, s'introdueix la possibilitat d'atorgar capitulacions matrimonials en escriptura pública, però fora de la forma capitular, és a dir, com a simple escriptura notarial. En aquest sentit, també es modifica la possibilitat que l'eficàcia dels capítols sigui revisada en el moment en que se'n pretén el seu compliment. Segons l'exposició de motius de l'avantprojecte de llei del Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya, un capítol matrimonial vàlid pot ésser declarat invàlid quan al moment en que s'ha de fer efectiu pugui perjudicar greument al cònjuge, sempre hi quan quedin acreditades noves circumstàncies sobrevingudes "que no es van preveure ni es podien raonablement preveure en el moment del seu atorgament".

Queden totalment distingits els pactes que poden atorgar els cònjuges en previsió d'una crisi matrimonial, respecte dels pactes atorgats quan el matrimoni ja està en

crisi. Es limiten les facultats dispositives dels cònjuges respecte institucions com la prestació compensatòria i la compensació econòmica per raó de treball.

Respecte el Capítol II del Títol III, sobre els règims econòmics matrimonials, el règim de separació de béns continua essent el règim legal a Catalunya (art. 232.1 Llibre Segon). Es mantenen els principis establerts pel Codi de Família, però es presenten novetats importants.

En primer lloc, a partir d'aquesta llei, la compensació econòmica per raó de treball també es podrà concedir per causa d'extinció del règim econòmic per mort d'un dels cònjuges, fet que no contempla l'actual Codi de Família. Amb això, s'amplien les causes de petició de la compensació econòmica per raó de treball desinteressat.

En aquesta línia, es mantenen la major part de requisits que donen dret a aquesta indemnització "haver treballat significativament per a la llar" (art. 232.5 Llibre Segon). No obstant, la discrecionalitat judicial queda reduïda per la tasca legislativa del Llibre Segon, donat que es posa èmfasi en el fet del desequilibri de les economies dels cònjuges. Per tant, la qüestió és relacionar que el desequilibri econòmic, fins ara tipificat com enriquiment injust, és conseqüència directa de que un dels cònjuges ha desenvolupat una activitat empresarial que ha generat ingressos i l'altre ha treballat sense obtenir remuneració o una remuneració insuficient. "Es fonamenta, senzillament, en el desequilibri que produeix entre les economies d'un i altre cònjuge el fet que un realitzi una tasca que no genera excedents acumulables i l'altre sí⁶⁴".

El fet que ha de quedar provar als efectes de la procedència o no de la compensació per raó de treball és el fet que un dels cònjuges hagi treballat i s'hagi dedicat més a la casa que l'altre.

S'incorpora com a novetat un límit màxim orientat en una quarta part de la diferència dels increments patrimonials obtinguts pels cònjuges durant la vigència del règim matrimonial. S'estableix també com a novetat el fet de poder optar a un major import de la compensació, en cas que quedi provat que el treball d'un cònjuge en relació al de l'altre ha comportat un important increment patrimonial. Es valora de forma significativa l'ajuda del cònjuge a l'obtenció superior de ingressos econòmics del seu cònjuge, i s'entén que per aquest motiu, té dret a una compensació econòmica superior.

⁶⁴ Exposició de Motius de l'avantprojecte de llei del Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya

Es permet que en els pactes que realitzen els cònjuges en previsió d'una futura ruptura matrimonial es renunci al dret de compensació econòmica. Aquesta és una innovació que contradiu les normes del Codi de Família, ja que s'entenia que una persona no podia renunciar a un dret que encara no era efectiu. Amb aquesta novetat el que es pot provocar és que finalment el pacte quan s'hagi de fer efectiu es declari invàlid, per la qual cosa, el cònjuge que té dret però que va renunciar pot ser que efectivament s'aculli al seu dret, donada la modificació que permet deixar sense efecte un pacte que en el moment de produir-se en pot resultar perjudicial.

En segon lloc, es manté el principi de béns privatis dels cònjuges, però incorporant una nova presumpció de titularitat respecte dels béns mobles. Per tant, cada cònjuge serà titular dels béns que tenia abans del matrimoni i de tots els que adquireixi per qualsevol títol amb posterioritat, però apart de la presumpció sobre els béns mobles d'ús personal (s'entenen que pertanyen a un sol cònjuge per la seva relació amb la seva activitat professional), s'introdueix una nova presumpció. Es presumeix que els béns mobles d'ús familiar, són d'ambdós cònjuges a meitats indivises, com per exemple, vehicles, aparells domèstics i mobiliari, entre d'altres. Tot això, sens perjudici de prova en contra suficientment contundent que acrediti de forma fefaent la titularitat formal de un sol dels cònjuges. Per últim, els altres règims econòmics no presenten novetats rellevants, però l'exposició de motius de l'avantprojecte de Llei del Llibre Segon del Codi Civil de Catalunya estableix que han estat objecte de revisió legislativa "per corregir les deficiències que, a la pràctica, dificultaven que poguessin ser tinguts en compte com una alternativa al règim legal supletori".

Conclusió

En el present treball fi de carrera hem estudiat tots aquells efectes que produeix el matrimoni i ens hem centrat en els efectes patrimonials, més concretament en els règims econòmics. Per tant, és indubtable la importància que té la regulació sobre els efectes econòmics que produeix el matrimoni. Amb el present treball ens hem fet ressò que tots els matrimonis necessàriament han tenir un règim econòmic que els sigui d'aplicació. No hi ha distinció sobre si els cònjuges tenen voluntat de crear un patrimoni comú o si prefereixen mantenir la titularitat privativa dels seus béns, perquè sempre hi haurà existència de les normes reguladores d'algun dels tipus de règims econòmics que hem estudiat. A més, tot i que subsidiàriament el Codi de Família estableix un règim econòmic legal pel cas que els cònjuges no el disposin expressament, hem pogut observar la utilitat que aporten les disposicions dels règims econòmics, donat que hi ha infinitat de possibles situacions que es poden presentar durant la vigència del matrimoni, o quan malauradament per diverses circumstàncies aquest s'extingeix.

Per tant, la regulació que ens presenten els règims econòmics és un aspecte positiu que en major part actua a favor dels cònjuges. El Codi de Família ha estat la nostra norma d'aplicació i ha demostrat ser una regulació adient i adequada a la nostra realitat social catalana. És una norma que propugna els principis de llibertat de pacte i autonomia de la voluntat que comporta un ampli ventall de possibilitats per a que els cònjuges puguin lliure i independentment escollir quin règim econòmic és més adequat per regular els aspectes patrimonials del seu matrimoni, ja sigui respecte el seu cònjuge o davant terceres persones.

L'estudi dels capítols matrimonials ens corrobora la llibertat que tenen els cònjuges per poder intervenir personalment en el contingut econòmic de les relacions econòmiques que presenta el seu matrimoni i ens deixa constància de que hi ha elecció de règim econòmic, però no de forma única i absoluta sinó permisible amb totes aquelles noves circumstàncies que es poden presentar constant matrimoni i que poden suposar la voluntat dels cònjuges de modificar el règim econòmic que van pactar en capítols matrimonials o que els hi és d'aplicació.

Trobem que cada un dels règims que poden ser aplicats a Catalunya es componen de la seva pròpia estructura, principis i contingut. Cada tipus de règim econòmic és particular en sí mateix i es compona de certs avantatges i inconvenients. Tots els

règims que proposa el Codi de Família es corresponen en les seves característiques principals a totes aquelles formes de règims econòmics que són possibles en el seu sentit més ampli. És evident que cada matrimoni té el seu propi règim econòmic matrimonial i que pot haver tants tipus de règims econòmics com cònjuges que regulen les seves relacions, però els tres principals tipus continguts al Codi de Família ens centren en les formes que d'una o altre manera acaben sent aplicades pels cònjuges catalans.

Com hem tingut ocasió d'estudiar, el règim de separació de béns és el règim legal a Catalunya i presenta importants avantatges respecte de l'autonomia patrimonial que tenen els cònjuges, segons la qual no es produeix cap confusió patrimonial. No obstant, és un règim que pot comportar greus conseqüències econòmiques i que justifica l'existència de mesures correctores quan a la dissolució del règim hi ha discrepàncies econòmiques greus entre els patrimonis privatis dels cònjuges.

Respecte el règim de comunitat, s'ha fet notar que és un règim no gaire correspost amb la tradició jurídica catalana, però que és una possibilitat més que ofereix el Codi que provoca que els matrimonis catalans que optin per aquest règim puguin acudir directament a les disposicions del dret civil català, ja que el Codi de Família l'ha inclòs en la seva regulació. Els avantatges d'aquest règim els trobem en la creació d'un patrimoni comú que respon de les despeses familiars, però que comporta que a la dissolució del règim els béns siguin adjudicats a tots dos cònjuges, sense distinció de quin dels cònjuges els va aportar i si els va aportar en un moment inicial de constitució del règim o en un moment posterior durant la vigència del règim.

El règim de participació és encertat ja que presenta tots els avantatges del règim de separació de béns, i tots els avantatges del règim de comunitat de béns. Segons aquest règim, que els cònjuges han de pactar en capítols matrimonials, els cònjuges poden mantenir la titularitat dels béns privatis, però si fos els cas de dissolució del règim, cap cònjuge pateix cap desigualtat, fruit de l'existència del dret de crèdit. Per últim, els règims locals denoten principalment la importància de les tradicions i costums catalanes. Són règims que presenten les seves pròpies particularitats, però que d'una forma o un altre, es corresponen amb algun dels tres tipus principals de règims econòmics.

En aquest sentit, no es pot afirmar que cap règim econòmic sigui millor que un altre, sinó que hi ha règims que són millors per uns matrimonis i règims que són millors per

uns altres segons les característiques i particularitats de cada societat conjugal. En conclusió, tot dependrà de la voluntat dels cònjuges, així com de les seves necessitats, prioritats o característiques pròpies. Un règim econòmic pot ser perfectament vàlid i idoni per un matrimoni, i a la mateixa vegada, el mateix règim econòmic pot resultar ser perjudicial o no adequat a un altre. Per això, no hi ha ninguna afirmació absoluta que ens indiqui que un règim tingui preferència o resulti més encertat que un altre.

En tot cas, són els cònjuges els que han de valorar segons els seus propis criteris quin és el seu millor règim econòmic. Els cònjuges tenen la resposta sobre quin és el millor règim econòmic per el seu matrimoni, ja que el millor règim econòmic depèn de cada matrimoni en concret. A més, el millor règim econòmic també dependrà del moment en relació al transcurs de la vida de la societat conjugal, donat que es pot presentar la possibilitat que al inici del règim sigui més convenient un tipus i durant la vigència del matrimoni sigui més adient un altre tipus. Així com el Codi de Família atorga la possibilitat als cònjuges per escollir el règim econòmic matrimonial, el present treball convida a que cada matrimoni elegeixi quin és el millor règim econòmic per el seu matrimoni i en l'adequat moment.

Bibliografia

a) **NORMATIVES**

CODI CIVIL
CODI DE FAMÍLIA
COMPILACIÓ DE DRET CIVIL DE CATALUNYA DE 1960
LLIBRE SEGON DEL CODI CIVIL DE CATALUNYA

b) **OBRES I MANUALS**

PUIG I FERRIOL, LLUÍS I ENCARNA ROCA I TRIAS, "INSTITUCIONS DEL DRET CIVIL DE CATALUNYA", ED. TIRANT LO BLANCH, 5ª EDICIÓ, VOLUM II

BAS I VIDAL, JORDI, "EL DRET DE FAMÍLIA CATALÀ", EDICIONS CAP ROIG, EDITORIAL DE VECCHI (1987)

SERRANO ALONSO, EDUARDO, HERMINIA CAMPUZANO TOMÉ, AURORA GONZÁLEZ GONZÁLEZ Y JULIO CARBAJO GONZÁLEZ, "RÉGIMEN ECONÓMICO DEL MATRIMONIO", EDITORIAL FORUM, 2ª EDICIÓ, BARCELONA (1994)

LUCAS ESTEVE, ADOLFO, "EL RÉGIM DE COMUNITAT DE BÉNS", ED. BOSCH EDITOR, BARCELONA (2009)

GETE-ALONSO, M^a DEL CARMEN, MARÍA YSÁS SOLANES Y JUDITH SOLÉ RESINA, "DERECHO DE FAMÍLIA VIGENTE EN CATALUÑA", ED. CÁLAMO, BARCELONA (2003)

MIREIA ARTIGOT, "INCORPORACIÓ DE CRITERIS D'EFICIÈNCIA EN LES DISSOLUCIONS MATRIMONIALS A CATALUNYA: ESTUDI COMPARATIU AMB EL DRET DE FAMÍLIA DE L'ESTAT DE NOVA YORK", DOCUMENTS DE TREBALL, ÀMBIT DE L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA, CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS I FORMACIÓ ESPECIALITZADA (ANY 2007)

SAN ROMÁN MORENO, JOSÉ RAMÓN, (MAGISTRADO) "CUADERNOS DEL DERECHO JUDICIAL: RÉGIMEN ECONÓMICO MATRIMONIAL Y LA PROTECCIÓN DE ACREEDORES", CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL, MADRID 1995

ORTIZ SÁNCHEZ, MÓNICA I VIRGINIA PÉREZ PINO, "DICCIONARIO JURÍDICO BÁSICO", ED. TECNOS, (2006), SEGUNDA EDICIÓ ACTUALIZADA

GIMENO Y GÓMEZ, JUAN LUÍS Y ENRIQUE RAJOY BREY, "RÉGIMENES ECONÓMICO MATRIMONIALES Y SUCESIONES. DERECHO COMÚN, FORAL Y ESPECIAL", EDITORIAL THOMSON CIVITAS, TOMO I, PAMPLONA 2008

DISCURS D'INGRÉS DE L'ACADÈMIC IL-LM. SR. D. JOSEP M. PUIG I SALELLAS I CONTESTACIÓ PER L'IL-LM. SR. RAIMON NOGUERA I GUZMÁN, "LES RELACIONS ECONÒMIQUES ENTRE ELS ESPOSOS EN LA SOCIETAT CATALANA D'AVUI", ACADÈMIA DE JURISPRUDÈNCIA I LEGISLACIÓ DE CATALUNYA, BARCELONA 1981

ALBALADEJO, "CURSO DE DERECHO CIVIL IV. DERECHO DE FAMILIA"

PÉREZ MARTÍN, ANTONIO JAVIER, "PACTOS PREMATRIMONIALES. CAPITULACIONES MATRIMONIALES. CONVENIO REGULADOR. PROCEDIMIENTO CONSENSUAL", EDITORIAL LEX NOVA, TOMO II, TRATADO DE DERECHO DE FAMILIA

DE LA ROCHA GARCÍA, ERNESTO, "MANUAL PRÁCTICO DE RÉGIMENES ECONÓMICO MATRIMONIALES", EDITORIAL COMARES, GRANADA 1995

LLOPIS GINER, JUAN MANUEL, "CURSO BÁSICO DE DERECHO DE FAMILIA Y SUCESIONES", VALENCIA (2003), ED. PRÁCTICA DE DERECHO

HERNÁNDEZ MORENO, ALFONSO Y CARLOS VILLAGRASA ALCAIDE (COORDS.), "EL CODI DE FAMÍLIA I LA LLEI D'UNIONS ESTABLES DE PARELLA", APROXIMACIONES DOCTRINALES A LAS LEYES 9/1998 Y 10/1998, DEL PARLAMENT DE CATALUNYA, AMB LA COL·LABORACIÓ DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA, DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA

RIBERA BLANES, BEGOÑA, "LA CONTRIBUCIÓN A LAS CARGAS DEL MATRIMONIO EN EL RÉGIMEN DE SEPARACIÓN DE BIENES", EDITORIAL TIRANT LO BLANCH

c) INTERNET

WWW.GENCAT.CAT (DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA, FAMÍLIA I MATRIMONI)
WWW.ICAG.CAT,
WWW.NOTICIASJURÍDICAS.COM
WWW.XARXANET.COM,